

NAŠE PLANINE

MJESEČNIK PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA IV.

1952

BROJ 7—8

Branimir Pipinić:

Ivančica

Češće se penjem kroz vinograde na bilo humlja koje sa sjevera i sjeverozapada zaklanja malo seoce Hrašćinu. Promatram selo i gotovo sve vidim pod sobom: dvorišta, voćnjake, kuće, stoku koju tjeraju na pojilo, staru školu i okolne klance. I samo selo leži na brdašcu. Ravna je jedino ulica do škole. Ostali dijelovi se uspinju, a sva su dvorišta strma i nagnuta. Za jakih kiša teče voda kroz njih poput bujica.

Na samom bilu (351 m) imade zaselaka, pa kroz vinograde prolaze putovi mjestimično horizontalni. S njih se šire vidici.

Cesta se tu, ispod Hrašćine, uspinje do visine od 263 m i gubi se na istoku među brežuljcima u pravcu Brezničkog Huma. Tamo već prolazi asfaltni put Zagreb—Varaždin, no ne vidimo ga zbog valovitog tla. Tuda je negdje vodila i rimska cesta iz Siska u Štajersku.

Iza kuća malog zaseoka, na ravnini bila, nalazi se predio zvan »Preše«. Među njivama i sjenokošama mogu se tu nazrijeti ruševni temelji nekadanje tvrđe u kojoj su Rimljani stražarili i čuvali cestu. Danas je to obrasio šikarom, a narod ovdje prekapa i vadi kamen. Lijepo se još razabire i lučni dio podrumskog nadsvoda. Kroz kratko vrijeme i toga će nestati.

Porazivši Ilire koji su i ovdje prebivali, Rimljani zasadiše sunčane obronke nad današnjom Hrašćinom vinovom lozom.

O životu Rimljana u ovom kraju svjedoči fragmenat rimskog nadgrobnog spomenika uzidanog u podnožju kipa sv. Ane pokraj škole. Na reljefu su prikazana dva poprsja: muškarca i žene. Čitljiv je i početak natpisa. Pod poprsjima je ukras od srebriljokog lišća.

Pripovijedao mi je jedan seljanin, da pamti dok su još te glave imale neoštećena lica s nosovima. Danas je taj dio gladak i ravnan, pa se tek može nazrijeti nos. Tako propadaju spomenici. Smatra se, da je to bio spomenik blizancima nekog rimskog odličnika.

Bogata je prošlost Hrašćine. Listajući spomenicu škole našao sam u njoj i ove podatke: Za hrvatskih narodnih vladara bilo je ovo mjesto sjedište županije Hrašćinske (Comitatus de Hrasno), koja je imala obilježje plemenske župe. Svaka ovakva županija imala je svoje utvrđeno sjedište (castra). Rimska utvrda je tada obnovljena i Hrašćina je dobila

svoju tvrdju. Tako se Hrašćina u našim najstarijim listinama naziva »Castrum Hrosna«. Kasnije u jednoj ispravi kralja Andrije I. godine 1209. spominje se Grebengrad na Ivančici kao glavno mjesto i branič plemenske župe Hrašćinske.

Razvitkom feudalizma samostalnost plemenskih župa postaje sve manja. Koncem 12-tog, a početkom 13-tog stoljeća bio je u Hrašćini županom neki Mavro. Njegovim sinovima zbog nedjela, oduzme kralj Andrija III. 1291. godine Hrašćinu s gradom Grebenom, i dade je svome kastelanu Gardunu (Gradunu).

Nizala su se imena gospodara Hrašćine kroz stoljeća. Tako se spominju gospodari Bisački, Kaštelanovići, Draškovići, a početkom 19. stoljeća dobiva Hrašćinu porodica Kannotaj. Barbara Kannotaj 10. VIII. 1862. godine oslobođa jednog svog kmeta iz »imanjića« Hrašćina. Taj se kmet zvao Šimek Đurđević, a bio je inoš na dvoru, pa je radi svoje vjernosti postao slobodnjakom.

Iz vinograda gledam livadu na koju je pao poznati meteor 26. svibnja 1571. godine. Po njemu je Hrašćina poznata i u svijetu, a danas mnogi muzeji gotovo svih kontinenata čuvaju dijelove toga meteora. Zapravo su pala dva komada. Veći je težio 39,78 kg a drugi 8,96 kg. Taj veći je pao na oranicu Mije Koturnaša (današnji Kiternaši). Manji komad su seljaci raskidali za čavle, a samo se sačuvao jedan mali dio. Većeg je dao čitavog iskopati župnik Maršić.

Pad meteora promatrali su sa Sigeta u Mađarskoj, u Austriji, pa čak i u Nürnbergu.

Uz cestu pred selom u brdu su dva obzidana i nadsvodena preko 1 m duboka izvora. Za kišnog doba prepuna su i iz njih istječe voda jarkom. Kad je suša silazi se niz kamen do vode, a često se prije sva izgrabi, nego što voda uzmogne izvirati. Nasred sela je bunar na kolo. No sve je to pre malo. Moralo se vodu čak voziti — pričali su mi. Unatoč toga, vodovod koji je proveden u čitavom selu — ne radi. Čudno se doimlju one prazne crpke iz kojih bi voda tekla pritiskom ruke — i žene koje dnevno prođu mnogo koraka noseći na glavi vodu u različitim posudama.

I neopazice se uspne na vrh bila. Na sve strane polja, šumarci i livade čine jedinstveni zeleno-žuti mozaik.

Na brežuljcima po nekoliko kuća sakritih u gustišu nagusto zasadenih voćaka, uske zmijolike stazice do zaselaka i vinogradni s klijetima doimlju se kao ljupke slike živih boja. Sve je pitomo.

Gledam klijet nagnutu od starosti. Mnogom vremenu je prkosila ta drvena građevina s preko pola metra visokim pragom. Sva je siva, a slamnati krov je pocrnio. I vlasnik joj je star, a načinjena je još za njegovog djeda. Mislim da joj pripadaju stihovi:

»Nju muški su žuli prinesli na svet,
Za onda dok Zagorec bil je još kmet.«

Već iz vinograda ugledao sam na jugoistoku obrise Moslavačke gore. Nailazio je prema njoj kišni oblak i za čas se čitava planina zatamnila. Meteorološki izvještaj za taj dan nagovještavao je mjestimične kiše u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Gledam s bila i provjeravam prognozu vremena na ovoj prirodnoj karti rasprostrtoj uokolo.

Strahinčica je u kiši, nad Ivančicom i Kalnikom je sunčano. Iza Medvednice u smjeru Zagreba su razvučeni bijeli oblaci. Samoborsko gorje, Žumberak i u Sloveniji Bohor (1023 m) izronili su iz oblaka okupani minulom kišom. Već je i tamo sunčano. Sad je naročito izrazit Oštrec, pa sv. Gera (1180 m) i Goli Cirnik (624 m) koji se spušta prema Brežicama. Bregansku dragu kojom vodi cesta u Žumberak, dobro razabirem i bez dalekozora. U Zagorju je svaki brežuljak plastičan, a ruševine grada Konjšćine su na dohvati ruke. Upravo me iznenađuju svi ti lijepi i jedinstveni vidici s tog relativno niskog humlja.

Još zimi za sunčanih dana promatrajući Ivančicu, odlučio sam se potpeti na nju.

Ivančica daje Zagorju po svojim niskim nastavcima i ograncima valovito i brežuljkasto obilježje. Ona imade među zagorskim planinama prvenstvo u visini, nalazi se u središtu, glavno joj bilo dominira nad ograncima, a pravi je tip ulančene planine s alpskim obilježjem. Pruža se u smjeru zapad-istok.

Kao što se glavnina Kalnika najljepše vidi iz sela Šoprona pod tom planinom, tako je mislim i najljepši razgled na Ivančicu sa bila nad Hrašćinom. Oko tu zahvaća oko 20 km duljine Ivančice sve tamu od Strahinčice pa do kraja Podrutske gore.

S nekolicinom se dogovorih za izlet. Krenuli smo odmah iza podne. Nakon pola sata hoda prečacem nadošla je kiša i naš pohod na Ivančicu bio je skoro odgođen, da se nije ubrzo razvedrilo. Izgubili smo oko $\frac{3}{4}$ sata čekajući u klijeti pred selom Pažurovcem dok prestane kiša. U Selnici čekala nas je druga skupina i sad smo morali žuriti. Bilo je svježe, zrak pun ozona, a kišne kapi na lišću blistale su obasjane suncem.

U dvoru Selnici našli smo samo dvojicu. Već su bili spremni za povratak, misleći da smo zbog kiše zaostali. Sada nas je bilo šestoro. No vedrina bijaše kratkotrajna. S istočnog dijela Ivančice nadolazili su oblaci i nakon četvrt sata nebo se zacrnilo uz grmljavinu i tutanj. Stali smo pod strehu. I taj nalet brzo je prošao. Kao da nas je planina nevremenom tjerala od sebe. Albin je bio neodlučan, a Ljubo uporno reče: — Makar sjekire padale, idemo!

Još prije nas ušao je u jednu kuću i dok smo mi stajali pod strehom, on je popravio kvar na gumi bicikla i zato bio počašćen vinom. To je i podgrijalo njegovu želju, da se kao sin ravnog Međumurja popne prvi put na absolutnu visinu od preko hiljadu metara.

Novu markaciju na početku sela Belečko Završje našli smo raspolovljenu na tlu. Stari orah se posušio, seljaci ga posjekli, a komad kore s dijelom markacije ležao je postrani. Koru smo naslonili na trupac i rekli seljacima, da je pribiju. Iza sela i nehotice nam se izgubila markacija. Tu se odvajaju dva puta, a oznaka na velikoj trešnji pokazivala je, da moramo krenuti lijevim putem.

Bilo je kasno vraćati se opet natrag na onaj desni put kad vidjesmo pred sobom nakon četvrt sata hoda uzbrdicu i šumu bez staze. Odluka je pala: samo dalje. Trebalо je još za dana stići do planinarske kuće, da čuvat ne ode.

Sreća nas je poslužila. Uspevši se strminom našli smo na seljaka s kolima. Za čudo, imade kroz čitavu planinu mnogo kolnih putova, pa do samog vrha dolaze seljaci po drva.

Ruševine grada Oštrelja

kako se oduljilo i prema sjeveru se uzdiže do visine od 428 m. Na jugu, već pri kraju, bilo je raspolovljeno. Kroz kosu ljevkastu raspuklinu vidim krovove sela Trgovišća (251 m), koje nije niti kilometar udaljeno od Hrašćine (235 m). Tom kosom pukotinom vodi sa stanice Hrašćina—Trgovišće cesta u sela.

Tu se i lomi kamen ispod kote od 351 m. Sve su to mlađe plitkomorske naslage s gotovo okomitim slojevima. No kod Novoga Marofa imade mlađeg vulkanskog kamena-dacita, dok je u sjeverozapadnom rubu Ivančice područje s andezitom.

Humlje je također značajno, jer je prostorno najveće i veže Ivančicu s Kalnikom na istoku, a na jugu s Medvednicom. Omeđeno je dolinom Krapine na zapadu, Lonjom sa istoka i potokom Bedenicom s juga, te gotovo ima obilježje male planine.

Nigdje nisam video toliko gorkog pelina kao ovdje već blizu samog vrha. Gazimo po njemu, a Ljubo i Albin gotovo u trku brzaju do planinarskog doma. Čujemo da viču: Nema nikoga! Topli znoj na nama ostanima se ohladio. Neraspoloženje i pitanja: Što sad?

Nevoljko gledamo na zatvorene crvene kapke. Vitomir obilazi kuću i gleda kako bi se uspeo do krova, pa onda unutra.

Nismo u toj brizi niti primijetili Albinov podsmijeh. Sjetite se Ali-babe, rekne, i poče poznatu rečenicu: Sezame otvori se! Bili smo ljutiti

Svi ti putovi su blagog uspona i ugodni. Pratio nas je taj seljak nekih 10 minuta kroz šumu i rekao, da se držimo najutrtijeg kolnika. No ipak se teško snaći, jer se prolazi tuda dnevno, a svaki bira onaj put koji mu se čini boljim, pa su svi izgaženi.

Vitomir je krenuo, a mi ostali za njim. Hodajući tražili smo pogledom markaciju. Da je jutro, lako za nas, tražili bi. Sada nam je svaka minuta dragocjena. Hladno je, bojimo se nevremena, a moramo žuriti. Oh, te nesretne markacije.

Listajući kasnije po knjizi posjetnika u kući na vrhu, našli smo na prigovore baš zbog njih.

Ipak kod jednog zavoja gdje se put širio eto izbljedjelog, crvenog kruga na jednom stablu. Odlanulo nam je.

Gradinovec (778 m) bio je već pod nama, kad se s male čistine proširio vidik na istočno Zagorje s čitavim Hrašćinskim humljem. Gledam poznato bilo

na njega, kad li eto vrata se otvaraju i ne vjerujemo očima, čuvar izlazi. Oduševljenje. Albin nam razjašnjava. Posumnjava je već, da nema nikoga, no čuvar se probudio od snažnog Albinovog udaranja po kapcima prozora. Ali, morao nam je napakostiti i zato nabrzo objasni čovjeku što hoće i ovaj se opet zatvorio. Bio je to trijumf našeg zlobnika.

Oprostili smo mu u ugodnoj atmosferi lijepe blagovacnice. Nakon okrepe i kuhanog vina prepričavamo čitav naš put. Ne znam kako bi se proveli na tom hladnom vjetru, jer se čuvar spremao u svoje selo Prigorec. Kuća na Ivančici otvorena je četvrtkom, petkom, subotom i nedjeljom, a u ostale dane treba dolazak najaviti PD-u »Ivanec«.

Prije spavanja bilo je dulje namještanje. Kreveti i slamarice još nisu prispjeli, no zato je bilo rasprostrto mnoštvo jelovih grana, i debljih, te smo izabirali tanje, da nam ležište bude mehanije i udobnije.

Probudilo nas je sunce na izlasku. Obzorje bijaše maglovito, a vidik relativno slab. Vjetar je bjesnio i na slabo ogradenom vrhu piramide, morao sam se sagnuti držeći dalekozor. Vidici za vedrih dana sežu čak do Blatnog jezera, do Triglava i planina nad Grazom u Austriji. Nismo imali sreću, da vidimo Petrovu, a ni Zrinjsku goru, ali zato predio od Trakošćana do Varaždina bio je prilično jasan.

Koliko sam puta sa raznih strana gledao ove najviše dijelove Ivančice. Bili su mi gotovo nedokučivi. Sjećam se njenih plavih obrisa gledajući je s Kalnika, Medvednice, pa za zalaza sunca iz Križevaca. Vidio sam je u sjeni kišnog oblaka iz vlaka negdje između Dugog sela i Vrbovca, a jednom isto tako i iz Međumurja. Naročito mi je u sjećanju vidik na nju i na čunjasti Oštrc s Brateljskog brijege (786 m) u Žumberku.

Žalim što ne mogu sada makar ta moja razgledišta nazrijeti s vrha.

Lako se je orijentirati prema njoj. Glavnina Ivančice se pruža između Očure i Madareva od zapada prema istoku. Duljina glavnog bila iznosi u tom smjeru 27 km, a širina od Belca do Remetinca 9 km. Baš to pružanje i kao u Alpama usporedni dolovi potoka Bednje i Krapine ističu njen alpski značaj. Po tim potocima su njene međe na sjeveru i jugu izrazite. Zapadna međa je Veliki potok, pritok Krapine i poprečna pu-

Belec-grad

kotina, kojom teče potok Očura, pritok Bednje. Bednja je dalje međa duž sjeverne strane, a djelomično i na istoku, jer niže Beletinca naglo skreće prema jugu. Tu već međa nije tako izrazita, a vodi potokom Topličicom pa Lonjom i na jugu Krapinom.

Prigorje Ivančice je razvedeno i blago se spušta, dok je sjeverna strana slabo razgranata i strma.

Uz dosta uski trup (9 km) imade i priličnu visinu (1061 m) koja nije uvjetovana samo nabiranjem, nego baš i zbog toga što su oko gorja znatni dijelovi potonuli. Po svom središnjem smještaju može Ivančica biti i glavna kosa Kosteljske gore, Strahinčice i Kalnika.

Najviši vrh je potisnut prema zapadu, a istočno se trup sve više razgranjuje, te se gotovo spaja s obroncima Kalnika, ali tu ih je odijelio potok Topličica zajedno s Lonjom u koju utječe. Ivančica imade duboke uleknine i gudure među strmim, visokim i u niz zbijenim trupom. Ogranci su razbijeni na pojedina brda i humke sa slabo razvijenim dolovima osim glavnih, a bez središnjih kosa.

Između željezničkih stanica Sutinske Toplice i Zlatar-Bistrica lijepo se vidi 30 m visoka stepenica, kojom završava Petrovgorsko humlje u ravnoj nizini rijeke Krapine.

Citav se trup može podijeliti na zapadni, središnji i istočni.

Paralelno s Očurom (725 m) i Košenicom (726 m) u zapadnom dijelu glavnog hrpta pruža se s juga Gora veternička (460 m) i Pokojec (581 m), te zajedno zatvaraju golubovečku udolinu široku 1,5 km. Tu je poznati ugljenokop. U srednjem tercijeru (mlađe doba) vulkanske mase prekrile su močvare i tresetišta i pod njime je nastao mrki ugljen koji se kopa pod Ivančicom u Golubovcu i Ivancu.

I dalje udoline duboko zasijecaju među bila. Zato su i prilazi do glavnine laki i bez uspona, ali preko središnjih dijelova nema nigdje uleknuća za lakši promet.

Tako glavne prometne linije obilaze planinu i probijaju se među razasutim obroncima zapadno i istočno.

U drugom središnjem dijelu trupa svijaju se blage kose sa sporednim u čvor i tu se diže najviši vrh. U južnoj kosi stoje razvaline grada Oštrega (736 m). Po svom položaju i obliku razvaline imadu mnogo sličnosti sa Okićem pod Plješivicom.

Prolazeći puteljcima naročito se uočuju sve te vitke i strme kose s uskim prodolinama. Dolovi obiluju vodom, ali je s vrha do najbližeg izvora oko jedan sat hoda.

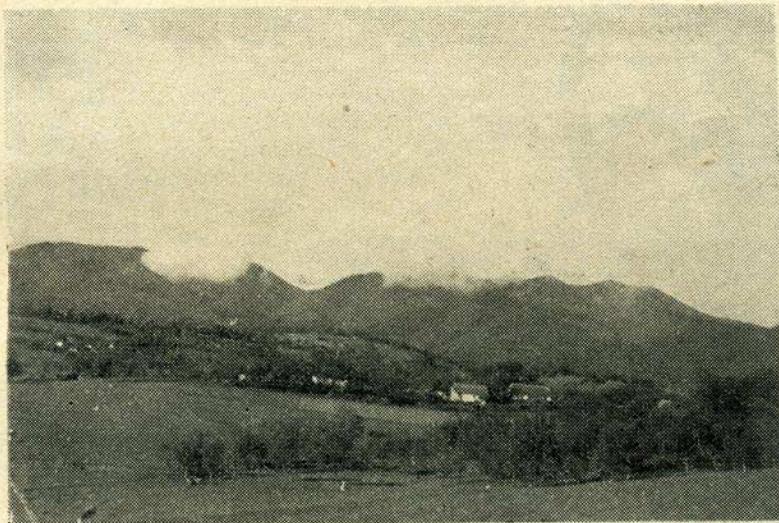
Od vrha Ivančice prema istoku visina naglo opada i taj istočni dio već gotovo i nije jedinstven.

Okljaštrena, prepolovljena i čitavom dužinom raskoljena stabla po sljemenu Ivančice strše kao aveti i svjedoče o gromovima i jakim vjetrovima koji tu vladaju za nevremena. Za jedno takvo račvasto veliko stablo sruštrao sam, gledajući iz daljine, da je piramida. Sada s vrha vidim ga istočnije i nešto malo niže.

Najbliže južno humlje i dolovi su jasni. Gledam Belec, Zlatar, Konjščinu, željezničku prugu, no vjetar me tjera s piramide.

Moja se grupica sunča u zavjetrini. Vitomir botanizira i sprema ubrano bilje. Malo prije je ulovio nekog guštera naročito tamnosmeđe boje. Svoje kolače je odmah istresao iz kutije na stol, a u nju strpao guštera, jer veli da je vrijedan primjerak.

Na vidikovcu ne duva vjetar. Sjedimo. Dolje nad mjestom Ivancem kruži roda i diže se sve više. Pratimo je dalekozorom. Mislimo, da će možda u Zagorje kad je u krugovima letjela iznad nas. No u velikoj visini promijenila je pravac i letjela prema zapadu. Tko zna, kud joj vode putovi?!

Belec sa Ivančicom

Malo još ostajemo, a onda treba kuhati ručak.

O povratku se dogovaramo. Htjeli bi vidjeti ruševine Milen-grada i dalje istočno izaći kod sela Zajezde.

S markiranog puta za Ivanec koji zavija lijevo, mi skrećemo desno kod jednog stabla s natpisom.

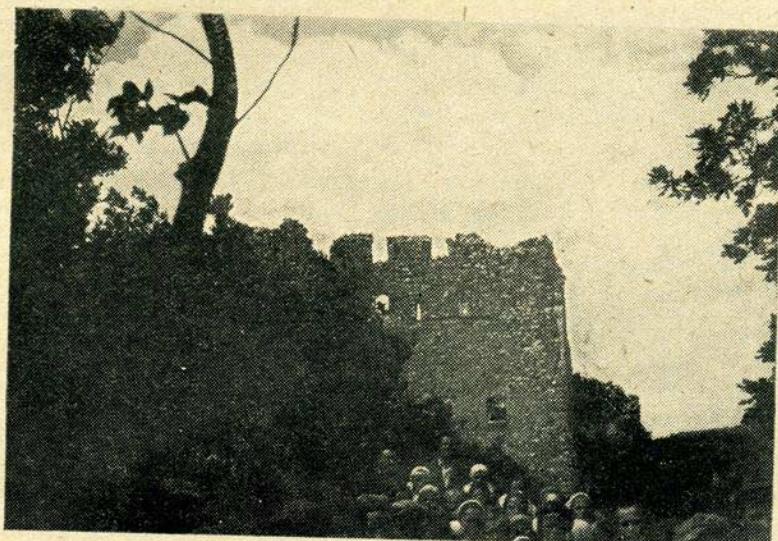
Za 10 minuta hoda eto nas na markiranom putu kojim smo se uspinjali. Tu je i livada. Držimo se lijevo, veliki zavoj presijecamo u spustu na vrlo strmoj nizbrdici i sada lijepim položenim putem obilazimo Gradinovec. Od naše jučerašnje staze, koju vidimo nasuprot, dijeli nas duboka gudura.

Kao da šećemo parkom. Put je širok, gotovo horizontalno položen, a vodi između mlade crnogorice: smreka i jela. Mjestimično nailazimo na mjesta gdje se palio ugljen. Izvora imade dosta, a neki su i razmekšali zemlju na putu. Gledam na karti, put izlazi u selo Gertovec. Mi moramo skretati u lijevo i zato ga ostavljamo, pa stazom kroz šumu.

Nakon četvrt sata hoda eto zapreke: stijene, koje se gotovo okomito spuštaju prema istoku. S njih vidimo nasuprot, ruševine Milen-grada, a dolje udolinu potoka Milnice.

Obilazimo stijene i strminom kroz mješovitu šumu debelih, krošnjatih bukava i jela spuštamo se u klanac Vučju grabu. Kakvog li drvnog bogatstva. Ali tko bi iz ove gudure izvukao te velike trupce? Paprat je gusta, a ima i polegnutog već trulog drveća.

U klancu se sastaju dva nastavka izvora i zajedno čine već spomenuti potok Milnicu. Premda je ova tekućica s priličnim padom i brza, voda je puna trunja. Albin je piće bez sustezanja, jer je žedan još od jučer. Spremnica za kišnicu u planinarskoj kući bila je gotovo prazna, pa mu

Milen-grad

je čuvar jedva nagrabio nešto vode, strugajući po dnu. Vina je bilo, no on je kao apstinent ustrajao.

Da se izvučemo iz ove gudure pomogao nam je lugar koji je tuda obilazio šumu. Nekih pet minuta hodamo starim koritom potoka preko kamenja, pa onda lijevo stazom. Gotovo se dižemo bez uspona i za 45 minuta već smo pred Milen-gradom (preko 400 m visine).

Sagrađen je na stijeni nad ponorom, a prilaz mu je moguć samo s jedne strane. Guštara je tu neobično gusta i malom nepažnjom na rubu provalije moglo bi se nastradati. Ruševine su još dobro sačuvane sa mnogim unutrašnjim prezidima, pa čak i sobnom žbukom. Vidi se mjesto nekadanjeg ognjišta, puškarnice, prozori s klesanim kamenjem, a pod jednim niskim svodom izraslo je debelo stablo i nad zidovima razvilo svoju krošnju. Na istočnom zidu razvaline izrastao je preko metra visoki bor. Odupirao se vjetru i nepogodama, pa je zato i zakržljao.

Na najvećoj kuli nad provaljom je otvor ili možda nekadašnji prozor visine čovjeka. Tu su pružena sa vanjske strane dva usporedna ka-

mena na koje su kako narod priča, gospodari Milen-grada postavljali, svoje kmetove. Kad je čovjek nakon kraćeg vremena izgubio prsebnost, pao je s kamena u dubinu.

Bili smo oprezni među ruševinama, jer je Vitomir ovdje nedavno ulovio poskoka, kojeg čuva u špiritu.

S Milen-grada vidimo i lijepu kotlinu kod Zajezde. Ovdje je živio čovjek već od kamenog doba, a i kasnije. O tome svjedoči iskopano kameno oružje i različiti brončani predmeti, sada u muzeju. Ovakvo kameno oružje narod je nazvao »strelni kamen«. Vele da donosi sreću u kuću, a stavlja ga i u žito.

Duž južne padine Ivančice niže se više razvalina. To su Lobor, Belec, Greben-grad, a bili su važni naročito za provale Turaka.

Da su na planini stražarili vojnici svjedoči i latinska isprava sabora kraljevine Hrvatske i Slavonije od 15. svibnja 1574. godine u kojoj se veli: »Budući da razne potrebe kraljevstva iziskuju, koliko za uščuvanje prijelaza i putnika... toliko za stražu gora Očure (Hochjurria) i Medvednice (et Meduednicza) protiv Vlaha, Martoloza... po tome se još i vidi da je Ivančica u ono doba nazivana i poznata po imenu »Očura«. Danas to ime nosi najzapadniji vrhunac glavnog bila nad Golubovcem. Dalje se u ispravi spominje određena svota novca »...kojom će dvije stotine dobrih vojnika pješaka... gospodin podban unovačiti, k tome još 40 vojnika, od toga 20 vojnika za goru Očuru sve do tvrđave Kalnik (Kelmek). Vojnici sa vojvodom i desetnicima imadu, po odredbi sabora, stražariti u Ivančici (Očuri) sve do malog i velikog Kalnika kroz četiri mjeseca od 15. lipnja do 15. listopada, te zaštićivati prolaz putnika i kmetova koji prebivaju pod gorom, od zuluma turskih martoloza.«

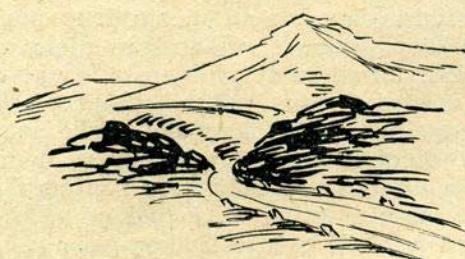
Još se na jednom mjestu kaže: »...za čuvanje gore Očure i tamo susjednih pogibeljnih mjesta.«

Ovo su lijepi i jasni dokazi o njenom nekadašnjem imenu, a i o stalnoj opasnosti koja je vladala u tom kraju od Turaka.

Svakako, da su te straže imale i privremena drvena skloništa ili stražarnice u gorama, za spavanje i odmor.

Oko 4 sata stižemo u Zajezdu. S vrha Ivančice krenusmo u podne. Tu se naša grupa razdvaja. Oprاشtamo se veseli i zadovoljni s mnogo različitih utisaka.

Literatura: Hrc: Zemljopis Hrvatske. Vjesnik arheološkog društva X 1908-1909.

Minerali i stijene Ivančice

Pred nama se nalazilo nekoliko slobodnih dana, pa smo odlučili da kroz to vrijeme prokrstarimo po Ivančici sa željom, da sakupimo uzorke pojedinih stijena i minerala koji se u njoj nalaze. Grupa od nas četvorice krenula je jutarnjim ranim vlastom prema Varaždinu. Dok se naš »Zagorac« polagano vukao uz rijeku Krapinu, mi smo raspravljali o tome, kako da najbolje iskoristimo slobodno vrijeme, kako da posjetimo čim više nalazišta i lokaliteta, kako ćemo pakirati sakupljene uzorke i t. d. U tom raspravljanju postepeno je pred nama rasla silhueta Ivančice obavijena u jutarnju sumaglicu. Masiv te planine protezao se pred nama kao kakva velika barijera, dugačka preko 30 kilometara.

Ivančica se pruža od istoka prema zapadu, a kao masiv u cjelini sastoji se od više skupina. Na istočnom dijelu nalazi se Mala Ivančica sa brojnim humcima, od kojih su najviši Kam (678 m), Podrutski Gubac (595 m), Veliki Ljubenjak (591 m), Čevo (564 m), Možer (519 m) i drugi. Zapadnije od Male Ivančice nalazi se Velika Ivančica ili Ivančica u užem smislu. Ona zauzima centralni najviši dio cijelog masiva, u kojem su najviši vrhunci Ivančica (1061 m), Jelenske Pećine (935 m), Belige (943 m), Višalnica (920 m), Konj (839 m), Gradinovec (778 m) i drugi. Dalje prema zapadu od velike Ivančice nalazi se Košenica Gora (715 m), koja kod Golubovca preko brda Veternice prelazi u Strahinčicu (847 m). Strahinčica je zapadni nastavak Ivančice, a kako ima isti smjer pružanja i geološki je građena od istih stijena od kojih i Ivančica, to ćemo obadvije zajedno posmatrati kao jednu cjelinu.

U geološkom pogledu Ivančica tvori jedan horst ili timor. Sam trup tog masiva izgrađen je od stijena paleozojske i mezozojske starosti, a obod trupa t. j. strane, od stijena kenozojske starosti. Najstarije stijene koje ulaze u građu trupa su paleozojski karbonski vapnenci i glineni škriljci. Na njima dolaze mezozojski trijaski vapnenci i dolomiti, koji tvore glavni i pretežni dio cijelog masiva. Obod je izgrađen od tercijarnih slojeva i to pretežno od oligocenskih pješčenjaka i lapora, miocenskih litotamnijskih vapnenaca i pliocenskih pješčenjaka i laporanja. Po padinama brda spomenute sedimente pokrivaju kvartarne diluvijalne ilovače i gline.

U dalekoj geološkoj prošlosti tektonski pokreti bili su vrlo jaki i intenzivni u ovom kraju, pa je i njihova zasluga, što je Ivančica ostala kao horst. Ona je zahvaćena velikim rasjedima sa sjeverne i južne strane, a brojni manji rasjedi raskomadali su njezin trup poprijeko. Tektonsko djelovanje obično bude popraćeno vulkanskim djelovanjem, pa tim rasjedima moramo da zahvalimo za sve minerale, eruptivne stijene i topla vrela, koja nalazimo u ovom kraju. Duž rasjeda prodirala je lava, dolazilo je do vulkanskih erupcija, uz dislokacijske plohe izbijale su termalne vode u kojima je bilo otopljeno raznih ruda, pa su nam sve te vulkanske pojave stvorile brojna ležišta i nalazišta ruda i minerala. Pa iako u ovom kraju nema ruda u ogromnim količinama, ipak je njihova pojava i postanak vrlo zanimljiv, što privlači pažnju svakog geologa.

Vlak je konačno stigao do Budinčine — naše polazne točke za Ivančicu. Već na samoj željezničkoj stanici zapazili smo veliku količinu ze-

lenkastog kamena, kojega tovare u vagone, a služi za nasipavanje cesta. To je eruptivni kamen dijabaz, koji se lomi u Gotalovcu pod Ivančicom, a do Budinšćine se doprema uskotračnom željeznicom. Po toj pruzi uputili smo se do Gotalovca u kojem smo najprije razgledali kamenolome. U najvećem od njih lomi se kamen dolomit, koji je tamnosive boje i prepun bijelih kalcitnih žila. Kraj tog kamenoloma sa istočne strane nalazi se eruptivna stijena dijabaz. Taj kamen lijepe je zelenkaste boje, a sastoji se od minerala plagioklasa, diopsidskog augita, nešto olivina, biotita i hornblende, a sporedni minerali u njemu su pirit, magnetit, ilmenit, cirkon i titanit. Sadržaj silicija u tom kamenu kreće se oko 50%, pa zbog toga spada u grupu bazičnih stijena. Velika je šteta što je ova stijena jako zdrobljena i ispučana tako, da od nje nije moguće dobiti veće blokove, koji bi bili pogodni za spomenike ili za upotrebu u građevinarstvu.

Ispod ove dijabazne stijene nalazi se topli izvor potoka Topličica. Temperatura vode iznosi oko 26°C , a kemijski je karakterizira sastav kalcij, magnezij i hidrokarbonat. Nekoliko kilometara istočnije od ove terme nalazi se druga, koja je poznata pod imenom Kamera Gorica. Terma se nalazi pod strmim obronkom brda Veliki Ljubenjak, koji je zasađen vinovom lozom. Na ovom toploplom izvoru izbija velika količina vode, čak toliko, da bi je bilo dosta za pogon jednog mlina. Temperatura i kemijski sastav ove terme je isti kao i Topličice kod Gotalovca. Obadvije ove terme i stijene dijabaza kod Gotalovca nalaze se na jednoj rasjednoj liniji, koja zahvaća masiv Ivančice sa jugoistočne strane. Njihovo djelovanje danas je oslabljeno, no na temelju tih terma i erupcije dijabazne lave, možemo zaključiti o vrlo intenzivnoj vulkanskoj djelatnosti u ovom kraju, koja se zbivala u dalekoj prošlosti zemlje.

Kod Podruta krenuli smo prema sjeveru, da presječemo istočni dio masiva Ivančice, tako zvanu Malu Ivančicu. Tim smjerom zahvaćen je taj dio masiva sa poprečnim rasjedom, duž kojega je također došlo do erupcije i to do erupcije porfiritnog pršinca, kojega danas nalazimo kao sivo-zelenkastu tvrdnu stijenu između brda Preprotje i Pšelnac. U smjeru rasjeda proteže se uska dolina vrlo strmih strana sve do mjesta Bela na sjevernoj strani masiva. Tom sutjeskom prolazi lijepa cesta uz koju se nalaze kamenolomi, pećine sa raznolikim morfološkim oblicima, razne vrste stijena, brojni tektonski oblici kao što su »gorska ogledala«, dijagonalne, razne bore i drugo, pa je pješačenje tom dolinom vrlo interesantno i prođe vrlo brzo.

Dolinom Bednje nastavili smo put prema Margečanu. Nešto dalje od tog mjesta Bednja se probija vrlo uskom dolinom između brda Čukovec i Kamec, koji su većim dijelom izgrađeni od vulkanskih pršinaca ili tufova. Malo je čudno i zagonetno, kako Bednja teče od Lepoglave pravcem prema sjeveroistoku, te kod Stažnjevca ona taj smjer naglo mijenja prema jugoistoku. Od Stažnjevca prema sjeveroistoku nalazi se dolina rijeke Plitvice, a između nje i rijeke Bednje nalaze se niski brežuljci izgrađeni od lapora, rahlih pješčenjaka i glina. Mi bi očekivali, da će se Bednja probijati kroz ove niske brežuljke prema Plitvici, no baš suprotno, ona ovdje zaokreće, te se probija kroz mnogo viši teren, koji je izgrađen od tvrđeg eruptivnog materijala. Ovo nam daje lijepi primjer mlade epigenije.

Nastavili smo dolinom potoka Željeznica. Već nam samo ime govori, da ta dolina ima neke veze sa željezom. I zbilja, duž čitavog toka ovog potoka nalazimo veliku količinu željezne troske, koja ostaje prilikom taljenja željeza. No ležište željezne rude nije uspjelo do danas naći, a kako nam iz povijesti nisu poznate nikakve vijesti, koje bi govorile o kopanju i istaljivanju željezne rude u ovom kraju, to nema sumnje, da je ovdje već davno u prehistorijsko vrijeme bila razvijena primitivna industrija željeza.

Uz tok spomenutog potoka prodirali smo dalje u trup Ivančice. U nanosu potoka pod brdom Oslavčak našli smo divne jaspise, no primarno njihovo ležište nije nam uspjelo naći. Od potoka Željeznica krenuli smo njegovim desnim pritokom Šumi potočićem. U tom potočiću nalazimo karbonske pješčenjake i crne glinene škriljevce — najstarije stijene cijelog masiva. Na njih se nadovezuju pod brdom Topolje eruptivne stijene, koje su određene kao porfirit. To su stijene tamnocrvene boje, tipične porfirne strukture, a od minerala u njoj nalazimo glinenice ponajviše plagioklas, lijepe tamnozelene piroksene i sekundarni mineral klorit, koji je nastao kao produkt trošenja.

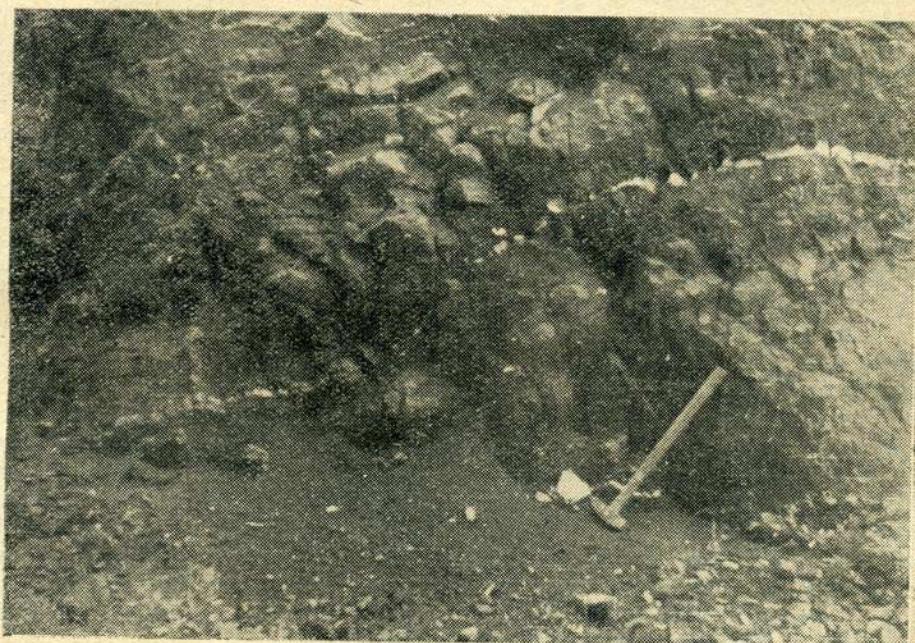
Iz doline potoka Željeznica prebacili smo se u selo Prigorec, što se nalazi u podnožju Ivančice. Od tog sela pošli smo u Tamni Dol, gdje se nekad vadila željezovito-manganska ruda. Pred napuštenim rovom našli smo još veliku količinu rude i nekoliko odlomljenih komada eruptivne stijene trahita, na koju se naišlo prilikom probijanja rova.

Od Prigorca krenuli smo u mjesto Ivanec, gdje smo odlučili da odložimo do sada sakupljeni materijal, koji je već znatno teretio naše naprtnjače. Krenuli smo putem što ide od sela prema brdu Sv. Duh, te smo nasuprot Vražjih Pećina posjetili napušteni rov, u kojem se kopala željezna ruda limonit. Količina te rude bila je vrlo mala, a uglavnom su je okolni seljaci upotrebljavali kao oker za bojadisanje.

Nakon što smo se u Ivancu odmorili i spremili do sada prikupljeni materijal, krenuli smo markiranim putem na vrh Ivančice. Prvi odmor načinili smo na Mrzljaku, divnom hladnom izvoru podno glavnog vrha. Odmah iznad izvora nalazi se tamnozelena, gotovo crna stijena, smolina-stog izgleda i vrlo zdrobljena i ispucana. To je eruptivni kamen hiperstenski andezit. Struktura tog kamenja je porfirna, a sastoji se od minerala plagioklasa, rombskog i monoklinskog piroksena, hiperstena i augita, a nalazimo nešto apatita i epidota. Sam vrh Ivančice kao i okolni vrhunci izgrađeni su od stijena trijaske starosti i to od vapnenaca i dolomita. Tu i tamo u šupljinama tih stijena nalazimo kristale minerala kalcita i dolomita. U nanosima potoka Bistrice i Željeznice nalazimo često ahate i kalcedone od kojih su neki divnih boja, pa nakon brušenja mogu poslužiti kao lijepo ukrasno kamenje.

Na vrhu Ivančice nismo se dugo zadržali. Razgledali smo obnovljenu planinarsku kuću i piramidu, sa koje se pružaju prekrasni vidici na sve strane. Odatle smo se preko Črnih Mlaka i Velike Oberši (798 m) spustili u stari napušteni rudnik cinka i olova, koji se nalazi sa sjeverne strane u podnožju spomenute kote. Ovdje se ispod vapnenaca i dolomita nalaze nepropusni verfenski škriljevci, pa je na toj granici između dolomita i škriljaca nastalo rudno ležište. Ono je nastalo procesom metasomatoze t. j. djelovanjem toplih voda, koje su imale u sebi otopljenih cinkovih i olovnih

ruda na vapnence i dolomite. Na završecima napuštenih rovova vide se u vapnencima i dolomitima rudne žile. Tu nalazimo od cinkovih ruda najviše smitsonit ili cinkov karbonat, sfalerit ili cinkov sjajnik, a od olovnih ruda nalazimo galenit ili olovni sjajnik, cerusit ili olovni karbonat, zatim vrlo male količine anglezita i hemimorfita. U rovovima koji su duboko pod zemljom nismo se mogli dugo zadržati, pošto je zrak bio vrlo loš tako, da su nam se karbidne svjetiljke svaki čas gasile. Rovovi se na nekim mjestima proširuju u male dvorane, neki od njih su ispunjeni vrlo bistrom vodom, kroz neke protječe potočić, koji tvori po dnu rova kri-

Žile opala u hiperstenskim andezitima kamenoloma Kameni Vrh kod Lepoglave

Foto: M. Malez

stalnu sigastu prevlaku sa mjestimičnim manjim bazenima u kojima nalazimo pizolite. Kako su ti rovovi već vrlo stari, nalazimo u njima i manjih siga; zapaženo je mnogo spiljskih skakavaca (*Troglophilus*) i šišmiša.

Većinu eruptivnih i rudnih pojava nalazimo sa sjeverne strane Ivančice. U okolici Lepoglave imademo na nekoliko mjesta eruptivno kamenje. Tu nalazimo u gornjim tokovima potoka Sestrunc i Sumec porfirit, koji se sastoji od minerala plagioklasa, augita, magnetita, pirita, a atmosferskim trošenjem tih minerala nastali su sekundarno klorit, kalcit, epidot, skapolit, kalcedon i limonit. Istočno od Lepoglave kod Vesi nalazimo eruptiv dijabazni porfirit zelenkasto-sive boje, koji mjestimice imade mandulaste šupljine ispunjene kalcitom. Nedaleko ovog nalazišta nalazi se amfibolski dacit za kojeg se prije krivo držalo da je liparit. Sastoji se od kremana, biotita, plagioklasa i magnetita. Na sjevernoj strani brda Laz kod Čreta nalazi se hiperstenski andezit lijepe sivkasto-crne boje, smolinastog

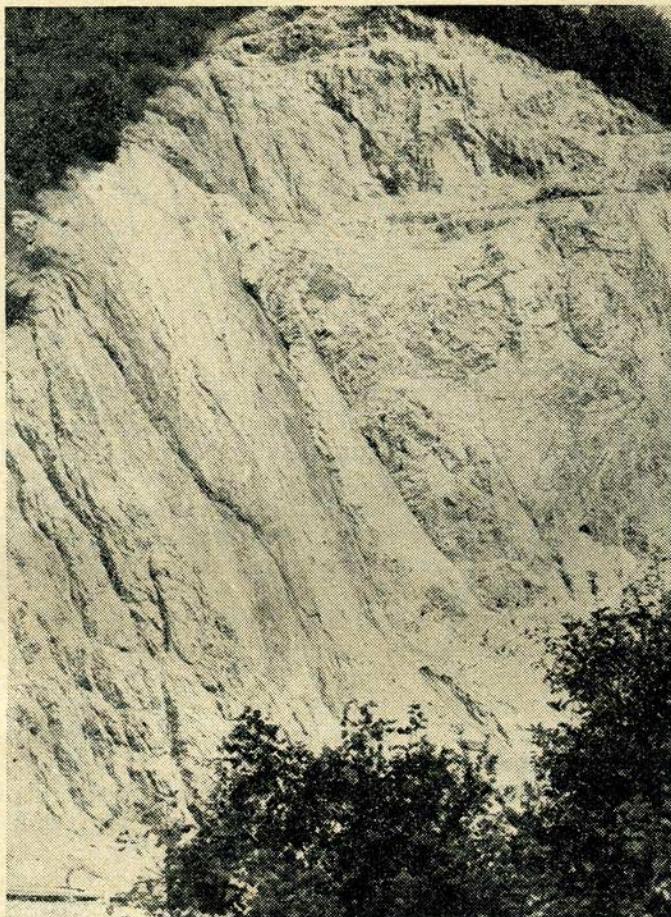
sjaja i porfirne strukture. Od isto takvog eruptivnog kamena izgrađen je Kameni Vrh kod Lepoglave u kojem se nalazi veliki kamenolom. Glavni sastojci tog andezita su plagioklasi, monoklinski i rombski pirokseni i hipersten, koji su svi porfirno izlučeni u staklastoj osnovi. U kamenolomu nalazimo divnih opala, koji u andezitu tvore dosta debele žile, a u pukotinama tog eruptiva nalazimo rijetko kristale kremena ponajviše ametista.

Od Lepoglave prema jugoistoku nalazi se dolina potoka Očure, koja je vrlo zanimljiva. U toj dolini nalazimo nekoliko velikih kamenoloma u kojima se lomi dolomit. U tim dolomitima postoje čitave plohe koje su vrlo izglađane, tako da im je površina glatka kao staklo. To su »gorska ogledala« ili drugim riječima plohe, koje su nastale prilikom tektonskih rasjedanja i trenja među slojevima dolomita. Tektonsko djelovanje u ovom dijelu Ivančice bilo je intenzivno, što zaključujemo po brojnim tragovima. Na ušću potoka Presečine u Očuru nalazimo na većem prostoru eruptivni kamen dijabaz i u blizini njegove pršince. Mjestimice je taj kamen jako rastrošen tako, da se ne vidi jasno njegov mineralni sastav i struktura. Uz spomenuti potok Presečinu nalaze se sa desne i lijeve strane tamnosivi glineni škriljevci u kojima se nalaze veće gromade crnih vapnenaca. U vapnencima su nađene fosilne alge iz skupine Dasycladaceae i to rodovi koji su provodni za srednji trijas. To je prvi nalaz tih algi u sjeverozapadnom dijelu naše domovine.

Dolinom potoka Presečine napredovali smo prema Gornjem Jesenju koje se nalazi sa sjeverne strane Strahinčice. Putem smo u valuću potoka nailazili na velike komade crvenog jaspisa. Kraj oko Jesenja je zanimljiv u petrografском pogledu. Tu između Gornjeg i Dolnjeg Jesenja u potoku Koprivnica nalazimo mnogo vrsta eruptivnog kamenja. Ovdje nalazimo cijeli niz od bazičnog andezita do liparita i dacita. Ovdje motrimo hiperstenski andezit, zatim isti sa kremenom i amfibolom, onda biotitni dacit, dacitni andezit, mikrosferolitski dacit, felsodacit, amfibolni dacit, granični liparitni dacit i liparit. Za ovo kamenje nije sigurno da je na primarnom ležištu, no svakako ovamo nije moglo dosjeti iz velike daljine. Detaljnju studiju tih eruptivaca načinio je naš poznati petrograf dr. Mišo Kišpatić.

Odavle smo se preko Strahinčice prebacili u Radoboj, poznato nalazište sumpora. Danas se sumpor više ne eksplotira, a kao ostatak nekadašnjeg intenzivnog rudarenja ostale su brojne halde. U tim haldama nalazimo još komade sumpora, koji je tamnosmeđe boje radi glinenih primjesa. Uz sumpor nalazimo i nešto malo gipsa, kalcita, aragonita, stroncijanita i barita. Radobojski sumpor dolazi u obliku kugla raznih veličina i težina, a uložen je između dva sloja sivog laporanog lopora. Ti lapori poznati su čitavom naučnom svijetu radi svoje bogate fosilne faune i flore. U njima nalazimo okamenjene ribe, kukce i razno lišće tropskih biljaka kao što su palme, magnolije, cimetovci, kamforovci, smokve i lovori. Sav taj fosilni organski svijet govori nam, da je u ovim krajevima bila suptropska klima za vrijeme stvaranja tih naslaga laporanog lopora.

U Radoboju nalazi se i dobri smeđi ugljen oligocenske starosti, koji se vadio u rudniku »Mirna«. Od tog rudnika dalje potokom Vnučica dolazimo do eruptivnog kamena dijabaza i njegovih pršinaca. U gornjem toku tog potoka motrimo crne, lijepo uslojene glinene škriljevce karbonske starosti, koji su jako poremećeni, tako da stoje potpuno okomito. Ti glineni škriljevci ne sadržavaju nikakovih fosila, kao i ostali slični slojevi

»Gorska ogledala« u kamenolomima dolomita u Očuri

Foto: M. Malez

u području Ivančice, pa ih radi toga nazivaju zilskim slojevima (po rijeći Zili u Kranjskoj gdje su razvijeni takvi slojevi). Svi ti karbonski slojevi su baza trijaskim vaspencima i dolomitima.

U području Strahinčice prema Krapini nalazili smo raznih valutica eruptivnog kamenja, što ga bujice nose iz njezina trupa. Nalazili smo tuda po potocima i jaspisa, koji je nekoć dobro došao Krapinskom pračovjeku, jer je od njega izrađivao svoje kamenno oružje i oruđe.

Krapina je bila naša završna točka. Po težini naprtnjača mogli smo suditi, da je naš petrografska pohod u taj predio dobro uspio. Sakupili smo brojne primjerke minerala i stijena jedne planine i upoznali njezino rudno bogatstvo. Pa iako se tu ne radi o ogromnim količinama minerala, ipak nam i te neznatne količine pričaju šarenu priču o geološkim događajima, koji su se zbili ovim krajem u dalekoj prošlosti zemlje.

Biciklima kroz Crnu Goru

1. DO DURMITORA

Uvijek nas je privlačila slika Međeda, kako se uzdiže ozbiljno i mrko iznad durmitorskog Crnog jezera, obrastao na podnožju visokom crnogoricom. Prošli smo dosad mnogim krajevima naše domovine, ali Durmitor i Crna Gora ostali su nekako radi udaljenosti izvan domašaja naših biciklističkih tura.

»Hoćemo li ga posjetiti?« — upitao sam Slavka — pokazujući na sliku mrkog starca uz jezero, koja je visjela u Putnikovu turističkom uredu.

Moj prijatelj, tek što i sam nije izrekao isti prijedlog, radosno je pristao. Nakon oduljeg razmišljanja i proučavanja slika i karata Crne Gore stvoren je plan, a po tom i pripreme za posjet u zemlju Njegoša.

Prvi dan godišnjeg odmora zatekao nas je već u vlaku za Sarajevo. Ogromne torbe naprtnjače sa samim nužnim stvarima i hranom zadavale su nam pomalo brigu, hoće li taj teret bicikli izdržati, ali smo se pokatkad morali i nasmijati prigodom međusobnog zadirkivanja zbog njihovih veličina. Uvijek isti problem u početku ture!

Bila je to naša prva vožnja Omladinskom prugom, a kako je u vagonu bilo prisutnih učesnika sa gradnjom, davani su povremeno komentari o gradnji pojedinih odsjeka, kojima smo prolazili. Tako je i vožnja kroz Vranduk bila popraćena posebnom pjesmicom u čast vrandučkih minera, (»Usred mraka sto junaka...«), koja je neobično dobro harmonirala s monotonim udaranjem točkova u mraku tunela.

Sarajevo, s mnoštvom orijentalnih motiva i slikovitim smještajem podno Trebevića, razgledali smo sutradan rano u jutro, dok su se još jutarnje magle vukle po dolini iznad Miljacke. Iza razgledavanja najvažnijih građevina i dijelova grada, gdje smo nailazili na tragove istočne kulture gotovo na svakom koraku, odvezli smo se biciklima do vrela Bosne, podno Igman-planine. Nakon povratka uspjeli smo da se u posljednjem času uguramo u prepuni vagon II. razreda uskotračne željeznice Sarajevo—Višegrad—Užice.

Bilo je lijepo, sunčano popodne. Krasni vidici na obje strane: isprva na Sarajevo, od kojega smo odmicali, onda na kanjon Miljacke, pa na Jahorinu i Romaniju, prekrasne šume oko ljetovališta Pale, privlačili su našu pažnju, te nismo ni primjećivali neugodnosti putovanja. Prolaženje kroz kanjon Prače, brze gorske rijeke, podsjećalo nas je malo na Sloveniju. Tako smo, vozeći se niz Praču, konačno kod Ustiprače dospjeli do Drine. Tamnozelena rijeka, duboko dolje ispod razine naših tračnica, nosila je na svojoj površini duga debla različite debljine, bilo pojedinačno, ili povezana u splavi, koja su se kretala usporedno s našim vlakom, nošena maticom brze struje. S prvim kosim zrakama sunca pred zalazom rastali smo se od Drine i, prešavši u novi vlak limske željeznice, krenuli put Ruda. Suputnici su nam bili većinom ljudi rođeni u kraju, kamo smo se i mi zaputili, t. j. sa podnožja Durmitora. I za vrijeme dok je vlak naizmjence ulazio i izlazio iz tunela u tunel, strmih obala rijeke Lima, u vodi su se počeli ljeskati prvi mjesecjevi zraci, a naši su suputnici zapjevali.

Pogled na Ivančicu i Ivanec iz Jerovca

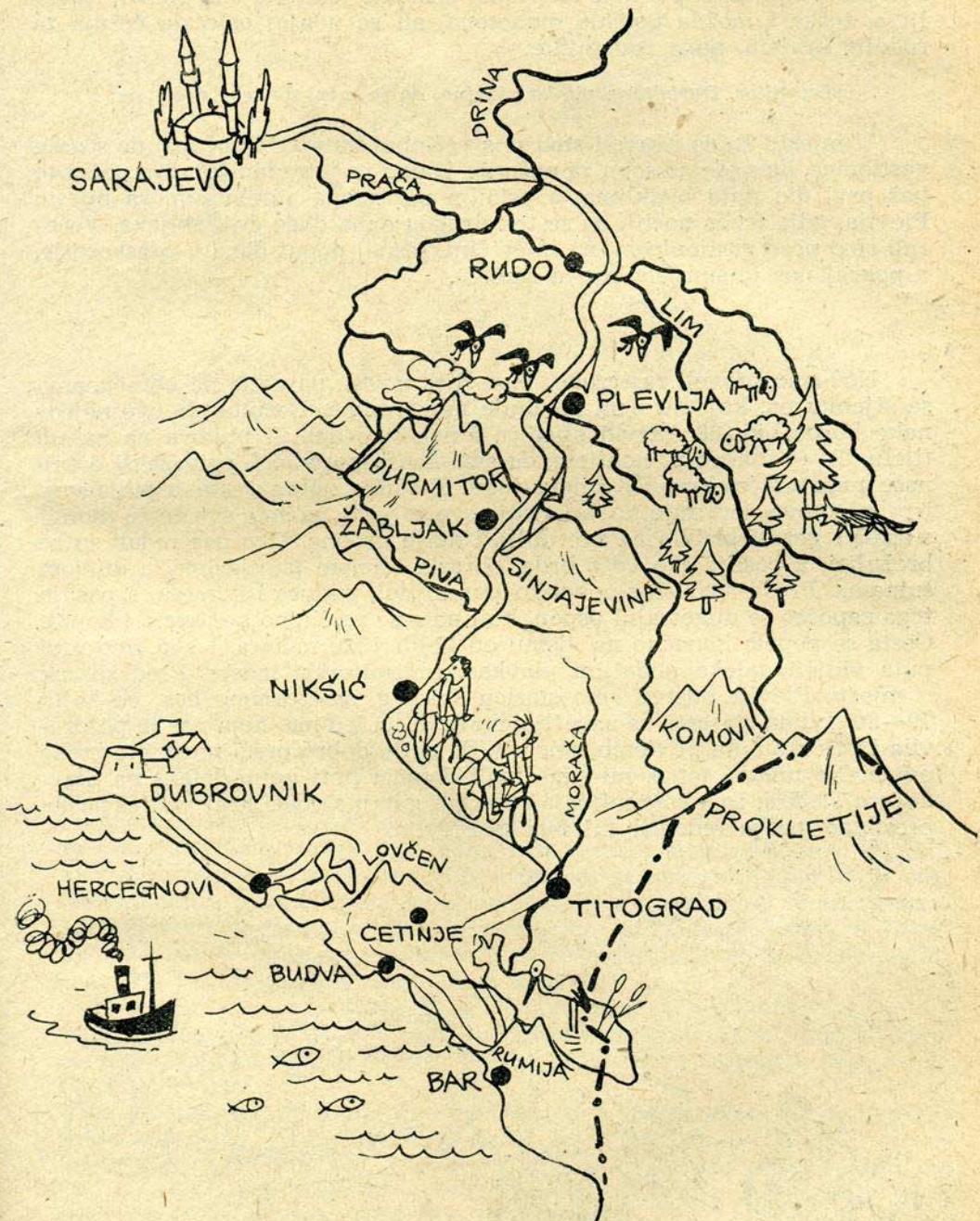

Durmitor — Na Crnom jezeru

Foto: Jurčić

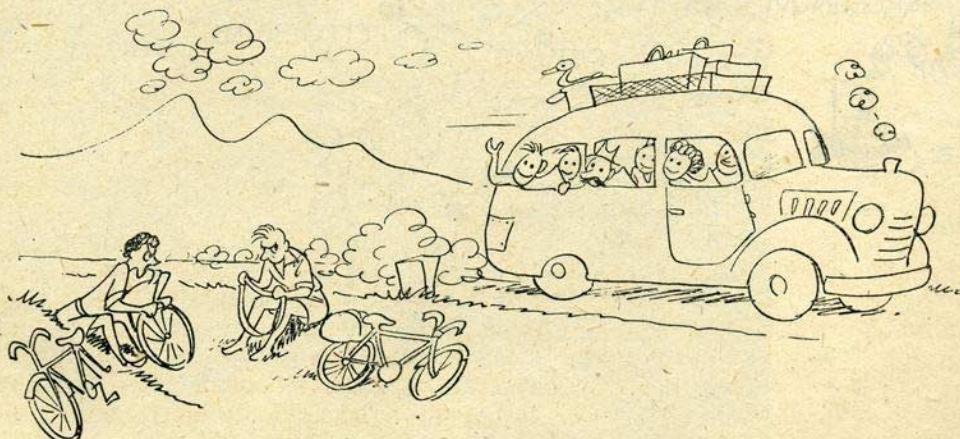
Pjesma im je bila spontano izazvana, složna i jednostavna, pomalo tuga-ljiva, teška i možda pomalo monotonu, ali se u njoj osjećala čežnja za rodnim krajem, puna romantike:

»Durmitor, Durmitore, visoka planino, da je meni do tebe doći!...«

U mjestu Rudo iskrcali smo se s većinom putnika i požurili do seoske gostionice, da nađemo sobu za noćenje. Nama je sutradan zapravo počimao naš prvi dio puta biciklima, a ostalim putnicima autobusom, za mjesto Plevlja, gdje treba noćiti, da se tek drugog dana dođe do Žabljaka. Večer-rali smo pred gostionicom, na mjesecini, jasnoj poput dana u praskozorje, a pokraj nas je šumjela rijeka Lim.

*

Noć smo proveli rastrgano, budeći se u više navrata, da obračunamo sa stjenicama, koje su nam se činile nezasitnima. Rezultat je ove nejednakne borbe bio: 68 mrtvih stjenica i nekoliko dobrih plikova na našem tijelu. To je mnogo pridonijelo, da smo kao ranoranioci, privezavši dobro naše naprtnjače, krenuli prema jugu. Prilično dobra cesta uspinjala se isprva gotovo neprimjetno, a kasnije sve to jače, pa smo sve češće morali silaziti i gurati bicikle na sve dulje i dulje uspone. Oko nas redali su se brežuljci, a poslije sve veća brda, obrasla dijelom pašnjacima, a dijelom šumama. Prošli smo kroz nekoliko zanimljivih gudura i klanaca, a poslije toga započeo je dugotrajni uspon, koji nam se pričinjao bez kraja i konca. Cesta se popela konačno na visinu od kojih 1350 metara, i kad smo prvi puta vidjeli daleko u daljini plavkasti durmitorski masiv. Pred silazak u mjesto Plevlja susreli smo staricu smeđeg, smežuranog lica, od kojih 70—80 godina starosti, sa zavežljajem drva na ledima, koja nas je pozdravila i pričekala da prođemo, rekavši, da »nije dobro preći muškima preko puta«. No unatoč tome, mi smo imali domala prvi gumi-defekt na Slavkovom biciklu. Dok smo mijenjali i krpili gumu sjedeći kraj puta u jarku, prestigao nas je redoviti autobus za Plevlja.

Silazak serpentinama u Plevlja bio je ugodan i lagan. Tamošnja djeca ustrčala su se za nama propitkujući, nismo li možda predstavnici nogometne momčadi, koja treba da stigne na gostovanje, a zatim su nas razočarano napustila. Ma da autobus ne ide dalje istoga dana, mi smo iza ručka i odmora odlučili, da još malo prosljedimo naprijed. Pošto smo saznali, da tamo ima vukova čak i po danu i da nanose štete ovčarima, izgubili smo volju za improvizirano noćenje u prirodi sa šatorskim krilima, te smo radije ostali u prvom slijedećem selu, koje se zvalo Odžak. Jedina kuća u selu, gdje se moglo kako-tako prenoći, bila je milicijska stanica. Svrativši se onamo, dobili smo odobrenje za noćenje, pošto su naši dokumenti pomnjišivo bili pregledani i pronađeni u redu.

Rano u jutro narednog dana nastavismo put, a također i ponovno uspinjanje, sve malo po malo. Oko nas nizale su se sve veće šume, i jedino ogromni kamioni natovareni balvanima prolazili su cestom u suprotnom pravcu.

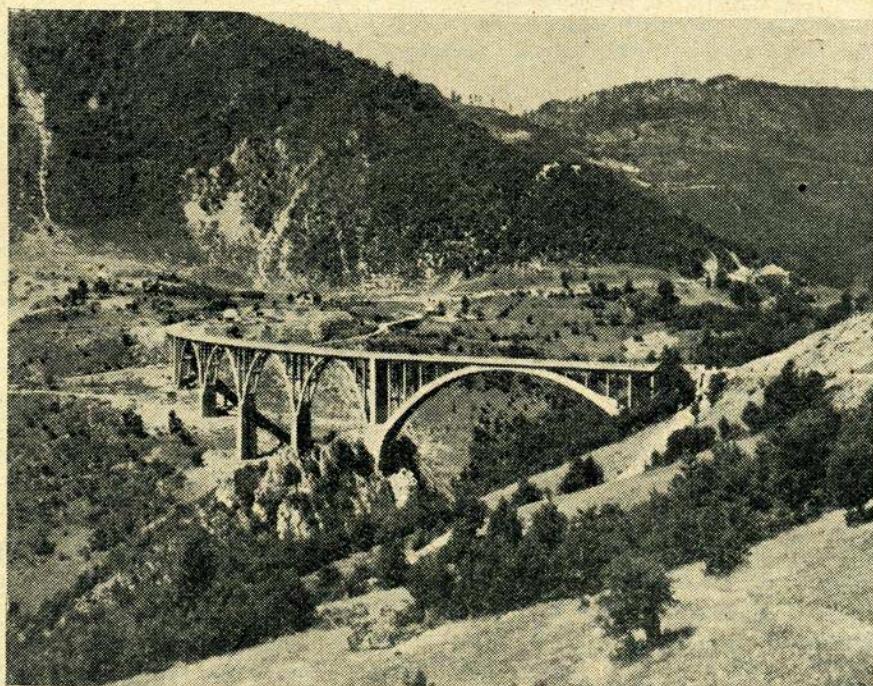
Ljepota okolnih šuma, gudura i klanaca, s borovima na djelomično golim stijenama, jata gavrana, te po koji jastreb ili orao leteći u dostojanstvenim lukovima, sve je to djelovalo na nas neobično i romantično.

— Kao u priči, zemlja »Baš-čelika« — rekli smo pod dojmom ovih slika, i mislim, da usporedba nije loše odabranja.

Nakon dugotrajnog i mučnog puta, na kome smo bicikle više gurali nego se vozili na njima, popeli smo se sa nizine Plevalja (oko 700 m nadm. visine) na visoravan Đurđević-Tara, od kojih 1400 m nadmorske visine.

Osjećali smo, da je hladnije i pričinjalo nam se, da je zrak rjeđi. Ponovo nam se ukazao plavi durmitorski masiv, ali ovajput mnogo bliže, sada već sa jasno uočljivim detaljima. Osim borovih šuma bilo je sada i pašnjaka i livada, gdjegdje po koja kućica, više slična katunu za ljetnu ispašu ovaca, nego kući za stalno stanovanje.

Nakon vožnje od jednog sata put se provlačio kroz usjeklinu između dvije stijene, koje su bile načičane borovima dugih, korizntalno položenih i napola golih grana. Prošavši ovom usjeklinom, doživjesmo izne-

Most preko Tare

Foto: Jurčić

nađenje, da smo se morali zaustaviti. Pred nama se najednom otvorio novi svijet: duboki, zelenim šumama obrasao kanjon rijeke Tare, do kojega se cesta spuštala u mnogobrojnim, vijugavim serpentinama, a kojih 700 m niže prebacivala se cesta, stotinu i pedeset metara iznad vode, preko elegantnog, a ujedno impozantnog mosta, na drugu stranu rijeke. Bila je sredina predpodneva, pa su bočni klanci s pritokama iz susjednih obronaka i visoravnji bili djelomice u sjeni. Igra sunca i sjene, slika zapletenih serpentina, duboko dolje ljeskanje površine rijeke na brzacima — sve nas je to očaravalo, samo nam se jedno nije svidilo nikako: valjalo se spuštati kojih 700 metara i ponovo na suprotnoj obali brojnim serpentinama doći izgubljenu visinu do Žabljaka.

Spuštanje je značilo užitak svoje vrste, osobito za one, koji vole vožnju blagim serpentinama, jer kvaliteta ceste, kao i blagost krivina, dopuštali su veću brzinu. Na Tari smo se dulje vremena zadržali diveći se

mostu iz bliza, a kad smo započeli guranjem bicikla uzbrdo, u nastavku puta, začuli smo poznato bruanje autobusa, s kojim smo se ponovo bili sastali dan prije u Plevljima. Sad smo već bili stari znaci za putnike autobusa, i klimanje glava bilo je praćeno prijateljskim smiješkom. Šta više, mora da smo stekli i simpatije šofera, budući da je zaustavio autobus i uzeo nas u prazan stražnji dio, te nas prevezao sve do kraja uzbrdice. Ovim sretnim susretom prištedjeli smo sigurno koja 3 sata mučnog guranja bicikla. Ovako smo posve odmoreni brzo prošli onih nekoliko kilo-

Durmitor — Crno jezero

Foto: Jurčić

metara od Žabljaka do planinarskog hotela, koji je smješten uz potok blizu Crnog jezera, uz rub crnogorične šume.

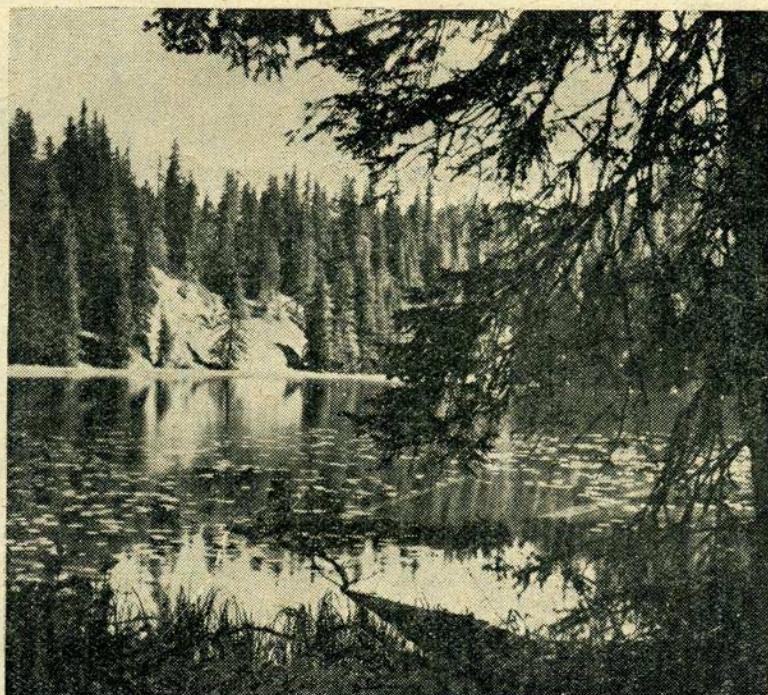
Visoravan Jezera i ona oko Žabljaka čine sami pašnjaci obrasli visokom zelenom travom; gdje pasu brojna stada ovaca. Sve je djelovalo na nas tako čisto i svježe. Trava se lelujala u valovima srednjejakog istočnog vjetra, a iz ove zelene visoravnini, posve blizu, tako reći na dohvatu ruke, uzdizao se lanac plavkasto-sivih stijena Durmitora. Podnožja su im bila u gustoj, visokoj crnogorici, dok su vrhovi imali na sebi tek nešto grmlja i zelene mahovine.

Kod planinarskog hotela srdačno nas je pozdravio upravnik, izjavivši, da smo mu mi prvi turisti, koji smo stigli biciklima. Bili smo smješteni u udobnu sobu sa pogledom na sve glavne vrhove, a iza kratkog odmora već smo odjurili na durmitorsko Crno jezero. Ma da je bio početak septembra, a nadmorska visina od kojih 1450 m, voda u jezeru nije bila suviše hladna,

te smo našli još nekoliko izletnika, koji su se kupali. Prolazeći šumom oko jezera, a naročito uz Mlinski Potok, našli smo još uvijek vrlo mnogo zrelih jagoda.

O ljudima i kraju oko Durmitora, o prirodnim ljepotama i penjačkim turama po stijenama, bilo je već u više navrata pisano i u našem listu, stoga mislim, da o tom ne treba ovdje pisati.

I mi smo naš boravak od nekoliko dana iskoristili na planinarenje, kupanje, šetnje za razgledavanje okolice, i sa svim smo bili vanredno

Durmitor — Zmijinje jezero

Foto: Jurčić

impresionirani i zadovoljni. Hrana je također bila izvrsna, a naročito su nam dvije stvari od lukulskih užitaka ostale u dobroj uspomeni: hladno i gusto kozje kiselo mlijeko i izvrsno priredena crna »turska« kava.

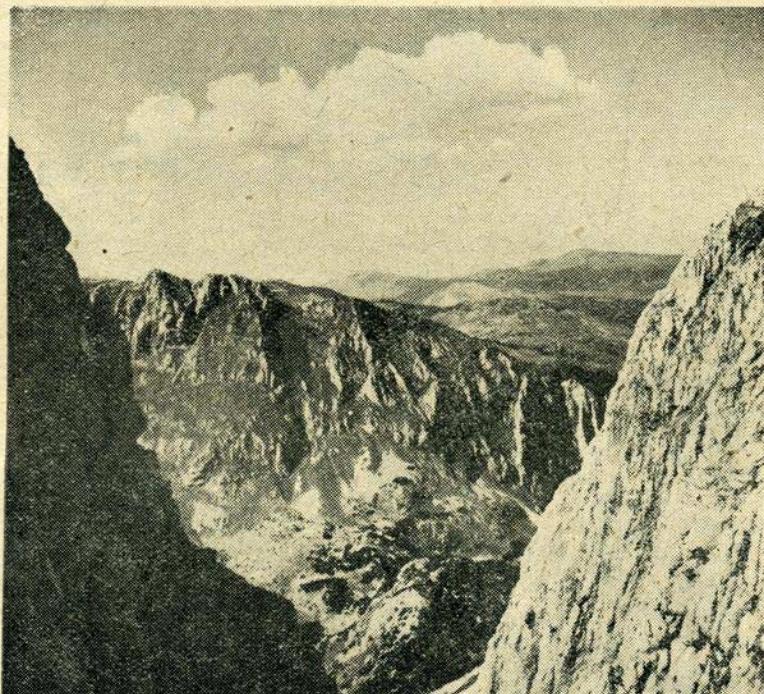
2. SREDINOM CRNE GORE

Bilo nam je žao otići iz kraja tolike privlačivosti i prirodnih ljepota, ali nas je na to potaknula želja, da u predviđeno vrijeme obiđemo zamisljeni put i da upoznamo što više od novih, nama nepoznatih krajeva.

Veselo je putovanje biciklama; čovjek je nezavisan od autobusnih i željezničkih voznih redova, gdje se uvijek mora mnogo čekati, a vrlo se često ili zakasni, ili ne dođe na red za ulazak, jer su već sva mjesta popunjena. Nadalje: kod zanimljivijih krajeva ili mjesta možeš se zaustaviti

i ostati po svojoj volji dugo. Lako se prođre u krajeve, kamo ne ide ni željeznični ni autobus, a opet se prolazi mnogo brže nego pješice.

Krenuli smo dakle od Žabljaka cestom između Durmitora i Sinjajevine prema jugu. Još na početku puta blizu Žabljaka udarilo nam je u oči, da je zob na njivama nezrela i zelena i da leži sasvim povaljana na zemlji. Mislili smo, da je to od nekog jakog vjetra, a kasnije dozrijevanje da je posljedica velike nadmorske visine. Ali nam je cestar, kojega smo zapitali za razjašnjenje, rekao, da je prije četrnaest dana, dakle sredinom

Durmitor — Pogled sa Sljemena na Međed

Foto: Jurčić

kolovoza, pa preko noći snijeg visok preko pola metra i da se noću naćinila zbog hladnoće ledena kora 3 prsta debela, po kojoj se moglo hodati bez propadanja.

Spuštanje u dolinu potoka, koji u nastavku toka čini rijeku Pivu, prema mjestu Šavnik, glavnom kotarskom mjestu pokrajine Drobnjaci, sjećalo nas je onog dijela puta pred kanjonom Tare. Vožnja je bila lagana i brza po blagim serpentinama, a zbog hladnoće u rano jutro morali smo se dobro obući i navući rukavice. Za vrijeme kratkog odmora pred Šavnikom prestigla nas je grupa od 4 motorista, izletnika iz Slavonskog Broda, koji su išli otprilike u istom pravcu kao i mi. Mi smo samo uzdahnuli gledajući za njima, jer smo se sjetili na tamnosmeđe obojena mjesta zemljovidne karte, predjela južno od Šavnika, sa strmim i dugim uzbrdlicama, do kojih smo uskoro trebali stići. Ne bi bilo tako loše, kad bismo i mi barem za višesatne uspone imali kakav motorni pogon! No u Šavniku

smo dobili zadovoljštinu videći pri prolazu kroz mjesto, kako složna grupa motorista strpljivo očekuje koji auto, da pozajmi benzina za nastavak vožnje.

Već smo se bili privikli na svakodnevno višesatno guranje bicikla uzbrdo; imali smo svoj način držanja pri guranju, uz oslanjanje velikog dijela vlastite težine na bicikl, tako da su nam ovakvi dijelovi puta doduše oduzimali vremena, ali su nam služili za odmaranje nogu. One nam se nisu nikada umarale za dugotrajnih vožnji po ravnom. A kod ovakvih

Durmitor — Bobotov Kuk

Foto: Jurčić

uzbrdica bilo je sad više prilike za podrobno razgledavanje okolice, kao i za razgovor, koji je inače tokom brze vožnje bio vrlo oskudan i kratak.

Zašli smo Durmitoru iza leđa, i dok smo se sve više od njega udaljavali, sa pojedinih povišenih mjesta vidjeli smo daleko na horizontu u jugoistočnom pravcu slične konture lančanih planina približno jednake visine sa Durmitorom. To su bila druga dva velika masiva Crne Gore, dijelovi Prokletija i Komovi. U kasno popodne prešli smo na sedlu, na kraju uspona iza Šavnika, najvišu točku naše ture cestom, visine oko 1500 m, i zatim, u vrlo brzoj vožnji nizbrdo, došli smo u Nikšić, na 630 m nadmorske visine. Kolika razlika u klimi, a i u temperamentu ljudi! Na večer pune ulice vesele omladine i odraslih, zrak ugodno topao, a u

jutro na trgu prodavalo se već grožđe i smokve. Inače samo mjesto Nikšić, smješteno u jednoj ovećoj nizini, nije za nas imalo osobitih zanimljivosti, pa smo tamo samo prenoćili.

Cesta se iza Nikšića samo u početku malo uspinjala, a zatim se stalno polagano spuštala, uporedo sa Zetom i novom željezničkom prugom do Titograda. Nedaleko manastira Ostrog, koji stoji smješten visoko iznad ceste, privlačeći pažnju upadljivim položajem i neobičnim građevnim stilom, susreli smo dvije mlade Crnogorke u lijepim narodnim nošnjama, kako jašu na konjima, i iznenadili se videći njihovu vještinu u skladnom držanju. Žega je postajala sve jača i jača, pa smo čeznutljivo gledali prema Zeti, posebne svijetlozelene boje, koja nažalost nije tekla blizu ceste i nije imala dobrih prilaza. Brža vožnja nizbrdo također bi nas nešto ohladila, da nam svježe nasuti kamen tučenac nije nalagao najveći oprez i polaganu vožnju, kako ne bi bilo nepotrebogn krpanja guma. Blizu Danilov-grada opazili smo prva polja pamuka, a u Titogradu — vozeći se bez košulja — žalili smo za svjezinom Durmitora i požurili u prvo hladovito mjesto iza grada, uz pitku vodu i neki potoćić, da se sakrijemo od podnevne žegе i okupamo u vodi do koljena. Gola kotlina bez šuma, u kojoj leži Titograd, bila je užarena podnevnim suncem; bez vjetra, i hladovine, posve nam se činila nalik svojom klimom na onu, u kojoj je smješten Mostar.

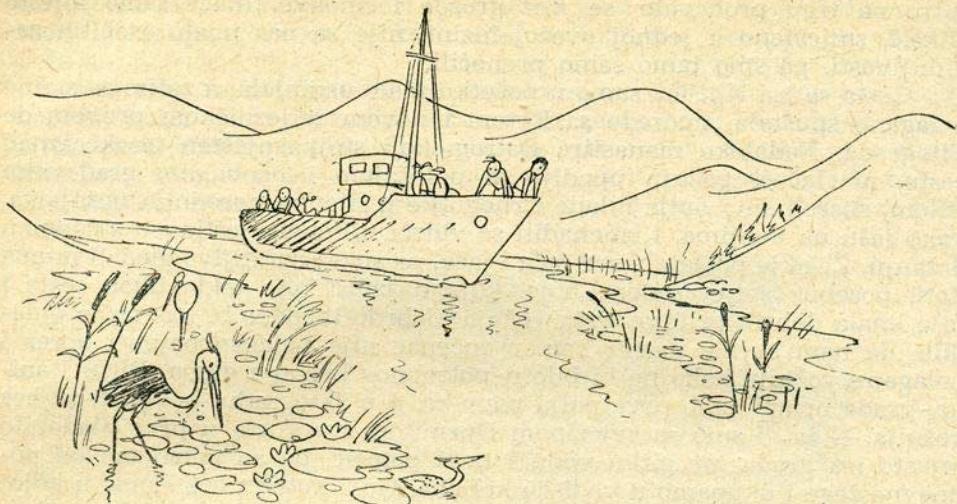
Kad je sunce dobrano odmaklo od zenita i popustila podnevna žega, krenuli smo osvježeni prema Crnojevića-Rijeci. U par navrata vidjeli smo u daljini ljeskanje Skadarskog jezera, a neposredno prije samog mjesta cesta vodi uz završni dio proširene Crnojevića-Rijeke. Noćili smo u tom malom, slikovitom mjestu slavne prošlosti iz vremena bojeva s Turcima, a i kasnije borbi s Talijanima. Bila je tu nekada jedna od prvih štamparija Evrope. Sada je to dosta živahno prometno čvorište, i tokom večeri čuli smo u nekoliko navrata brujanje velikih, modernih autobusa, koji su odlazili iz Cetinja, Virpazara i Titograda, ili se vraćali u suprotnom pravcu.

U želji, da izbliza promatramo Rijeku-Crnojevića i Skadarsko jezero, ukrcali smo se ujutro na mali brodić, pa smo već iza jednog sata vožnje stigli u Virpazar. Sama rijeka vijuga, te podsjeća na fjord, a gotovo je potpuno obrasla različitim vodenim biljem, lopočem u cvatu, a šašem i trstikom pri obalama. Veliko mnoštvo različitih vodenih ptica, od kojih smo prepoznali samo rode, čaplje, gnjurce i divlje patke, prelijetalo je preko vode, i dok su neke od njih skupljale preplašeno svoje mlade, druge su stajale gotovo nepokretne, u dostojanstvenom miru.

Skadarsko jezero doima se poput nekog dobro razvedenog morskog zaljeva. Obale su mu obilato razvedene, ali krševite, a boja je vode zelen-kasto-smeđa. Dubina mu je razmjerno malena: do kojih 12 metara, a najveća širina oko 40 km. Sjeverni dio, koji se sada isušuje, prelazi u močvarni predio.

3. CRNOGORSKIM PRIMORJEM

Iz Virpazara, sa 20 metara nadmorske visine, vodi cesta preko Sutormana (840 m nadmorske visine) za Bar. Nebo se bilo naobljačilo vrlo tamnim, gustim oblacima, i kad smo započeli pješačenjem uzbrdo, unaprijed smo očekivali kišu. Nismo je dugo trebali čekati: kad smo bili na po brda,

započela je jaka kiša, prilično krupnih i gustih kapi. Kako smo se nalazili upravo blizu jedne željezničke stanice malene uskotračne željeznice Virpazar-Bar, a maleni vlak vidjeli smo da dolazi iz doline, nakanili smo se njime prebaciti do Bara. Međutim sam vlak, sastavljen od lokomotive i tri vagončića, bio je prepun putnika, tako da se jedva uspinjao brzinom pješaka. Na pojedinim mjestima morali su ga putnici rasterećivati, da ne bi zapeo i počeo se spuštati natraške. Pojedini nestrpljivi putnici došli su prečacima daleko prije njega do naše stanice.

Videći, da od vožnje vlakom ne može biti ništa, nastavili smo putovanje pješice, a kiša je na našu sreću ubrzo prestala. Vlak je ulazio u tunel ispod vrha u isto vrijeme, kad smo se mi prebacivali cestom preko sedla Sutormana, a kad se on stao oprezno spuštati, zaustavljući se na stanicama, mi smo ga lakoćom prestigli i stigli u Bar sa pola sata prednosti.

Još na sedlu prije spuštanja uživali smo u viđiku: dolje se ljeskalo plavo Jadransko more uz obalu Crnogorskog primorja, tu i tamo stale su se paliti svjetiljke u nastupu sumraka. S lijeve strane uzdizala se tamna Rumija, visoki masiv od blizu 1600 metara, a iza nas svjetlucala su se prva svjetla u Virpazaru.

Noćili smo u prekrasnom, novo izgrađenom hotelu uz obalu malo podalje od samoga mjesta. Kako se vrijeme sutradan i dalje pogoršavalo, što smo zaključivali po sve tamnijoj, olovnoj boji neba, odlučili smo, da ne putujemo dalje do Ulcinja biciklima, nego brodom. Međutim, za vrijeme vožnje brodom, razduvao se tako jak jugo, da brod nije mogao pristati u Ulcinju, nego se vratio u Bar i potom krenuo u Budvu, a mi, da ne čekamo bolje vrijeme u dosadnom Baru, nismo se htjeli iskrcati, već smo produžili put brodom do Budve.

Jedva smo pristali u luci: valovi su bili vrlo veliki i razbijali su se o obalu uz praskanje i prštanje vode i pjene daleko od samog žala, tako da nije uopće bilo moguće hodati putem kraj obale.

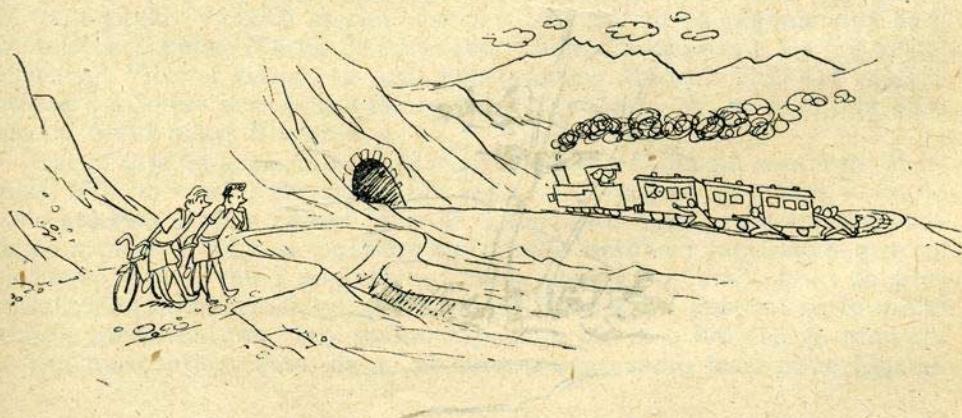
Smjestili smo se u jednom skromnijem hotelu, a onda — iza umivanja i uređivanja vanjštine — pošli smo da razgledamo obalu i mjesto.

Obala Crnogorskog primorja nešto je drugačija od obale u Dalmaciji ili Hrvatskog primorja. Ona je većinom strmo odsječena, ali na podnožje njenih stijena ne udara more izravno iz valova plime ili juga, nego između mora i kamene obale preostaje različito širok pojas plaže od krupno zrnata pijeska. Ta plaža je gdjegdje široka i po više stotina metara, dok se mjestimice sužuje i na samo nekoliko metara širine, a grubo zrnati pijesak mrke boje daje joj posebnu karakteristiku. Sama obala ima dosta zelenila i puna je manjih i većih, vrlo ugodnih mesta za kupanje, odmor i ljetovanje.

*

Već tri dana redom nebo nam je stalno prijetilo kišom, a danas je toliko bilo tamno, a oblaci tako niski, da smo se dugo skanjivali ujutro iza doručka, bismo li napustili Budvu. Iza kraćeg vijećanja ipak smo krenuli prema Cetinju. Tješili smo se, da za slučaj kiše imamo dva omašna šatorska krila. Maleni dio puta imali smo prilike da se vozimo, a zatim smo započeli ono svakidanje pješačenje par sati uzbrdo, toliko tipično za ovu našu turu kroz Crnu Goru. Cesta se penjala serpentinama od mora preko ogranaka Lovćena sve više i više. Veliko obilje zrelih kupina nalazili smo s obje strane ceste, te smo ih usput brali do zasićenja. Nakon dva sata pješačenja ušli smo u pojas oblaka: sitne maglene kapljice bivale su sve gušće i neugodnije, da bi se na kraju pretvorile — pri prijelazu preko sedla — u pravu gustu kišu debelih kapi. Bili smo u brdima golih obronaka, bez ikakve kuće na vidiku, a nevrijeme se razmahalo punom snagom. Žestoki vjetar nosio je gustu kišu a stalo je bljeskati i grmjeti. Na brzu ruku prekrili smo sebe i bicikle sa naša dva šatorska krila, te sjeli na kosom obronku pokraj ceste. Kiša je par sati žestoko udarala po našem improviziranom šatoru, a mi smo strpljivo sjedili i čekali, drijemajući uz povremeno buđenje grmljavnom. Kad se nevrijeme smirilo, nalazilo se u udubini utisnutih šatorskih krila cijelo malo jezero vode.

Pošto je kiša prestala, za čas smo se spustili u Cetinje, i da nismo slučajno naišli na neke znance, teško bismo bili našli mjesto za noćenje. Sve su naime hotele bili zauzeli učesnici jednog kongresa, koji se tada održavao u Cetinju.

Još smo istog dana razgledali grad i znamenitosti, od kojih su najzanimljivije: muzej i veliki reljef Crne Gore sa svim detaljima, smješten na podu jedne velike dvorane, sa hodnicima i mostićima iznad samog reljefa. Dobro smo proučili put, kojim smo do sada prošli, kakve smo visinske razlike savladali i kakav nas dalji put još čeka.

*

Jutro je bilo vedro i svježe, obećavajući dobro vrijeme. Krenuli smo rano, jer smo do večeri htjeli biti u Dubrovniku. Bili smo dobro raspoloženi radi lijepog vremena, a pored toga i dobro odmoreni. Kad smo se ponovo penjali preko obronaka Lovćena prema Njegušima, dostigao nas je prazan vojnički kamion i prebacio nas do kraja uspona. Za spuštanje serpentinama ispod Lovćena prema Kotoru uživali smo u krasnom vidiku na cijelu Boku Kotorsku, na Orjen i na daleku pučinu mora. Strme obale Boke ruše se u more, te mjestimice jako sužuju zaljev, zatvarajući ga Malone u jezero. Duž obale smještena su manja mjestanca, okružena zelenilom. Nismo se spustili u samo mjesto Kotor, nego smo par kilometara prije Kotora produžili put za Tivat, a zatim do Veriga, gdje smo se prebacili malim brodićem za prijevoz na suprotnu stranu Boke. Podnevni odmor i kupanje imali smo blizu Zelenike, a zatim smo prošli kroz Herceg-Novi prema Konavlu.

Slavko je bio ljuči od risa, kada je u razmaku od jednog sata po treći puta izvadio čavao iz napola prazne gume svoga bicikla, te morao opet krpati. Kao da su njegove nove gume imale posebnu magnetsku privlačivost za sve vrsti čavala, žica, igala i sličnih šiljaka. Pomagao sam mu pri krpanju i tješio ga, kako sam mogao, što je slabo koristilo u njegovom temperamentnom bijesu.

Zadržali smo se nešto krpanjem gume, a po tom nešto dulje uživanjem izvrsnog grožđa u Konavlu, tako da smo već za sumraka dolazili visokom asfaltnom cestom spuštajući se prema Dubrovniku.

Grad se sjajio u električnoj rasvjeti brojnih žarulja, kojih se svjetlo zrcalilo u tamnoljubičastu boju dalekog horizonta.

Noć je polagano brisala jasne konture Lokruma, kada smo ušli kroz vrata grada.

Nepoznate ljepote Medvednice

Tu i tamo bih ga susreo. Bilo je to skoro uvijek na nekim zabitnim i skrovitim mjestima Medvednice, kamo planinari ne običavaju zalaziti. Pozdravili bi se letimčno i svaki bi išao dalje svojim putem.

Iznenadilo me danas kada sam ga našao tu u planinarskoj kući. Šta više, nije bio ni sam, i valjda je to bio uzrok koji ga je doveo ovamo. Sjedili su u kutu uz peć. Njih petoro. Dvije žene i dva muškarca srednjih godina i on, moj znanac od viđenja.

Sjedoh uza stol do njihovog i kako je u kući bilo sve manje gostiju i planinara bio sam i nehotice svjedokom razgovora što se kod mojih susjeda raspreo. Po svemu je izgledalo da su prvi put na Medvednici, no doskora me razuvjeri nekoliko primjedaba koje su pale tokom razgovora.

Moj »znanac« upravo reče:

»Ja vas zbilja ne razumijem. Volim Medvednicu kao rijetko koju planinu, pa ipak ne bih mogao svake nedjelje istim putem na isto mjesto. Pa onda isti ljudi. Ne, ne, nikako. Uostalom naša Medvednica krije u sebi toliko ljepota i toliko raznolikosti da i nije potrebno ići istim putovima i na ista mjesta.«

»Da, ali kamo« upadne mu u riječ onaj sučelice, »jer i meni je već dosta Leustekovog puta i svetog Jakoba.«

»Kamo? Dragi moj, Medvednica je duga 42 kilometra, a vi me pitate kamo. Za deset ču vam minuta nabrojiti tolika mjesta, da ih ne ćeće ove godine sva preći ako bi i svalke nedjelje išli u tu našu lijepu goru. Čujte me.«

Pri tome se malo ugodnije namjesti i nastavi:

»Pretpostavljam da znate gdje je selo Slanovec, a možda ste tamo i bili. Bilo kako bilo, to je selo vezano sa Dubravom malom pionirskom željezničkom prugom dugom nekih 6 kilometara. Uzmemo li to seoce za ishodišnu točku, pruža nam se čitav niz prekrasnih, što većih što manjih izleta. Odavle naime vodi cesta u Vidovec, selo odakle dolaze one šarene drvene dječje igračke. Lijevo ostaje dugoljasti brežuljak Zrnetin, pa bi mogli i njegovim hrptom, no taj je put kod suhog vremena zgodniji za povratak. Desno se pak preko polja i Medvedskog Brega stiže u Čučerje. Mi ćemo preko Vidovca starim »romarskim« putem za nepuna dva sata do malešne kapelice Marije Snježne pod vrhom Stražnjecom. Da, još prije, napustivši Vidovec prolazi se kraj minijaturnog Matterhorna, 411 metara visokog i s jedne strane kamenitog stošca Risalnice što se digao uz oblu glavicu nešto nižeg Blagonjaka.

Od Marije Snježne ima valjda kojih deset minuta na sam vrh Stražnjec. Nije to visok vrh; svega 621 metar. Ali pogled sa njega — to je nešto posebno. Prema zapadu ruše se u šumovitu dubinu potoka Bidrovca glatke stijene u čijim se pukotinama naselio bršljan i kojekakvo grmlje. Sjednemo li na vrhu i pogledamo prema zapadu, otvaraju nam se prekrasni vidici na Medvednicu, sve tamo do Puntjarke. Posebni su to vidici na koje nismo naučeni, koji stalno zaposluju oko a u isti čas ga umiruju svojom harmonijom tako, da se ne umara nego samo traži nove ljepote.

Tu su nam na dohvati ruke, preko doline, oštare stijene Vitelnica na kojima raste *primula auricula* kao jedini predstavnik pravog alpskog cvjeća na Medvednici. Malo iza njih se uzdiže odrezana glava Gradišta, a tamo nad velikim cvjetnim livadama Mekota strši ostri čunj Oštrca. Malo na desno, ili ako hoćete sjeverno, protegla se Gorščica, a tako se, valjda ste već čuli, naziva kraj oko Kaptolske lugarnice.«

»Nije li tu također negdje i vrh Lipa?« upita ljepušna crnka iskoristivši kraću stanku pripovjedača.

»Da, upravo sam htio preći na Lipu i dobro da ste pitali, jer vrh Lipa uopće ne postoji nego postoji čitav kraj koji se zove Lipa sa najvišim vrhom Rogom. Lipa je isto tako dio Medvednice, kao što je to na primjer Sljeme.«

»Šta, zar Medvednica i Sljeme nisu isto?« uplete se onaj krupni, okrenut meni ledima.

»Ne. Medvednica je čitav masiv, dok je Sljeme samo njezin najviši vrh na kome se nalazi piramida. Ali da se vratim k Lipi. Ona se nalazi još istočnije od Stražnjeca sa koga se vide njene velike strme livade, ljeti punе prekrasnog cvijeća.

Da, pa i naš Stražnjec, gdje smo sada, i on ima svoje šareno ruho. Slično je onom na Gradištu i Vitelnicama. Jednom je sve modro od perunika, drugi put je tlo posuto žutim cvjetićima sunčanice — heliantemuma, onda je opet sve u crvenilu šipkovog ploda ili se rumene divni primjerci ciklama. No pustimo Stražnjec. Nema ni sat odavle pa smo na travnatim obroncima Lipe. Već sam spomenuo prekrasnu floru na tom dijelu Medvednice, ali vam je moram još jednom spomenuti, jer je toliko velika, bujna i raznolika. Samo se je mora razumjeti; treba znati uživati u onom šarenilu boja, u nazubljenosti latica, u nježnosti pupoljaka, u igri svjetla i sjene što je pravi lišće, jednom riječi — u prirodi.

Odvale je opet posve drugačiji pogled. Među pitomim brežuljcima što blago padaju prema istoku vijuga bijela traka — cesta za Zagorje. Iz svjetlog zelenila ističu se crvenkasti i smeđi krovovi seoskih kućica koje se tamo okolo porazbacale i daju slici poseban čar i živost. Prema jugu rasprostrala se savska ravnica, dok u popodnevnim satima blješti Sava poput rastopljenog srebra ili zlata. Bliži obronci sakrivaju Zagreb, ali se visoki tornjevi katedrale, taj zagrebački znak raspoznavanja, ne daju sakriti.

Sa Roga, ne znam jesam li vam rekao, da je 709 metara visok, može se za, recimo, pol sata doći do Velike Peći. Zadnji je to strmiji kameniti vrh obronka prema istoku, pa i na njemu nalazimo na isto raslinstvo kao i na ostalim vrhovima toga kraja. Ispod vrha nalazi je špilja. Ulaz joj je velik, četvrtast, te čitava špilja daje dojam velike sobe koja nema ulaznog zida. Put do nje je nešto teži no držim da vam ne će praviti nikakvih posebnih poteškoća.

Preko puta je mnogo pitomija Mala Peć. Ovuda vodi markirani put na cestu za Laz i dalje. Tu se redaju livade sa oranicama, a šuma se posve izgubila.

»Moramo jedamput ljetos onamo«, započe opet onaj sučelice. »Ne znam samo hoćete li vas dvije izdržati tako daleki put bez planinarske kuće ili gostionice.«

»Oho, šta ti držiš o nama«, javi se konačno i druga slušateljica, »zar nismo lani išle preko Plješivice u Jasku. Za jesti poneseš, sjesti možeš u travu. Glavno je da ima vode.«

»Da, voda je važan faktor osobito na ljetnim izletima«, uzme riječ ponovno moj nepoznati znanac. »Imade u tom čitavom kraju nekoliko izvora, no sakriveni su i treba ih znati naći, a možda imati i sreću da nisu presušili. Ali i tome je lako doskočiti. Ako svaki od vas ima čuturu od litre imati ćete dosta vode za čitav dan, a konačno je tu i Kaptolska lugarnica. Tamo je sada uređena soba za planinare pa se može i noćiti. Sa opskrbom je malo teže, no neko piće će se uvijek moći dobiti.«

Dakle gledate vode nemojte biti u strahu. Kojih trideset koračaja ispod kapelice Marije Snježne ima dobar izvor, ako se niste opskrbili vodom još prije u dolini iza sela Vidovca. Onda su na Lipi u šumi pod livadom na putu prema Velikoj Peći dva izvorića koji često presuše i jedino vlaga mjesata i blato ukazuju na njih.

Na putu pak sa Lipe prema Kaptolskoj lugarnici ima jak izvor Mrzljak. Upravo kod njega skreće put prema lugarnici, jer idući dalje došli bi hrptom Medvednice preko vrhova Velike Črešnje, Stola i Pod Jelvami do sedla pri Hunjki.«

»Joj, koliko imena. Tko bi ih sve zapamtilo? Pri Hunjki, to još nisam nikad čula, a kamoli tamo bila«, upadne opet ona crnka.

»A ja mislim da ste baš danas bili, jer smo se tamo sastali«, nastavi pripovjedač. »Morate naime znati, da se tako zvana Rauchova lugarnica nalazi na sedlu zvanom »pri Hunjki«, dakle vidite, da ste tamo već bili samo niste znali kako se to mjesto zove. I mnogi prolaze tako našom Medvednicom, a ne znaju gdje su bili i šta su mogli vidjeti.«

Evo, kad ćete prvi put biti na Rauchovoj lugarnici, nemojte ići opet vašim uobičajenim putem hrptom do Kapelice pa onda Leustekovim putem u Gračane, nego krenite malo ranije putem prema Kaptolskoj lugarnici držeći se u početku točno markacije. Spustivši se sa velikih, danas pošumljavanih, livada preko vrha Pod Jelvami do prvog sedla koje se zove »Sljeme nad dobrom vodom« napustite markaciju i okrenite na desno pa se spustite prilično strmim prosjekom do njegova dna gdje je u šikari izvor Dobra voda i odakle vijuga potoći dolinom. Slijedite mu tok i kad se otvoru opet na desno duboka dolina, krenite njome. Taj se kraj zove Tisova Peć. Divlje je romantičan. Strmi kameniti put dovest će vas do skora do jednog od najjačih izvora na Medvednici. To je Žila. Još malo dalje držeći sveudilj u desno izaći ćete na put što vodi u selo Deščevac odakle se može cestom preko Markuševca na tramvaj kod tunela ili pak preko Trnavе u Slanovec na malu, već spomenutu željeznici.«

»A nešto bliže, a opet novo i lijepo nam ne bi mogli savjetovati«, zapita ponovno onaj krupniji.

»O da, ima i toga«, nasmiješi se moj znanac, »imate posve blizu rijetko posjećivanu stijenu Strmopeći. Od tramvaja, ako siđete kod tunela, trebate do na vrh tih krasnih stijena možda malo više od sata hoda. Istina je, uzbrdo je, ali zato će vas pogled na centralni dio Medvednice i na zavoje auto-ceste što se kroz šumu nazrijevaju, bogato nagraditi za vaš trud. Uostalom da li ste već kada bili u špilji Medvednici?«

»Nije li ta špilja negdje kod Rauchove lugarnice«, upita crnka.

»Tako je. Niti pol sata daleko od lugarnice. Tamo, vidite, tamo trebate jednom otići. To vam nije daleko, a isplati se. Doći ćete u kraj, koji izgleda kao da i nije na Medvednici. Spustiti ćete se preko 400 stuba, što ih je vlastoručno izgradio naš poznati planinar Horvat, među kamenjem u kršu i ne ćete sami vjerovati da ste deset minuta prije toga bili na bujnim, sočnim livadama. Naravski, ne smijete očekivati špilje razmjera Postojne, pa niti Vaternice ili koje druge mnogo manje špilje, jer ova je svega desetak metara dugačka. No kakva je, da je, treba je vidjeti.«

Popostavši malko pogleda na sat i usklikne:

»Šta, već pet sati. No to je zbilja brzo prošlo. Skrajnje je vrijeme da krenemo ako želimo stići prije mraka u grad.«

»Šteta baš sam tako ugodno sjedila. Morati ćete nam još usput pri-povijedati, pa će nam vrijeme brže proći«, završi crnka ustajući.

Sada su svi počeli spremati stvari i uređivati se, a i ja sam spremio bilješke, razmišljajući nije li još uvijek velik broj sličnih planinara koji svake nedjelje odlaze na Medvednicu, a znadu tako malo o njoj. Zato odlučih objelodaniti prisluskivani razgovor, ne bi li se i drugi njime okoristili ili dobili podstreka da upoznaju i zavole još više našu lijepu Medvednicu.

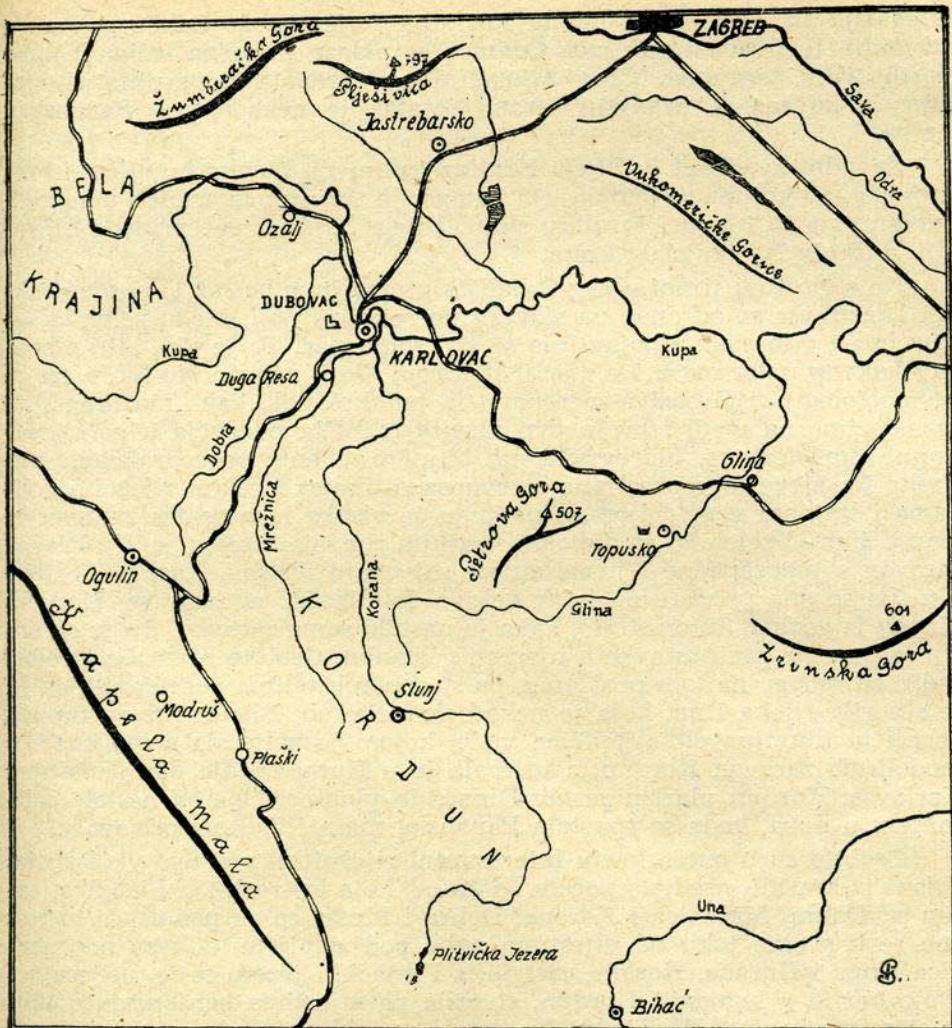
Ivka Gudić:

Na karlovačkom Dubovcu

Svaki planinar uvijek rado traži i polazi na viša mjesta i zrenike, gdje ga čekaju ugodni doživljaji u lijepim vidicima. Svakako, što idemo u veće visine, to nam i horizont postaje širi i ljepši. Ali često se dogodi, da nam i relativno male visine i skroviti zrenici mogu pružiti veliki horizont pun doživljaja i sadržaja, pun ljepote pejsaža kakve uvijek ne dočaravaju i najveće visine. Jedan od takvih niskih i nerazvikanih zrenika je i Dubovac kod Karlovca.

Krasan je proljetni dan. Napuštamo željezničku stanicu u Karlovcu, i prolazeći uz zelenu Kupu, počinjemo se pomalo penjati vijugavim puteljkom na Dubovac. Popeli smo se s malo truda do staroga grada, od kojega se još danas vide samo ruševine. Bio je to nekad lijep grad. Kažu, da je dobio ime Dubovac po dubovima-hrastovima, što su rasli oko njega. Kada je nastao ne zna se točno, vjerojatno u XIV. stoljeću. Misli se, da su mu bili najstariji gospodari slavonska porodica Sudar. Neko vrijeme bio je u posjedu Frankopana.

Krasnog li na ovom mjestu zrenika, položaja i doživljaja! Pred nama se naokolo otvara širok horizont ispunjen šarolikošću i kontrastima, koji se očituju u reljefu i bojama vegetacije. Zadivljeni ugodnim iznenadnjem, pogled nam luta naokolo, zaustavlja se na planinama i brežuljcima, dolinama i rijekama, gradu i selima. I kada se čovjek dosta nagleda i nadivi ljepoti dragoga kraja, zove u pomoć svoje znanje i memoriju, da otkrije zakone tajnovite prirode i da stvori sud o onom, što pred sobom vidi u tom času. Najprije treba da se orientiramo u prostoru gdje se nalazimo. Okrenemo li se na našem stajalištu prema sjeveru, pred nama se

otvara u istočnom kvadrantu prostrana nizina, po kojoj kao srebrna traka vijuga rijeka Kupa. Čitava nizina pričinjava nam se kao neki bazen, koji je sa svih strana okružen bregovima i to na sjeveroistočnoj strani Vukomeričkim goricama, na jugoistoku Petrovom gorom, na sjeveru Plješivicom, na zapadu brežuljcima Bijele Krajine, a na jugu je uzdignuta kraška zaravan. U sredini toga bazena u najvećoj depresiji nalazi se Crna Mlaka. Po svome postanku to je relativno mlađa dolina. Pod kraj tercijara prije nekoliko stotina hiljada godina bila je zaliv Panonskog mora, kasnije jezera. Kada je Panonsko jezero oteklo i presušilo, počela je rijeka Kupa usijecati svoje korito u jezerskim sedimentima. Ona je imala prema tome dva ušća. Prvo joj je ušće bilo kod Ozlja, kada je bila pritoka Panonskog jezera, a drugo joj je današnje ušće u Savu kod Siska. Čitav srednji dio bazena i danas je dosta močvaran, zato se tu ne mogu njegovati druge

kategorije tla osim šume hrasta lužnjaka, koje mnogo naliče na one u Slavoniji, te livade i pašnjaci. Oranice se nalaze samo na izdignutijim i ocjedititijim terenima. Crna Mlaka, danas poznata po svojim ribnjacima, u kojima se uzgajaju šarani, ostatak je nekadašnjeg Panonskog jezera.

Zapadni kvadrant je Bijela Krajina ispunjena blagim humljem i brežuljcima, po kojima se izmjenjuju kategorije tla oranice, šume i vinogradni stvaraju vrlo lijepu i šaroliku sliku. Bijela Krajina već pripada Sloveniji, a dio je Notranjskog kraja.

Na suprotnoj strani našeg stajališta prema jugu pejsaž je posve drugič i razlikuje se od onog na sjeveru po reljefu i boji. Među zelenim šumarcima i dubravama pojavljuje se sivi vapnenac. To je krš, ali ne onakav kakvog nalazimo u Dalmaciji ili Crnoj Gori, nego nešto blaži, pa ga geomorfolog Cvijić naziva merokarst ili polukrš. Bilo kako mu drago, mi se nalazimo na medu između dva sasvim različita područja u petrografskom, morfološkom, hidrografskom, biljnom i antropogeografskom pogledu. Na sjeveru je prostrana močvarna nizina sa širokim riječnim dolinama i bujnom vegetacijom, a na jugu je visoka i kamenita zaravan sa manje šume i zelenila, sa dubokim i uskim riječnim dolinama. Tu krašku zaravan s jugozapadne i južne strane zatvaraju planine Kapela i Plješivica pa se ona prostire na istok gotovo do Bihaća, a zove se Kordun. Mnoge je geologe interesiralo, kako je nastala sama zaravan. Stoga su oni donosili razne pretpostavke o njenom postanku. Osobito njemački geolozi radili su mnogo na tom problemu, pa su među ostalima neki kazali, da ju je stvorila rijeka Una, koja je nekad skretala od Bihaća prema zapadu noseći u diluviju velike količine vode, kojom je usijecala svoje korito i modelirala zaravan Kordun, a utjecala je u Kupu negdje oko današnjeg Karlovca. Kordun ulazi u sastav Dinarskih planina. One su nastale izdizanjem u doba, kada se spuštala Panonska masa i Jadranska zavala.

Osobito su u ovom kraju interesantni riječni tokovi. Sve veće rijeke dolaze iz kraških predjela počam od Kupe, koja izvire ispod Risnjaka, zatim su Dobra, Mrežnica i Korana. Dobra i Mrežnica su ponornice to jest one se u svome toku na mjestima gube pod zemljom, dok su neponorne Kupa i Korana. Korana nastaje iz Plitvičkih jezera te je, usijecajući svoje korito u kameniti Kordun, stvorila na mjestima kanjonastu dolinu sa strmim stranama. Sve te rijeke sastaju se u blizini Dubovca pa možemo pogledom lijepo pratiti njihove vijugave tokove, naročito tok glavne im odvodnice Kupe.

Ali taj kraj nije samo prirodna pokrajina, nego je i kulturna. Svudje, dokle god nam siže pogled, vidimo djela ruku čovječjih, koje nemorno rade kroz stoljeća i vjekove. Generacije i generacije znojem su natapale ovu zemlju, modificirale je i kultivirale stvarajući plodne oranice, vinograde i voćnjake. Ali nije čovjek samo kultivirao zemlju, nego se brinuo i za svoje sklonište pa je podizao kuće i naselja, koja vidimo podno Plješivice, kako su nanizana u redovima, a razbacana po brežuljcima Bijele Krajine i u Kordunu. Sve to izgleda tako lijepo i pitomo, stvara prijatni ugodač i budi raspoloženje u čovjeku promatraocu. Ako se i pitamo, kada je počela čovječja djelatnost u ovome kraju, teško je odgovoriti na to pitanje, jer nema nikakvih istraženih dokaza o naseljenosti ovoga kraja iz preistorijskog doba.

Najstarije stanovništvo za koje znamo bili su Iliri. Iza Ilira ovamo su došli Rimljani. Oni su gradili ceste, koje su spajale kopnene predjеле s morem. Rimljani su ovom zemljom vladali nekoliko stoljeća, a onda su se morali povlačiti pred provalama barbarских plemena. Napokon došli su i Slaveni u prvoj polovini VII. stoljeća naše ere, koji su se u tom prostoru održali do danas. Dolaskom Slavena u ove krajeve počelo je jače naseljavanje toga prostora. Ali kako je ovo prelazni kraj od sjevera prema jugu i od istoka prema zapadu, tu su se oduvijek odvijali sukobi među narodima, koji su ovdje bili nastanjeni ili su samo ovuda prolazili i provaljivali. Osim raznih barbarских provala, što su se odvijale još u rimsko doba, osobito je važno istaći sukobe, koji su nastali za vrijeme turskih osvačkih ratova početkom novoga vijeka.

Turci su u to doba odigrali veoma važnu ulogu u cijelom ekonomskom, socijalnom i političkom životu Hrvatske, a osobito ovih krajeva. Kada su Turci osvojili Bosnu 1463. godine, spremali su se na pohod zapadnoj Evropi. Strah pred turskim osvajanjem natjerao je plemstvo i austrijsku vlast, da popravljaju stare i grade nove utvrde te utvrđuju gradove. Kako je baš ovo trebao biti važan prelazni kraj, postao je poprište šestokih borbi. Tu je bila granica između turske i austrijske vlasti kroz dva stoljeća. Još i danas se čitav kraj jugoistočno od Dubovca naziva Grаница, Krajina, po Vojnoj Krajini ili Kordun, što dolazi od turske riječi, a znači konop-lanac. Ali ta granica nije bila samo crta, nego je bila široki pojas pust i nenaseljen, kojega historičari zovu »Terra deserta« pusta — ničija zemlja. Uz taj pogranični pojas nizale su se brojne utvrde, među kojima su bile važnije: Modruš, Slunj, Dubovac, Ozalj i druge. Slunj je vršio dužnost predstraže, a Ozalj je bio komandna utvrda. Austrijska vlast naseljavala je vojnike u toj pograničnoj zoni iz raznih krajeva naše zemlje i tu im davala posjede. Vojnicima krajšnicima upravljali su austrijski oficiri pa su oni bili podložni direktno kralju, a ne hrvatskom plemstvu ili banu.

Budući da su Turci sve više jačali, trebalo je izgraditi novo i jako uporište. Biralo se pogodno mjesto teško pristupačno, da bi utvrda imala jači obrambeni karakter. Ustanovilo se, da je najpogodniji položaj kod sastajališta dviju najvećih rijeka Kupe i Korane, jer je voda u ono doba, predstavljala jaku obrambenu snagu. Tvrđava je sagrađena 1579. godine u obliku šestokrake zvijezde. Temelji su joj postavljeni na 900 turskih glava, da bude simbol odlučne borbe protiv Osmanlija. Ime su joj dali Karlovac po nadvojvodi Karlu. Tako je udaren temelj današnjem Karlovcu u teškim i burnim vremenima.

Evo pred nama se nalazi Karlovac. Nije to više tvrđava niti se sa Dubovca može lako razabratи, gdje se ona nalazila. Ali kada prolazimo sasvim gradom, još uvijek možemo vidjeti jedan duboki jarak, ostatak nekadašnje fose, koja je nekoć bila ispunjena vodom te je spajala Kupu sa Koranom, tako da je cijela tvrđava bila okružena vodom. Danas je Karlovac lijep i moderan grad, grad koji je kroz svoju historiju imao razne funkcije i faze razvoja: vojničku, zatim riječno-prometnu i tranzitno-industrijsku. Njegov postanak uvjetovala je voda, pa je Karlovac jedini grad u našoj zemlji na čijem se području sastaju četiri velike rijeke. Njegova prva funkcija za doba turskih ratova bila je potpuno vojnička, pa je Karlovac bio sijelo Vojne Krajine karlovačkog generalata. Ali kada je tur-

ska sila oslabila, postalo je mirnije doba u cijeloj Hrvatskoj. Ekonomija se podiže i počinje jačati trgovina. Ovaj kraj tada dobiva prometnu važnost. Poljoprivreda u cijelom svijetu zauzima sve više maha. Panonija je postala važna žitница Evrope. Osobito je Marija Terezija forsirala u Vojvodini uzgajanje žitarica, koje su u to doba počele dobivati veliko trgovачko i ekonomsko značenje, jer su povećavale zlatnu valutu u državnoj blagajni. Žito iz Vojvodine prevozili su brodovi Savom do Siska zatim Kupom do Karlovca. Karlovac je tada postao istovarišna riječna luka i važno trgovачko središte žita. U Karlovac su dolazili trgovci iz Slovenije i okolnih pasivnih krajeva kupovati žito, a veliki dio dovezenog žita izvozio se iz Karlovca na more. Željeznice u to vrijeme još nije bilo, nego se prevozilo kolima. One, koji su se bavili prijevozom robe, bilo žita na more ili soli i drugih predmeta s mora na kopno, nazivali su kirijašima. Kirija postaje glavno vrelo privrede mnogim stanovnicima ovoga kraja. Ali trebali su i dobri putovi za prevožnje robe. Zato su se gradile ceste. Prema moru vodile su tri ceste: i to: Karolina vodila je u Bakar, gdje se najviše istovarivalo drvo. Jozefina išla je na Senj, a dao ju je izgraditi Josip II. Na Rijeku vodila je Luiziana. Kirijaški zanat bio je vrlo težak. Putovalo se po lijepom i ružnom vremenu, po brdovitim predjelima, pravno nesigurnim. Kirijaši su se trebali putem odmarati i nahraniti sebe i konje. Zato su na pogodnim mjestima za kirijaše nastala svratišta — oštarije, gdje su noćili putnici. Tako su nastali zameci mnogih današnjih naselja u Gorskem Kotaru. Do danas je još samo mjesto Oštarije sačuvalo svoje ime, koje je nastalo od njegove funkcije.

Podizanjem željeznice 1873. godine Karlovac dobiva opet novu tranzitnu funkciju, koja mu i danas daje glavnu karakteristiku. Tu je križište željeznica, koje idu od sjevera prema jugu te spajaju bogatu Panoniju s morem najjeftinijim putem na svijetu, i one koja ide od istoka prema zapadu i spaja Bosnu sa Slovenijom. Karlovac osim toga, što je tranzitno i čvorишno mjesto ima i industrijsku važnost, jer su tu podignute mnoge tvornice i to u prvom redu one, koje crpu svoje sirovine na poljoprivrednoj bazi. Karlovac je danas predgrađe Zagreba, lijepo turističko mjesto. Osobito kada sunce jače zapeče za vrućih ljetnih dana, tada zelena i svježa Korana zove kupače iz bliže i dalje okolice, te im pruža radosti i razonode u svojoj bistroj vodi.

Nakon ovako ugodno proboravljenog vremena na jednom malom zreniku vraćamo se sa Dubovca u ugodnom raspoloženju pa nam se nameće želja, da se opet ovamo vratimo.

Pad u stijeni — zimi

(Članak posvećujem uspomeni svojih prijatelja Milana i Vanče Uršića, koji su poginuli u Špiku početkom svibnja ove godine)

U životu svakog čovjeka ima izvjesnih stvari, koje imaju naročitu vrijednost, i sa kojima je povezan čitavim svojim bićem. Tako ću ja ostati čitav život vjeran zasiježenim planinama. Bilo je pojedinih zima, kada sam proboravio mjesec dana, a i više, u snijegom i ledom pokrivenom gorskom svijetu. Nadao sam se da će tako biti i ove godine, ali život i dužnosti zahtijevaju svoje, a vrlo često također i »ministar financija« kaže svoju odlučujuću riječ. Usprkos tome, ipak mi je uspjelo ove godine provesti u gorama četrnaest nezaboravnih i jedinstvenih dana.

Već unatrag dvije godine vršim zajedničke penjačke uspone sa alpinistima iz Slovenske Bistrice. Tako sam se i ovom zgodom dogovorio sa Vančom i Milanom*. Budući da izvođenje penjačkog uspona u troje stvara katkada i suviše neprijatnih okolnosti, pozvao sam još i Veru Šuligoj iz Jesenica, koja se ljeti pokazala pouzdanom u teškim stijenama, tako da nas je sada bilo dovoljno za dva penjačka naveza po dvoje.

Kada smo Vera i ja stigli na Erjavčevu kuću na Vršiću, Milan i Vanču nisu bili tamo, premda su već dan prije prispjeli u Kranjsku Goru, i kada sam već namjeravao da sutrašnji penjački uspon poduzmem i bez njih, kako bih ih naučio disciplini, oni su stigli. Donijeli su penjačka užeta, a zato smo i bili toliko ovisni o njima.

Ljudi, koji rijetko imaju prilike zalaziti u gore, obično su prekomjerno i nevjerojatno poduzetni u svojim planovima. Tako smo i mi bili vrlo neskromni. Prvi dan smo htjeli poduzeti uspon Uroševom jarugom (Uroševom grapom), i još istog dana prispjeti do bivaka I. pod Škrlasticom. Uspon Uroševom jarugom je solidan i ne previše težak penjački pothvat, a može poslužiti kao pogodan uvod u zimsku alpinistiku. Prvi puta sam tom jarugom penjaо još 1948. godine sa Sašom Slavecom, a i kasnije sam bio još nekoliko puta njezinim gostom. Kada sam pak nakon svoje nezgode u Špiku ponovno počeo penjati zimi, ta jaruga je bila jedna od mojih prvih tura. Tom prilikom sam je jedini u prilično brojnoj grupi prepenjao bez dereza, što je sa moje strane predstavljalo dosta lakomisleni pothvat.

Ovogodišnja zima bila je u planinama prilično blaga, i već dan prije uspona opazio sam da je jaruga pod svojim završetkom prekinuta prilično visokim skokom, a to me je napunilo nemirom i sumnjom u uspjeh uspona tom jarugom.

U jutro je magla ležala nisko, a po vrhovima je padaо snijeg u gustim pahuljicama, dok su do nas, u planinarskoj kući, dopirali udarci snažnog vjetra, koji se silnim fijukom i raspojasanom snagom prebacivao preko obližnjih grebena i vrhunaca.

* Taj članak smo zajednički pročitali i proradili zadnje večeri prije njihovog posljednjeg i sudbonosnog pohoda u planine. Naime, Milan i Vanča Uršić tragično su poginuli prilikom penjačkog uspona Dibonovim smjerom u Špiku, prvih dana mjeseca svibnja 1952. godine.

Međutim želja je u nama bila jača, i doskora smo se već uspinjali prema Uroševoj jaruzi. Malo zatim, upravo kada smo se uspinjali po bočjem, snijeg, nošen udarcima vjetra, sve je manje dopirao do nas, ali su zato magle postajale još gušće. To je i bio razlog da nismo odmah našli ulaz u jarugu, već smo trebali cijelih četvrt sata više dok smo se našli na pravom mjestu. Tu smo se tada navezali i započeli uspon. Stijenje nad ulazom bilo je suho kao još nijedne zime do sada, i zato bi svaki pad pod ovakvim uvjetima bio posebno opasan. Napredovali smo sigurno i brzo. Doskora smo se našli pod skokom. Sam skok je sa donje strane bio zatvoren snježnim nanosom, na kojega smo upravo stigli, i sa kojega se je malo kasnije pod mojom težinom odvalio omašan komad snijega u pravcu podoňja. Vidjeli smo da je skok neprohodan, pa sam ga pokušao zaobići. Teren je bio skrajnje opasan, jer je trebalo prijeći po sipkom snijegu, koji je svaki čas prijetio da se otrgne i otputi dolje do ulaza u jarugu. Zato sam krenuo dalje tek nakon što sam zabio klin za osiguravanje, za kojega sam vjerovao da će ipak izdržati eventualni pad. Dugo vremena je trebalo dok sam prispio kratkim kaminom nad sam skok, iznad kojeg je još ležala zasnježena stijena, koja je na rubu imala izbočeni snježni krov. Do izlaza nismo bili više daleko, a ipak smo se odlučili vratiti. Vjetar je postajao sve jači i neugodniji noseći sobom sitan snijeg, a i mojim drugovima ispod skoka je bilo dosta čekanja, koje se je oduljilo više od jednog sata. Sama pak zasnježena stijena do ruba nije obećavala ništa prijatno, pogotovo ne u ovakvim pogoršanim vremenskim okolnostima. Silazili smo naglo osigurani cepinima. Stajao sam već dužinu i pol odstojanja uzeta ispod skoka i osiguravao Milana, koji je upravo silazio. Do mene je bio Vanč, a do njega je upravo stigla Vera, koja je namjeravala krenuti za razmak uzeta prema dolje. Bili smo udaljeni svega metar, a ipak sam ih kroz snježnu zavjesu, kojom je kovitlao vjetar, vidio tek kao dva tamna obrisa. U tom momentu pojurila je Verina silhueta prema dolje, i nečujno poput misli nestala zajedno sa Vančom ispred mojih očiju. Tada još nisam znao da je tome bio uzrok Milan, koji je poskliznuo na nesigurnom snijegu i povukao ih oboje u sivu dubinu, a da to nisam ni primijetio u onom snježnom metežu. Pokraj mene ležalo je namotano uže, koje se strelovitom brzinom odvijalo i nestajalo u maglenom polumraku. U trenu sam shvatio svu važnost i odgovornost situacije, koja je još pružala izvjesne mogućnosti zaustavljanja drugova, koji su jurili prema oštem kamenju na ulazu u jarugu. Snažno sam zabio cepin u sredinu zamotaja, ali me je već čas kasnije težina drugova u padu izbacila iz stajališta, izvukla cepin, i ja sam pojurio prema dolje.

Nenadana smrt u gorama je lagana. Tijelo doduše reagira, i čovjek nagonski pokušava zaustaviti pad, dok sama predodžba o događaju ne slijedi jednakom brzinom i psihički procesi započinju istom kasnije. Sjećam se kako sam odmah nakon pada preletio preko malog skoka, i da mi je u misli bilo neprekidno ono kamenje na samom ulazu, svijestan, da se svakako prije toga moramo zaustaviti. U međuvremenu se ipak brzina počela nešto smanjivati, a i inače sam već osjećao da se dugo kližemo prema dolje u nepoznato. I doista. Jurili smo upravo kroz sipki snijeg. Obim rukama sam držao cepin, a u svijesti su mi poprimala stvarni oblik naučena pravila za zaustavljanje prilikom pada u snijegu. Pravilno, kao na tečajevima, primijenio sam taj način, i nekoliko metara niže već sam se bio

zaustavio. U pasu i oko leđa urezalo se u mene uže i povuklo me još dublje u snijeg.

Brzo sam ustao i okrenuo se prema gore. Iza mene nije bilo više nikog, a tek nekako za pola razmaka užeta ispod mene izvlačio se Vanč iz snijega. To me je vrlo iznenadilo, jer on nije bio samnom navezan, i pripadao je penjačkom navezu sa Verom.

Malo kasnije već smo se sporazumjeli. Milan i Vera su se zaustavili u jaruzi već blizu kamenja na ulazu, a oba užeta su bila međusobno isprepletena. Na užetu nisam osjećao nikakvog opterećenja, premda mi je Vanč uzbudeno dovikivao neka držim uže, a kada sam se opipao od glave do pete, ustanovio sam da sam prošao vrlo sretno, jer nigdje nisam mogao na sebi primjetiti niti kapljice krvi, a isto tako nisam osjećao nikakve bolove niti ustanovio kakve ozljede. U padu mi se je izvukla samo nogavica od hlača iz cipele, što je kod mene izazvalo duboko razočaranje. Tek jedan sat kasnije na Erjavčevu kući formirao se osjećaj upravo minule opasnosti u cijeloj svojoj dubini i strahoti, kada smo bili na sigurnom, i kada smo u svojem prepričavanju bili jedni drugima zahvalni slušaoci.

Zaustavili smo se upravo iznad ulaza u jarugu, i dok su ostali silazili preko kamenja na snježnik, ja sam se odvezao sa užetom i krenuo ponovno po jaruzi prema gore do mjesta pada, da donesem cepine, koji su тамо ostali. Jedan je ležao zaboden u snijeg, dok je drugom bila otrgnuta zamka. Prilikom pada su drugovi izgubili svaku kontrolu nad sobom, te su udarali jedni o druge derezama, tako da su poderali hlače i zadali si nekoliko ozljeda, premda neznatnih u usporedbi sa dužinom pada, koji i nije bio tako nedužan. Iznosio je oko 150 do 200 metara...

Samo jedan kratki trenutak, prije nego sam se nakon pada ponovno uputio jarugom prema gore, uhvatio me silan i do skrajnosti neugodan osjećaj straha pred snježnom strminom. Ali samo na trenutak. Već u zmetku ugušio sam taj predosjećaj, i opet sam se mogao sigurno i bez straha kretati po strmim snježnicima kao i prije pada.

U kući smo ustanovili da Vera ima ozljede po nogama, i da svakako mora kući i liječniku. Milan je bio krvav po obrazu i imao je slomljenu ličnu kost. Krv smo zaustavili odmah, ali da ima slomljenu ličnu kost, to je doznao od liječnika tek iza tri tjedna. Kako je bilo rano prije podne, ostali smo u kući sve do poslije ručka, i onda otišli u Kranjsku Goru. Vjetar je međutim rastjerao maglu i sunce je ugodno i toplo sjajalo, a na domaku Kranjske Gore je cesta već bila puna lokvica otopljenog snijega, koji je uskim kanalićima oticao u usjeke kraj ceste, noseći sa sobom sitne mrvice konjskih i govedih izmetina. Kod prvih kuća nam je tako prijatno udarao u nos miris stoke i dima. Činilo mi se, da su minuli već tjedni otkako sam otišao iz doline, i prvoga znanca sam pozdravio tako bučno i iskreno, kao da smo ne znam kako dobri i stari prijatelji. Na večer sam se opet vratio na Erjavčevu kuću, ali sâm. Nismo utvrđili nikakvih planova za buduće penjačke uspone, a ovi dani, koje smo proveli u iskrenom prijateljstvu, ostali su mi u ugodnoj uspomeni. Sjećali smo se uvi-jek naše jaruge kasnije, a često smo izricali tvrdnju »kad bi« i »ako bi«, upotpunjenu mišlju, sličnom onoj istini: »Kad bi mačka lajala, mogla bi vrlo lako biti i pas«. Ta mudrost krije u sebi upravo toliko istine, koliko i besmislice. Jaruga je pak za nas bila već stvar prošlosti.

(Sa slovenskog preveo Krešo Mihaljević)

SOS u planini

Signal u noći — »Reševalna« u akciji — Zle čudi planine — Jože spasava — Zagrepčani u Gorskoj službi pomoći — Čuvati flore i faune — Apel posjetiocima planina

Te su se večeri ljudi u dolini prilično uznemirili. Tamo, visoko u neprolaznom kamenom masivu Špika — najdominantnijeg vrha Martuljkove skupine — nazrijevalo se neko slabašno svjetlo. Sitni trag svjetla teško je probijao tamu alpske noći. Svjetlo se čas primjećivalo, a čas ne. Kao neki signal.

— Svjetlo u stijeni? Pa tko bi se sada verao na Špik? Da se nije opet dogodila kakva nesreća? — pitali se znatiželjno ljudi.

Bio je to poziv za pomoć. SOS u planini!

Iz Gozd Martuljka stigla je vijest do Gorske reševalne službe u Jesenicama. Upućena je ekipa za spasavanje. Šest alpinista s potrebnom spremom: užeta, klinovi, apoteka, specijalna vreća za spasavanje.

»Reševalna« je stupila u akciju.

A za to vrijeme trojica alpinista u hladnoj stijeni čekali su pomoć. Jednom njihovom drugu kod svladavanja srednjeg dijela stijene dogodila se nezgoda. Kam na koji je stao bio je nesiguran, pomaknuo se i povukao ga za sobom. Na svu sreću mladić je bio dobro osiguran i čvrsto vezan užetom, tako da se zaustavio nakon desetak metara. Prilikom pada zadobio je samo lakše ozljede, ali i iščašenje na desnoj nozi. U takvom stanju nije se dalo više uspinjati, a što je još gore, ni vratiti se natrag.

Prošla su četiri sata, dok je »reševalna« stigla do mjesta nesreće. Unesrećenom alpinisti brzo je pružena prva pomoć. Mladić je čvrsto zamotan u vreću i užetima polagano spušten pod stijenu. Otuda više nije bilo teško doći u dolinu. Nekoliko sati kasnije i mladić je bio u bolnici, na sigurnom mjestu.

Spasavalačka ekipa je opet uspješno intervenirala!

*

Ljepote naših planinskih krajeva oduvijek su privlačile mnoštvo planinara i alpinista. Ljudi su upoznali krasote alpskih vrhunaca, ali često puta iskusili i zle čudi planine. U planini je čovjek uvijek izložen opasnostima. Pogotovo u visokom gorju.

Zato su Slovenci još prije dvadesetak godina organizirali posebnu planinsku službu spasavanja ili kako se to kod njih kaže: »Gorska reševalna služba«. Danas reševalna služba ima posebne ekipe iskusnih alpinista u svim istaknutim polaznim točkama na alpske vrhunce. Te su ekipe uvijek spremne da na prvi znak pomoći podu spasavati unesrećene planinare. Samo u 1949. godini Slovenci su intervenirali u 50 nesreća u brdima. Nažalost, od toga je bilo 20 smrtnih slučajeva.

Među najpoznatijim alpinistima i »reševalcima« je Jože Čop, jedan od najistaknutijih planinara Slovenije. Jože Čop sudjelovao je u nizu akcija spasavanja unesrećenih planinara. Pa i ove zime, kada se zbog velikog snijega u jeseničkoj željezari srušila krovna konstrukcija jednog skladišta i zatrpana pod sobom 18 radnika, Jože Čop je spasavao unesrećene radnike. Taj je posao Jože obavljaо sa još nekoliko drugova pod stalnom opasnošću da se na njih sruši i ostali dio krova. Prošle godine Jože Čop je proslavio 30-godišnjicu svog alpinističkog djelovanja.

Do nesreća u planinama dolazi uglavnom krivicom samih planinara i alpinista. U planine odlaze ljudi nespremni, sa nedovoljnom tjelesnom snagom i stručnom opremom. A kako je danas sve više planinara i alpinista, to ima i više nesreća. Da se to sprijeći ili barem umanji broj nezgoda, trebalo je pojačati službu spasavanja. Tako je Gorska služba spašavanja osnovana i u Hrvatskoj. Ima tome već i dvije godine.

*

Pred nama je registracija nesreća u siječnju 1950. godine u kojima su pružali prvu pomoć članovi Gorske službe spašavanja u Hrvatskoj. Spomenut ćemo samo neke od tih:

- Datum: 1. I. 1950. Mjesto: Rauchova lugarnica na Sljemenu
 Unesrećeni: Kata Filković
 Ozljede: nategnuće u koljenom zglobu
 Prvu pomoć pružili su: N. Kućan, I. Gropuzzo i D. Spiler
- Datum: 15. I. 1950. Mjesto: Velika Dnina u Julijskim Alpama
 Unesrećeni: Krešo Polak
 Ozljede: velike ogrebotine na licu i rukama
 Prvu pomoć pružili su: D. Krotin, Z. Blažina, N. Kućan i E. Rakoš
- Datum: 23. I. 1950. Mjesto: Sljeme
 Unesrećeni: Blanka Kumar
 Prvu pomoć pružili su: K. Mihaljević i E. Rakoš
 Prenos unesrećene obavljen je od kuće PDZ na Sljemenu do Breštovca i t. d., i t. d.
- Datum: 11. VI. 1950: Mjesto: Vel. Dnina (pod. M. Poncom)
 Unesrećeni: P. Lučić-Roki
 Prvu pomoć pružili su: Z. Blažina, T. Sablek, N. Kućan i K. Mihaljević.
 Ozljede: prelom palčane kosti des. noge.
 Prenos obavljen do kuće u Krnici i zatim do Kranjske Gore.

To su samo najkraći podaci o pojedinim akcijama spasavanja. Nažalost, još ih je bilo. Članovi Gorske službe spasavanja intervenirali su u nizu slučajeva. Spasavalo se ljudi u planinama Bosne i Hercegovine, Slovenije i Hrvatske.

O svakoj pojedinoj akciji dalo bi se mnogo više napisati. Koliko je samo u svakom pojedinom slučaju trebalo uložiti samoprijegora i požrtvovanja? Koliko je tu bilo ličnog izlaganja opasnostima?

Plemenita je i časna dužnost članova Gorske službe spasavanja!

Najviše se nesreća u planinskim krajevima događa zimi. Nešto od hladnoće, ali još više kod skijanja.

Evo samo jedan od posljednjih slučajeva:
 Početkom veljače o. g. (4. II.) dobila je Gorska služba spasavanja u Zagrebu obavijest, da se u Samoborskom gorju unesrećio jedan skijaš. Prelom noge: fractura malleoli fibula crusis sinistri. Tražila se hitna pomoć, koja bi unesrećenog skijaša iz planinarskog doma odnijela u dolinu u Rude i otuda prevezala u bolnicu. Odmah se javilo nekoliko alpinista. Prvim mogućim transportnim sredstvom stigla je mala grupa u Samobor, a zatim nastavila pješice po dubokom snijegu do planinarskog doma. U domu su brzo improvizirane saonice od dva para skija. Na njih je položen unesrećeni skijaš i čvrsto zamotan u vreću za spasavanje. Pošlo se natrag u dolinu. Put je mjestimično bio zameten, a i sam vjetar prilično je otežavao napredovanje. Iz Ruda se lakše kretalo. Istog dana unesrećeni se našao u bolnici.

Spasavalaku ekipu su sačinjavali Dragan Šafar, Nikola Šimunović, Tefko Saračević i voda Edvin Rakoš. Sve su to mladi ljudi, alpinisti, koji su na prvi poziv pohitali u pomoć.

Takvih slučajeva bilo je još nekoliko prošlih zimskih dana. Najviše nesreća dogodilo se na Zagrebačkoj gori.

Zadatak Gorske službe spasavanja ne sastoji se samo u spasavanju unesrećenih u planinama i alpinista. Ta služba ujedno obavještava planinare o opasnostima u planini, pogotovo u zimskim danima. Snijega je ove zime mnogo napadalo, a time je porasla i pogibelj od snježnih lavina.

Gorska služba spasavanja ima zadatak da zaštićuje i rijetko planinsko bilje i životinje.

Zanimljiv je dopis koji je Konzervatorski zavod Hrvatske uputio planinarima:

„...Naš zavod je upozoren da se na Risnjaku mnogo ubire runolist. Kako je ta planinska biljka rijetka u našim krajevima, molimo vas da poduzmete potrebne mјere, koje bi spriječile to uništavanje...“

Sadržaj tog dopisa Gorska služba spasavanja dostavila je odmah svim planinarskim društvima, koja su pozvana da poduzmu sve što treba kako bi se to rijetko bilje u Hrvatskoj zaštitilo od nesavjesnih izletnika.

Tako se zaštićuje i planinska fauna. Međutim, sami članovi Gorske službe spasavanja ne mogu uspješno obaviti i taj važni zadatok ako sami planinari nemaju dovoljno svijesti.

*

Članovi Gorske službe spasavanja zamolili su nas da ovom zgodom istaknemo njihov apel svima koji kreću u planine. To i činimo:

»Odlazite u visoko gorje, na planinske vrhove i kamene masive samo onda ako ste za to spremni i tjelesno i duševno. Ne izvrgavajte svoj život opasnostima, ne samo svoj, nego i živote vaših drugova. Planine ne smiju postati groblja naših mlađih planinara i alpinista, nego nam moraju služiti za razonodu i sakupljanje novih snaga za rad na našoj boljoj sutrašnjici!«

Zapamtite dobro ove riječi. Neka vam budu na umu kad odlazite u planinski kraj i kada se upuštate u borbu s kojim vrhuncem ili stijenom.

Alpinistička užeta od kudjelje

»La rivista della canapa« (Konopljarska revija, izdaje Consorzio Nazionale Canapa — Bologna) u broju 2 od 1952. donosi članak pod naslovom: »Le corde da montagna« (Alpinistička užeta). Pisac je članka Carlo Remella. Zbog interesantnosti članak smo dali prevesti i preraditi.

Pri procjeni o vrijednosti i upotrebljivosti kudjelnog alpinističkog užeta moraju se u svakom slučaju uzeti u obzir:

1. Vanjska i unutrašnja svojstva užeta, a to je kakvoča materijala, i kakvoča izradbe:

2. Način upotrebe t. j. stručno odnosno nestručno iskorišćenje raspoloživog materijala.

Ove dvije točke su usko povezane i ne mogu a da se ne promatraju u recipročnoj funkciji: racionalna upotreba nekog lošeg užeta daje iste rezultate kao izvrsno uže, koje se loše upotrebljava.

Zadržimo se na prvom problemu.

Neki još uvijek misle, da je najvažnije mjerilo za čvrstoću (izdržljivost, otpornost) izvjesnog užeta njegov promjer. Međutim poznato je, da se njegova čvrstoća može izraziti samo površinom poprečnog profila, presjekom. Profil užeta samo je prividno kružnog oblika, jer je sastavljen iz toliko kružnica, iz koliko je članova¹ sastavljeno uže (normalno 3). Zbog toga se presjek užeta ne može izraziti promjerom, niti promjer ima kakve druge praktične vrijednosti. Prema tome bi realna vrijednost presjeka nekog užeta bila manja za 6-7 desetina od teoretske vrijednosti, a u odnosu na broj članova. Ali i ovako izražen presjek ne predstavlja apsolutno sigurno mjerilo, jer izdržljivost užeta ovisi uvijek o kompaktnosti materijala, iz kojeg je ono izrađeno. Treba se dakle mnogo više osloniti na oznaku, koja nam predstavlja jediničnu težinu t. j. težinu 1 m izvjesnog užeta u kilogramima, jer ovo mjerilo uzima u obzir i gustoću t. j. količinu vlakana od kojih se sastavljeno neko uže. Jasno je, da će teže uže kod iste površine poprečnog presjeka i istog materijala biti rezistentnije, čvršće. Treba istaknuti, da dijametar užeta nije izravno proporcionalan njegovoj rezistentnosti, jer ne стоји da dva užeta s promjerom od 6 mm mogu zamjenjiti jedno uže s promjerom od 12 mm, a to se najbolje vidi iz slijedećeg pregleda:

¹ Članovima nazivljemo konopčice manjeg profila, iz kojih je uže sastavljeno.

uže s promjerom od 6 mm = površina presjeka	28,27 mm ²
" " 8 " = "	50,26 "
" " 10 " = "	78,53 "
" " 12 " = "	113,09 "

Zbog nepreciznosti kriterija izraženog bilo u formi promjera bilo u formi presjeka nekog užeta, da bi se izrazila njegova vrijednost, svršishodnost, poneki proizvođači nastoje, da svojstvo rezistentnosti svojih užeta kao funkciju težine po 1 m želeći da tako isključe bilo kakvu nesigurnost u procjeni alpinističnog užeta.

Izdržljivost (čvrstoća) užeta na vlačenje i trzaj

Općenito se alpinistička užeta nude sa »garantnim atestom«, da je dotično uže u stanju da izdrži teret na vlačenje od toliko i toliko kg prije nego se prekine.

Ovakva se garancija mora uzeti sa rezervom i oprezom, jer se vlačenje pod teretom u laboratoriju ispituje pod sasvim drugim okolnostima, nego su one, pod kojima uže u danom momentu treba da intervenira svojom izdržljivošću. U stvari:

1. u laboratoriju se čvrstoća (izdržljivost, rezistentnost) užeta na vlačenje ispituje tako, što se uže opterećuje polaganim i progresivnim povećanjem utega, dok u praksi takav slučaj nikad ne nastupa, osim za vrijeme spuštanja s dvostručnim užetom;

2. ispitivanje se obavlja na odlomke užeta ograničene dužine, dok je u praksi cijela dužina slobodnog užeta izvrgnuta trzaju.

Način, na koji ono radi, na koji reagira jedno uže izvrgnuto statičkom vlačenju ili dinamičkom vlačenju (trganje, trzaj), u biti je različit. U prvom slučaju elementarna vlakanca, iz kojih je uže sastavljeno, progresivno se zbijaju jedno uz drugo, a da nemaju mogućnosti međusobnog klizanja, ona su takoreći blokirana, prelome se i na oba se kraja pojavljuje čisti prerez; prekid, prelom je čist. U drugom slučaju trenutačni trzaj, da se tako izrazimo, »iznenadi« uže, što izaziva klizanje vlakanaca prije nego li se ona zbiju u blok, a to se kod prekida, preloma odražava tako, da se krajevi isčupaju, raščesljaju.

Činjenica o klizanju vlakanaca još je očitija kod mokrih užeta, koja poboljšavaju svoju čvrstoću, i to u većoj mjeri otpornost na statičko vlačenje, baš zbog pojačanja adhezije među sastavnim elementima užeta, koja je izazvana bubrengjem nakon upijanja vode.

Sve ovo dokazuje, da famozni »garantni atest« tvorničara užadi nema osobite vrijednosti, jer se ovdje ne radi »o teretu pod kojim se uže lomi«, već više, »o radu samog užeta prije prijeloma«.

Sreća je za alpiniste, da je rezistentnost nekog užeta utoliko veća, što je kraće vrijeme, koje se utroši da se dovede teret na vrijednost prijeloma; u praksi ovo je vrijeme reducirano na minimum.

Pojam elastičnosti

Ako čeličnu žicu dugu 3 m, koja je skoro nerastezljiva, diametra 3 mm, objesimo s jednog kraja, a drugi se kraj statički optereti, prelomit će se pod djelovanjem tereta od cca 15.000 kg. Uže iz kudjelje istog presjeka moglo bi izdržati samo oko 1/10 dijela tog tereta. Ali ova čelična žica će se prelomiti na trzaj, ako je prouzrokovana padom nekog tijela od 70 kg sa visine od 3 m, dok bi uže lako izdržalo istu napetost.

Stvar je u tome: tijelo teško 70 kg, koje padne s visine od 3 m, u stanju je da izvrši rad (ili da izazove trganje) jednak $70 \times 3 = 210$ kgm. Ako se ovaj rad primjeni na žicu sposobnu, da se produži, a da se ne prelomi, rad će izazvati deformaciju u žici, u protivnom izazvat će prijelom. Ukoliko je veća sposobnost žice (ili užeta) da se produljuje, da se rasteže, utoliko je manja reperkusija na trzaj same žice na točki gdje je ona privezana. Moglo bi se reći, da deformacija (produljenje) užeta apsorbira djelomično ili sasvim silovitost trzaja. Ako ga apsorbira djelomično, ostatak će opteretiti potpornu točku, a ako ga apsorbira sasvim, potpuno, praktički ne bi žica osjetila reperkusije na točki prihvata (osim razumije se statičkog tereta). Neka se samo zamisli kako će se ponašati gumeni traka odnosno čelična žica opterećena tijelom u padu, pa će biti jasnije.

Što se tiče elasticiteta užeta sa stanovišta upotrebe, primjene, mogu se u praksi opaziti ovi slučajevi:

1. Trzaj izaziva neznatno produljenje, koje se uskcesivno zbog svojstva elastičnosti povlači; uže prima natrag svoju primarnu duljinu, te je u stanju da u boljim uvjetima izdrži dalje napore;

2. Trzaj izaziva produljenje, koje će se samo djelomično povući elastičnošću užeta; uže će ostati stalno deformirano, a u daljoj upotrebi valja biti oprezan;

3. Trzaj izaziva prijelom užeta.

Uže, dok je novo, može imati sva potrebna svojstva, ali zbog lošeg držanja, nestručnog i neracionalnog baratanja s njime može posve ili djelomično izgubiti svoju elastičnost, a iz toga slijedi smanjivanje njegove rezistentnosti. Uzroci ovome mogu biti:

1. čuvanje užeta u nepovoljnim uvjetima (vlažna i neprozračena mjesta) i u lošem stanju (zbijeno omotana, s naborima ili čvorovima i t. d.);

2. tretiranje užeta s neprikladnim kemijskim sredstvima; alpinistička užeta danas u trgovini ne zahtijevaju nikakve posebne manipulacije prije upotrebe;

3. spuštanje dvostrukim užetom na skokove, koji prouzrokuju mala ali ope-tovana produljenja;

4. natezanje mokrog užeta radi ispravljanja zavijutaka ili prividnih zavoja;

5. kratki suzdržani »letovi«.

Stanovito produljenje užeta u granicama elastičnosti (rastezljivosti) može se samo od sebe povući u roku od nekoliko dana. Stoga će biti korisno, da se užetu koje je prekomjerno nategnuto dopusti period »mirovanja« poslije upotrebe. Uže permanentno deformirano (možemo se osvjeđočiti kontrolom uvijenosti ili mjerljnjem duljine) zadaje ozbiljne neprilike, kao što su:

1. manja sposobnost produljivanja, što znači smanjenje rezistentnosti;

2. uže će u manjoj mjeri apsorbirati trzaj, pa će se siloviti odraziti u točki priveza namećući veći napor onome, što ga drži;

3. tijelo, koje visi na užetu, primit će snažniji protuudar.

Popuštanju na elasticitetu užeta može se suprotstaviti primjena racionalnih sistema, ali nadasve primjenjujući tehniku osiguranja preko ramena. Ova je tehniku malo poznata, malo shvaćena i još manje cijenjena, a ipak je jedina, koja može pružiti sigurnost ili u najmanju ruku to, da se ne precjenjuju »garantni atesti« svojstva užeta.

Mokra i smrznuta užad

Čvrstoća na statičko vlačenje nekog užeta iz prirodnih vlakanaca, u suhom stanju, ne slaže se točno sa teoretskom vrijednošću utvrđenom na bazi čvrstoće elementarnih vlakanaca. Razliku, koja se očituje (manja je za oko $\frac{1}{3}$ od idealnog opterećenja), treba pripisati međusobnom klizanju vlakanaca i kao posljedicu toga smanjenje aksialne homogenosti. Mokra užeta, čija vlakanci imaju manju mogućnost klizanja jednih uz druge zbog bubrenja nakon upijanja vode, a što opet uzrokuje zbijanje članova, imaju bolja svojstva čvrstoće na vlačenje, a nadasve na trganje, dok užeta iz umjetnih vlakanaca (nylon) gube osjetljivo svoje osobine. Smrznuta se užeta naprotiv ponašaju drugačije: užeta iz prirodnih vlakanaca (kudjelja) poboljšavaju čvrstoću na trganje, a gube čvrstoću na vlačenje, dok užeta iz umjetnih vlakana (nylon) poboljšavaju svoja svojstva u oba slučaja u odnosu prema mokrom stanju, ali ipak daleko zaostaju za svojstvima u suhom stanju.

Pokusi čvrstoće čvorova na vlačenje pokazali su, da je njihova rezistentnost za polovicu manja od one na dijelu užeta ravne linije. I za dvostruka užeta provjerila se znatno manja čvrstoća na mjestu oslona, i to tim manja, što je polumjer zavoja oko oslona kraći. U nekim slučajevima (oslonom na cepinu ili izravno na klinu) čvrstoća se može smanjiti upravo za polovicu, dok neki još uvijek vjeruju da uže predstavlja i dvostruku čvrstoću, zato što je dvostruko. Uzrok ovim činjenicama treba tražiti u prisilnom smještaju vlakanaca u čvorovima ili u jako uzanim zavojima oko oslona, što ne dozvoljava elastično popuštanje, koje predstavlja prvi faktor čvrstoće, a faktoru vlačenja dodaje još i negativnost prijevoja.

Potreba specifikacije

God. 1944. R. P. Mears predložio je »British Mountaineering Council«-u, da se utvrdi niz uvjeta, kojima bi alpinistička užeta moralaz zadovoljiti kao i potrebu da tvorničari uzarije, te norme i respektiraju. Ustanovljeni komitet nakon dužeg i pedantnog rada izdao je 1947. u prvom broju službenog lista B. M. C. »Mountaineering« norme, kao dopunu »standarda« općenito za užariju.

Najvažnije točke su ove:

1. Težina užeta ne smije prelaziti 2,5 kg za svakih 30 m duljine (83 g za 1 m). Na temelju ove norme specificirana su tri tipa užeta u odnosu na duljinu od 30 m:

$$\begin{array}{ll} \text{a) potpuna težina} & = 2,5 + 2,25 \text{ kg} \\ \text{b) tričetvrtnine težine} & = 1,70 \text{ "} \\ \text{c) polovina težine} & = 1,12 \text{ "} \end{array}$$

Ova podjela odgovara po prilici promjeru užeta od 10,8 i 6 mm;

2. Produljenje do loma ne smije biti manje od 12,5%. Uže opterećeno težinom od 125 Lb (56,625 kg) moralo bi se za svaku libru težine (0,453 kg) produljiti bar za 6,25%, a nakon djelovanja tereta povući se toliko, da zaostalo produljenje ne iznosi više od 4,5%. Ovo znači, da bi se kudjelno uže s promjerom od 10 mm (težina 75 g po 1 m = 2,25 kg) podvrgnuto vlačenju teretom od 280 kg moralo produljiti bar 1,875 m, a nakon prestanka djelovanja tereta, moralo bi se uvući za 0,5 m (zaostala bi izduženost oko 1,3 m). Ovi propisi vrijedi za uže u suhom stanju;

3. Najmanji teret do loma za neko uže morao bi biti bar 226,5 kg (500 Lb) za svakih 0,453 kg (1 Lb) vlastite težine; odnosi se uvijek na uže od 10 mm promjera, za bar 1.100 kg. Za nylon-užeta se naprotiv zahtjeva najmanja rastezljivost od 35—40% za krajnji teret ne manji od 430 kg za svakih 0,453 kg težine za 30 m duljine; odnosi se uvijek na uže od 10 mm promjera, cca 1500 kg;

4. Preda upotrebljena za jedinice užeta ne smije težiti više od 0,453 kg za 274,22 m duljine (300 yardi);

5. Apsorpcija vode ne smije prelaziti 50% vlastite težine kudjelnog užeta u suhom stanju, ni 25% težine nylon užeta.

Ostale se norme odnose na materijale, ravnotežu torzije, izdržljivosti na upotrebu, metode za ispitivanje otpornosti, za mjerjenje duljine i promjera i t. d.

Fédération Française de la Montagne izdala je svoje specifikacije, koje se u biti razlikuju od specifikacija M. B. C. Dok Britanci specificiraju užeta na bazi jedinice težine za punu, polovičnu i tričetvrtnsku duljinu, dotele Francuzi postavljaju kriterij za podjelu užeta na bazi čvrstoće (izdržljivosti), posebno za obična užeta i posebno za specijalna užeta.

Pod običnom užadi razumijevaju se ona, koja su predviđena da izdrže napore vlačenja i da prema tome zadovolje normalnoj alpinističkoj aktivnosti, kod koje se ne predviđaju padovi.

Specijalna su užeta određena, da izdrže dinamička naprezanja u okviru mogućnosti kod teškog alpinizma.

Obična užeta moraju imati ova svojstva:

a) užeta s čvrstoćom na vlačenje od 1.200 kg »jednostruka« (uže za penjanje, promjer 10 mm);

b) užeta iste čvrstoće »dvostruka« (uže za spuštanje, promjer 8 mm);

c) užeta iste čvrstoće »četverostruka« (uže za manevriranje, promjer 6 mm).

Elastičnost najmanje 12%.

Specijalna užeta su ovako podijeljena:

a) užeta sposobna da kod dva ispitivanja izdrže slobodni pad tijela od 85 kg sa visine dvaput veće od duljine samog užeta »jednostruka«;

b) isto za pad tijela težine od (85 : 2) kg »dvostruka«;

c) isto za pad tijela težine od (85 : 4) kg »četverostruka«.

Sekundarne karakteristike su kao i za obična užeta.

Francuske norme točnije označavaju stvarnu vrijednost alpinističkog užeta, nego engleske.

Za alpiniste je od ogromne koristi postavljanje ovakvih specifikacija, a te su koristi izravne i neizravne:

1. izravne su u tome, što su specijalizirani užari za alpinističku užad moralno i materijalno obvezani, da usklade kakvoću proizvedenih užeta s propisanim normama, a s druge strane, da svoje proizvode stalno poboljšavaju;

2. neizravne su koristi u tome, što će alpinisti biti oprezniji, što će voditi računa o karakteristikama raspoloživog pribora i u pojedinim slučajevima znati odrediti adekvatnu primjenu.

Preveo i preradio: Dr. Fran Pasković

Četrdesetgodišnjica Gorske reševalne službe

Ravno pred 40 godina i to 16. lipnja 1912. osnovana je u Kranjskoj Gori postaja za spasavanje u gorama. Sjednici podružnice SPD-a u Kranjskoj Gori pri-sustovali su mnogi članovi iz Kranjske Gore, Dovja, Mojstrane, Podkorena i Rateča, a tom je prilikom održao predavanje o prvoj pomoći unesrećenima načelnik podružnice dr. Tičar.

Novi dvobroj Planinskog vestnika 6-7, posvećen je gotovo u cijelosti Gorskoj službi za spasavanje, a Članci i osvrti u ovom dvobroju pokazuju nam koliku važnost ima Gorska služba za spasavanje i koliko se pažnje posvećuje njenom uzdizanju i usavršavanju.

Naslovi tih članaka dati će nam bar približnu sliku veoma zanimljivog sadržaja, pa ih donosimo redom, kako su štampani.

Uvodni članak pod naslovom O 40-godišnjici naše Gorske službe spasavanja napisao je predsjednik Planinske zveze Slovenije Fedor Košir.

Načelnik centrale GRS Uroš Župančić napisao je kraći historijski izvod o službi spasavanja u inozemstvu i u Sloveniji pod naslovom »Mjesto Gorske reševalne službe u slovenskom planinarstvu«.

Na kraju članak ozbiljno upozorava posjetioce visokih planina na opasnosti i na opasna mjesta u našim Alpama, te donosi pregled smrtnih nesreća u planinama Slovenije. Dr. Bogdan Breclj piše o Sadanjim i budućim ciljevima Gorske reševalne službe. Ovaj bi članak, uz odobrenje autora, trebalo svakako donijeti u prijevodu u »Našim planinama«, jer se iscrpno bavi problemom alpinizma kod nas i mnogo će koristiti svakom mlađem i starijem alpinisti.

Marijan Lipovšek piše članak pod naslovom »Time and tide Wait for no man« (Vrijeme i voda ne čekaju nikoga)

Pavel Kunaver piše o planinskim nesrećama pod naslovom »Dvije nesreće pod mikroskopom«.

Janko Mlakar donosi prvi dio svog članka »Povodom četrdesetgodišnjice Gorske reševalne službe«, u kojem, na njemu svojstven i duhovit način piše o razvitku alpinizma u Sloveniji, opisuje neke planinske nesreće, zatim osnutak i prve akcije Gorske reševalne službe.

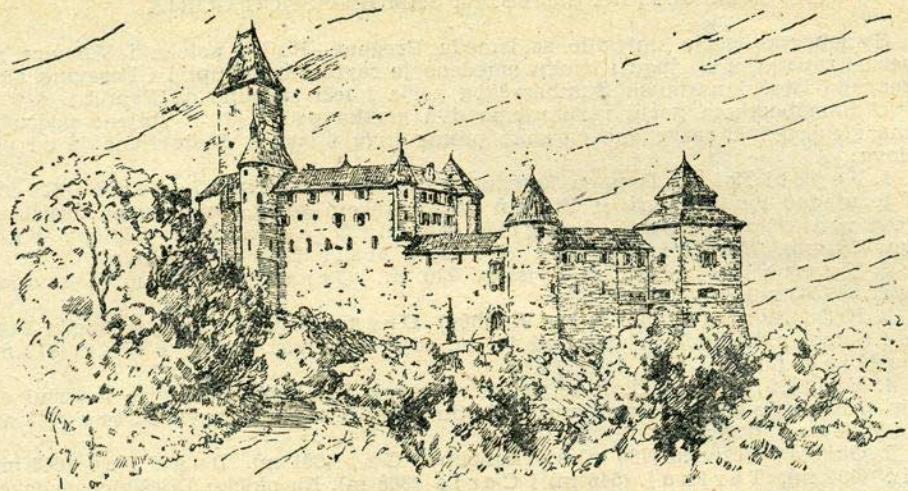
Ciril Praček u članku »U zimi na Triglavu« opisuje spasavanje zagrebačkih alpinista Belačića, Raka i Kivača, koji su u zimi 1949. godine izvršili uspon na Triglav Bambergovim putem i kojom prilikom su se Raku, nakon četiri bivakiranja u snijegu smrznuli prsti na nogama.

Janko Blažej piše o Tragediji u stijeni Špika. Ovom su članku priložene fotografije petorice nastrandalih alpinista.

Dr. Joža Tominšek napisao je članak Spasavaj se sam, a Marijan Perko o Lavinskim psima u službi spasavanja u planinama sa slikom naših prvih lavinskih pasa.

Hrabrim gorskim reševalcima Slovenije čestitamo i želimo mnogo uspjeha u budućem radu.

Planinari i alpinisti Hrvatske

Samobor-grad 1776. Po nacrtu izradio dr. B. Šenoa

Prof. M. Orešković:

Vodič kroz Samoborsko gorje

U V O D

Samobor i Samoborsko gorje omiljela su izletišta Zagrepčana i Samoboraca, koji tamo nalaze odmor, zabavu i razonodu. Ovo područje poznato je također iz narodnooslobodilačke borbe.

Udaljenost od Zagreba do Samobora iznosi 22 km, a vožnja traje 1 sat i 15 minuta lokalnim vlakom »Samoborcem«, koji ovuda vozi već od 14. I. 1901. godine, kada je ova uskotračna pruga sagradena. Na pruzi od Zagreba do Samobora nalazi se deset željezničkih stanica: Kustošija — Vrapče općina — Vrapče bolnica — Stjepanec — Gornji Stenjevec — Goljak Bizek — Susedgrad i preko Save Rikitije — Strmec (Sv. Nedelja) — Domaslovec — Samobor.

U prošlom stoljeću, prije izgradnje pruge, izlet od Zagreba do Samobora trajao je čitav dan, pa su rijetki izletnici putovali vlakom do Podsuseda, gdje su se prevezli preko Save čamcima, a zatim kolima u Samobor.

Samobor je 10. VI. 1950. godine proglašen gradom. U povijesti spominje se prvi puta u 13. st., kada je, g. 1242., dobio od kralja Bele III. bulu, koja mu zajamčuje sve sloboštine. Utvrdu nad mjestom sagradio je češki kralj Otokar II. između 1260.-1264. godine. Samobor je u povijesti igrao veliku ulogu, jer je dominirao važnim strateškim putovima. Njime su gospodarili različiti strani i domaći feudalci, pa je grad tokom stoljeća promijenio mnogo gospodara. Stari grad sazidan je na brdu Tepec kao velika srednjovjekovna gradina na dva kata s mnogo kula, od kojih se naročito ističu dvije okrugle prema zapadu. U 16. i 17. st. vodili su stanovnici mjesta Samobor ljute borbe s nasilnim velikašima, vlasnicima utvrđenoga grada, i znali se ljuto osvetiti za nasilja i nepravde.

Samobor je lijepo izletište, koje obiluje starim dvorcima, šumicama i parkovima, kao što je poznati Anin Dol sa skijaškim terenima, te park Stražnik. Pola sata od Samobora nalazi se toplo Šmidhenovo kupalište u mjestancu Sv. Heleni, kroz koje vodi put u Breganu i dvorac Mokrice. U industrijskom pogledu Samobor je važno mjesto, jer ima nekoliko tvornica kao: »Chromos« (boje), tvornica čarapa, »Elektron« za izradu električnog pribora, dvije ciglane i t. d.

ZEMLJOPISNI SMJEŠTAJ SAMOBORSKOG GORJA

Samoborsko gorje smjestilo se između Bregane—Rajića potoka i Volavice na sjeveru i zapadu, a na jugu i istoku omeđeno je ravnicom Pokuplja i Posavine. Ono je zapravo istočni nastavak Žumberačkog gorja i leži zapadno od Zagreba.

U Samoborskem gorju razlikujemo dva gorska područja: 1. zbijeno područje prema sjeveru i 2. razvedene ogranke prema jugu i istoku. Sastavljeno je od pet dijelova:

1. Japetićki sklop, u kojem je najviši vrh južni Japetić (871 m), koji je ujedno i najviši vrh u čitavom Samoborskem gorju. Osim ovoga uzdižu se još ovi veći vrhovi: sjeverni Japetić (802 m), Dragonošac (739 m). Vranica (581 m), Veliki Lovenik (765 m) i Mali Lovenik (564 m).

2. Sjeverna Plješivica, visoka 730 m, Osreddek (653 m) i ravnjak Vušica (543 m).

3. Krški ravnjak Laove (= Vlahove) Drage, koji se prostire između Bregane i Samoborskog dola u visini od 436 m, gdje su najviši vrhovi Bebar (410 m) i Kožljak (377 m).

4. Veliki Črneč, koji se prostire na jug do okičke Plješivice u visini od 608 m, a nalikuje golemom prevrnutom kotlu. Najviši su mu vrhovi Oštrec (753 m) i Beli Breg (686 m).

5. Okička Plješivica (780 m) s vrhuncima: Gaj (661 m), Duga Peć (646 m), Okić (495 m), Terihaj (546 m) i Cerje (368 m). Na okičku Plješivicu nadovezuju se ogranci i to na istok 5 km dugo Kozjan brdo (302 m) kod Sv. Nedelje, na jug Svetomartinsko i Okičko humlje, a na zapad Svetojansko humlje.

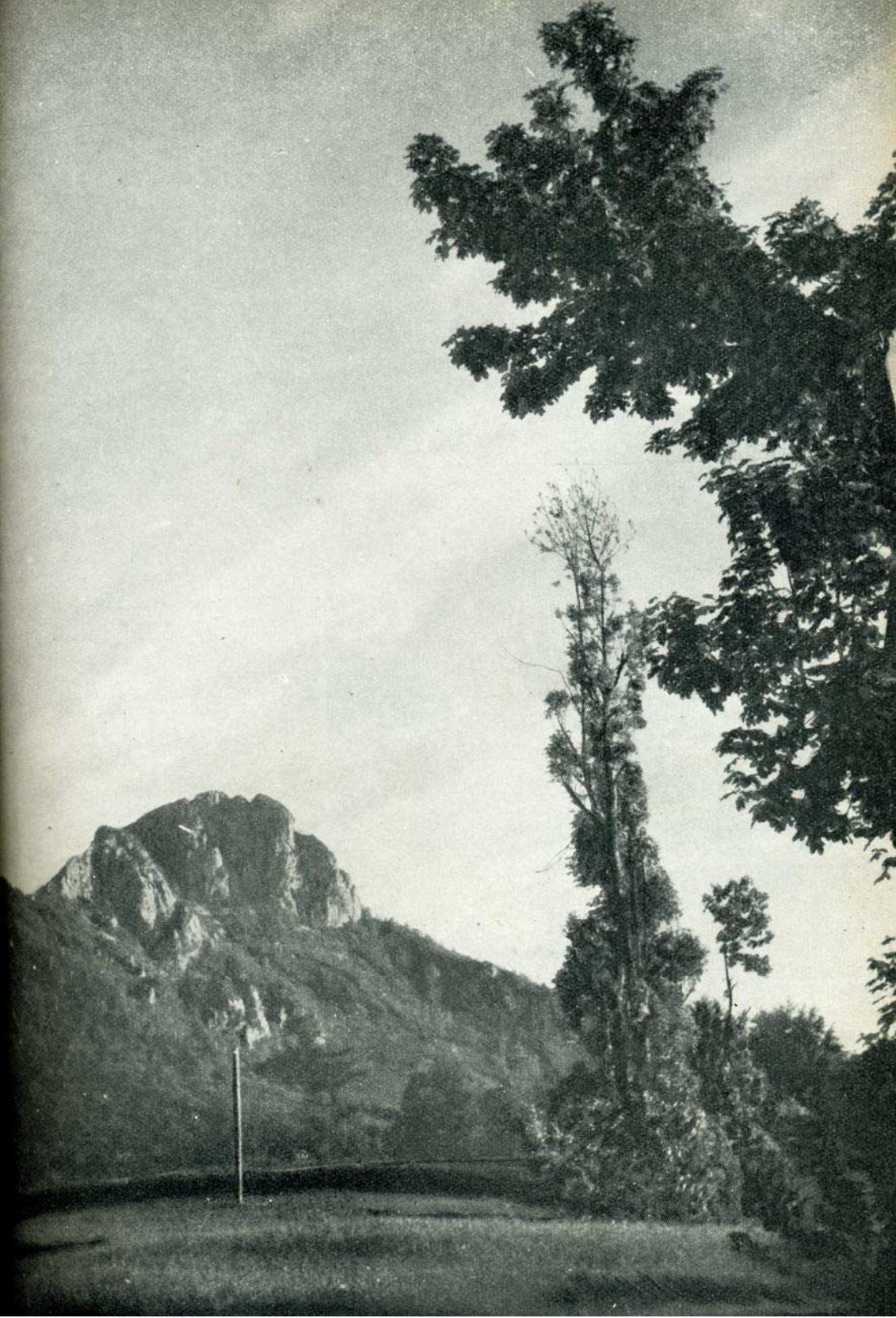
GEOLOŠKI SASTAV I RUDNO BLAGO SAMOBORSKOG GORJA

U Samoborskem gorju sukobljavaju se dva različita gorska tipa: alpski i krški. Alpsi karakter podaju ovome gorju oštре konture, strmi obronci i daleki vidici. Naročito je značajan krš, koji se prostire sjeverozapadno i jugoistočno od Samobora. Značajka krša su mnogobrojne ponikve na brdu Tepcu iznad staroga grada, u okolini sela Dubrave, u šumi Gaju kraj Vel. Rakovice i u selu Slava Gora. Narod zove ponikve različitim imenima: dolec, sklopina, znetva i rutina.

Krškog su karaktera i šipanje, kojih imade mnogo po Samoborskem gorju, no nisu naročito velike ni poznate. Šipanje se nalaze u Cerju, kod Rešetara i u Podzviru, i poznate Vilinske jame. Osim šipja imade mnogo dubokih ponora, koji su većinom urušeni ili zatrapani. Najpoznatiji je ponor »Dubićeva znetva« kraj sela Slava Gora, koji je širok 10, a dubok preko 15 metara i u toj dubini zatrapan.

Geološke formacije iz najstarijeg doba Zemlje nisu pronađene. Najstarija otkrivena formacija potječe iz kamenougljenog doba u rudanskoj, lipovačkoj i breganskoj drazi. Okamina iz tega doba nema. Srednje, mezozojsko doba, zastupano je taložinama triasa i krede. Iz ovoga doba nadeno je dosta okamina, od kojih mnoge nisu bile poznate u stranom naučnom svijetu. Kredna formacija vrlo je raširena i zastupana s vaspencima s mnogo okamina. Najmladu formaciju ostavila je tragova u obliku miocenskih i pliocenskih naslaga. U vrijeme, kad se po Hrvatskoj prostralo more, ono je opkoljavalo i trup Samoborskog gorja tvoreći duboke uvale i zatone i stvarajući taložne slojeve, koje su izgradile alge s različitim životinjskim ostacima. Najviše ostataka okamina pronađeno je uz Gregurić Breg, koji se nalazi uz put Palačnik-Oštrec i u Padežu kod Sv. Nedelje. Vulkanskoga kamenja imade u Samoborskem gorju vrlo malo, i to kod Ruda, Braslovja, Manje Vasi i Kozjan brda. Zanimljivo je da je Samoborsko gorje u pradavnoj prošlosti bilo povezano gorskim lancima s Medvednicom, ali je u vrijeme otapanja ledenjaka silnim bujicama probijeno od Samobora do Zaprešića.

Na rudama je Samoborsko gorje dosta bogato. Tragovi zlata pronađeni su u šljunku Ludvić potoka i uprskani u kremenim valuticama. Isto tako pronađeni su u Ludviću tragovi žive. Također ima pirita, limonita, hematita i siderita, ali nisu za eksploraciju. Od ruda ima najviše bakra, koji se u prošlim stoljećima vadio u rudanskoj drazi. Pronadene su naslage i olovnog sjajnika, a ima mnogo i naslage sadre, naročito kod Ruda. Uz sadru dolazi obično i gorka sol, no u Samoborskem gorju u vrlo malim količinama. Isto tako slaba su nalazišta ugljena te se kod Grdanjaca kopa samo lignit.

Samoborsko gorje — Japetić

Foto: E. Rakoš

U Samoborskom gorju ima i toplih izvora, od kojih su najpoznatiji u Šmidhenovom kupalištu kod Sv. Helene nedaleko Samobora, Toplice kod Sv. Jane s toplom vodom od 25°C, te topli izvori kod Sv. Nedelje.

U kameno doba nastavao je Samoborsko gorje i čovjek što se najbolje vidi po različitim nalazima od kama i kosti. U potoku Breganici pronađene su kamene sjekire, na brdu Hajdovčaku pronađena je sjekira-mlat, a u Gornjem Gžniku pronađene su u vinogradu dvije polovice kamene sjekire. Isto tako pronađena je sjekira i u Gornjoj Slapnici.

Iz bakrenog doba nije, zasada, pronađeno ništa, a iz brončanog doba ima malo nalaza, tako na pr. brončana kopča, koja je pronađena na brdu Kosovec. Na Vel. Lovniku pronađena su dva ulomka vrška brončanog kopljja iz halštatskog doba. Iz željeznog doba ima više nalaza. Godine 1931. prilikom prekapanja vinograda pronađeno je čitavo kamenom obloženo ognjište sa 7 žara, nekoliko noževa i savinutih mačeva, no to su, nažalost, neuki seljaci uništili i ponovno zakopali. I u drugim mjestima nađena su stara ognjišta, no većinom su uništена.

FLORA (BILINSTVO) SAMOBORSKOG GORJA

Samoborsko gorje dosta je pošumljeno, naročito Plješivica, Japetić, Palačnik, Tepec i Stražnik. U prošlosti stradale su šume mnogo od sječe drva, koje se je upotrebjavalo u talionicama mjesto ugljena. Pepeljarenje i pravljenje drvenog ugljena trošilo je također mnogo drva, a mnoge su šume sasjećene i za potrebe tvornice stakla u Osredku i Karolini. Naročito je mnogo šuma uništeno iza prvog svjetskog rata, kada su banke nemilice haračile po prastarim šumama, a danas su goli krš i rijetko grmlje tužni svjedoci ove pljačke narodne imovine.

Po biljkama poznato je Samoborsko gorje nesamo u Hrvatskoj, nego i u stranom naučnom svijetu, jer su pronađene biljke, kojih nema nigdje drugdje, kao na pr. dvije vrsti karanfila. Među najzanimljivije biljke spada prekrasni encijan, kojega planinari uništavaju u velikoj mjeri na Japetiću, zatim Blagajev likovac, koji je g. 1888. otkrio prof. Gjurašin na vrhu Oštrela. Ovaj cvijet dolazi i u istočnoj Bosni i Srbiji. Osim ovoga ima i Crvenog likovca. Godine 1897. pronađena je u Ludvić potoku malena paprat, koja dolazi u zapadnoj Evropi kao izrazito atlantska biljka. U Samoborskom gorju nalazi se također mnogo biljaka južnjačkog podrijetla, a među njima se naročito ističu žutilovka, malena sapunjača, primorski pelin i dr. Isto tako ima mnogo biljaka, koje rastu samo sjeverno od Save, jedino na Cesogradskoj Gori kao bijeli kukurijek, brusnica, zimzeleni krestušaci i dr.

Osim navedenih sačuvano je mnogo biljaka, koje su stari tercijarni oblici, neobično zanimljivi u znanosti. To su na pr. pasji Zub, bijeli bun, božur, žuti ljiljan, gluhi javor, crni grab, crni jasen i dr. U Samoborskem gorju sačuvano je i biljaka izrazito stepskog podrijetla, kao žuti lan, ljequivilan, panonska djetelina i dr. Naročito su značajne biljke alpskog i sjevernog podrijetla, od kojih je najinteresantniji alpski kukcožder pronađen na Oštrelu.

Osim ovih rijetkih biljaka imade mnogo jaglaca, visibaba, vrieske, ljubica, ciklama, ivančica, i dr. koje daju planinskim pašnjacima i šumama naročiti čar.

Danas su mnoge ove biljke već posve nestale zbog uništavanja »planinara«, a naročito seljaka, koji ih međutim prodaju u Zagrebu i Samoboru. Već su poduzete mјere, te su mnoge biljke stavljene pod zaštitu države.

FAUNA (ŽIVOTINJSTVO) SAMOBORSKOG GORJA

Po orijaškim i bujnim prašumama Samoborskog gorja i Žumberka obitavale su u pradavno doba svakojake divlje životinje. Tokom milijuna godina nestalo je tih orijaša, a danas ima samo malo ostataka nekad bogatog životinjskog carstva. Sad se ponajviše u Samoborskem gorju nalaze divlje svinje, koje dopiru i do Japetića, a na Vel. Lovniku ima i srna. Za jakih zima pojavljuju se i vukovi, koji dolaze iz Žumberka. Osim toga ima lisica, jazavaca i zečeva te ostalih sitnih životinja.

Od ptica ima vrlo mnogo jastrebova, gavrana i sova, a naročito je upadljivo da ostalih ptica ima vrlo malo, te se upravo rijetko vidaju, a pomanjkanje pjevica u šumama upravo neugodno djeluje.

Uz ostale životinje Samoborsko gorje obiluje otrovnim zmijama kao poskocima i riđovkama, kojima krš i kamenjare pružaju dobro zaklonište.

IZLETIŠTA U SAMOBORSKOM GORJU

Izletišta u Samoborskom gorju dijele se u dva dijela: na južni, manji dio, lijevo od rudanske drage i sjeverozapadni, veći dio, nadesno od rudanske drage, odnosno Samobora.

U južni dio spadaju: stari grad Okić, okićka Plješivica i Rude. U sjeverozapadni dio spadaju: Palačnik, Oštrc, stari grad Lipovac, Soičeva kuća, Smerovišće (Dumić), Cerinski vir, Japetić i Vilinske Jame.

Put u Samoborsko gorje vodi kroz sam grad, i to na Okić markiranim putem lijevo od kolodvora i iz grada kraj Perkovčeve ul. br. 12. Putovi na ostala izletišta vode kroz grad u tri smjera od kolodvora: jedan glavnom cestom do trga, drugi preko zapuštenog parka i treći putem prema Bregani, koji se odvaja na mostu preko Gradne nalijevo i ide uz obalu potoka do Trga kralja Tomislava, gdje se sastaje s ostala dva puta i odavde vodi Livadićevom ulicom do Starogradskе ulice broj 48, gdje se kod mosta produljuje nadesno u predgrađe Gornji Kraj, uz potok lipovačke Gradne do Smerovišća (Dumić), Cerinskog vira, Soičeve kuće i Japetića. Drugi put ide nalijevo od mosta ispod staroga grada kroz predgrađe Taborec glavnom cestom u Rude, Sv. Lenard i Plješivicu, a od njega se odvaja iznad Taborca jedan put nadesno te uzbrdo vodi kroz bukovu šumu na poznato izletište Palačnik.

OKIĆ (495 m)

Okić je omiljelo izletište zbog svoga naročitoga i romantičnog položaja. Put na Okić — kako smo spomenuli — vodi odmah od samoborskog kolodvora nalijevo kroz polja prema jugu, te je dobro markiran. Ovaj put siječe glavnu cestu Zagreb-Samobor, vodi nalijevo te se nakon desetak minuta sastaje s onim putem koji vodi iz grada kraj Perkovčeve ulice. Put, zatim, vodi glavnom cestom prema jugu i nije naročito zanimljiv, jer je cesta ravna i jednolična, zatim prolazi selom Mala Rakovica nakon hoda od 30 minuta, a iza toga pokraj starog dvorca Mirnovec. Nakon 10 minuta sijeku ga s desne strane 2 kolna puta, od kojih jedan vodi uzbrdo i markiran je, a drugi nadesno. Markirani put vodi do seoca Kladje, gdje se jedan put odvaja, nadesno, u selo Velika Rakovica. Kod Kladja počinje uspon na brežuljaste vinograde, oda-kle se lijepo vidi Samoborsko polje i Kameni Svatovi na Medvednici. Put vodi kroz vinograde do sela Konjščica (1 sat od Samobora), gdje se križaju tri puta: lijevi dolje na Sv. Martin, ravni prema Okiću, a desni prema selu Slava Gora. Put kroz Konjščicu je vrlo zanimljiv, jer je brdovit i strm, a selo je vrlo staro i sagradeno u starihrvatskom narodnom stilu. Iz sela spušta se put do napuštenog mlina na potoku Konjščica, prelazi preko novoga mosta, ode uzbrdo kroz vinograde iznad sela Fabek, koji leže nalijevo ispod puta. Iza toga uspinje se do sela Klake, gdje se siječe s putem koji vodi nalijevo u Sv. Martin i s desnim koji vodi kroz ovo dugačko selo, zapravo sklop od nekoliko seoca poimence: Jandrečići, Čerkezi, Tomaškovići, Jakopci, Satovići, Slakoperi i Donji i Gornji Gorički. Od Slakopera vodi put pokraj ozidanog vrela kroz malu šumicu, gdje se dijeli na desni i lijevi, a ovaj ide preko potočića i opet nalijevo, a od potočića jedan, kolni, nadesno. Lijeva staza izbjija na šumski proplanak pod klisurama staroga grada, zasadjen voćkama, a odavde nalijevo serpentinama i preko klisura usječenim puteljkom na stari grad, koji se ističe nad lijepom okolicom. Ispod tvrde, a po prilici na polovini brda bio je obrambeni zid s 3 prostorije i ulaznim vratima, a danas je sve potpuno razvaljeno.

Iznad stražarnice nalaze se ostaci okrugle kule, a prema vrhu dvorska kapelica sv. Nikole, od koje su sačuvani samo vanjski zidovi. Odavde je lijep vidik na Zagreb i Medvednicu. Grad je potpuno srasao sa klisurom. Oblik mu je ovalan kao i Lipovac, a danas postoje samo još vanjski zidovi.

Sa Okića se također pruža vidik na okićku Plješivici i daleko na jug prema Pokuplju. Okić danas služi našim alpinistima za vježbe u penjanju, pa ga oni redovito posjećuju. Od Samobora do Okića traje put laganim hodom 2 sata.

Grad Okić spominje se u historiji već u 12. st., a kao prvi vlasnik zabilježen je knez Jaroslav. Njegov sin Ivan sazidao je 1251. g. grad Lipovac, jer je Okić bio suviše izvrgnut napadima. Okić je promijenio mnogo gospodara, a g. 1616. bio je već razvaljen.

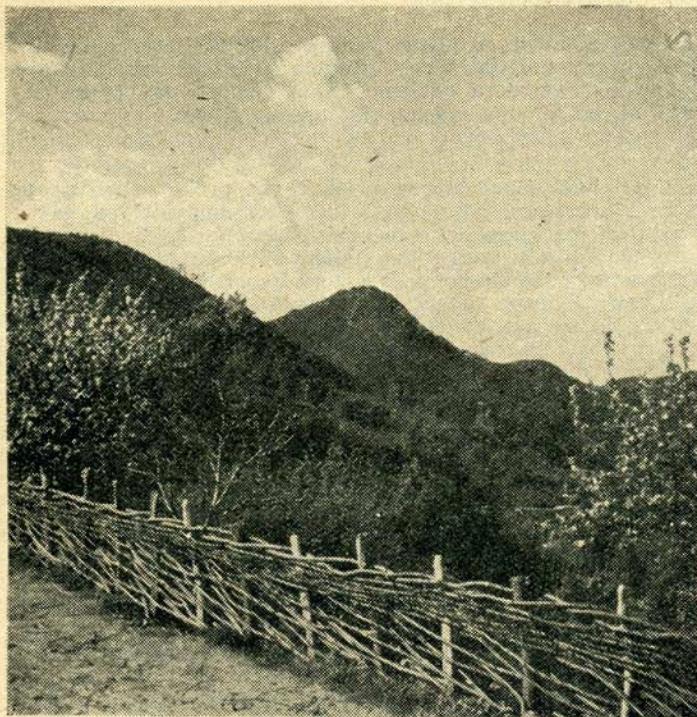
Plješivica je jedno od najpoznatijih izletišta još iz prošlog stoljeća, a prostire se nad selom Plešivicom između potokâ Konjčice — Sopota — Rijeke i doline Kupe oko 8 km južno-jugozapadno od Samobora odnosno 7 km sjeverno od Jastrebarskog. Bilo Plješivice pruža se od zapada-jugozapada prema istoku-sjeveroistoku. Ovu, okićku, Plješivicu moramo razlikovati od sjeverne Plješivice (730 m), koja se nalazi na sjeveru.

Put na Plješivicu sa Okića vodi ispod starog grada ravno preko velike livade prema zapadu do potoka pod brdašcem, gdje okreće uzvodno, nadesno, pa nakon 100 metara prelazi preko potoka, markiran, i kreće užbrdo kroz gustu šumicu, gdje se naskora siječe s 3 puta: s jednim koji vodi lijevo dolje i s drugim, koji vodi lijevo gore, a desnim, trećim, nastavlja se desno prema gore kao šumski kolnik, koji presijecaju brojne staze s lijeve i s desne strane. Nakon pola sata uspinjanja dolazi se do male čistine, koju siječe jedan put s lijeve, a jedan s desne strane. Put vodi zatim prorijedom šumom ravno, a na vrhu siječe cestu, koja se odvaja nalijevo u selo Popov Dol, a zatim cestom vodi, pola sata od Okića, u selo Poljanicu, odakle se lijepo vidi masiv Plješivice. Kroz selo vodi cesta prema zapadu, odakle se lijepo opaža Veliki i Mali Oštrec s 2 planinarske kuće, Preseka i Vel. Črnc. Nakon desetak minuta stiže se do raskršća triju putova: lijevi vodi u Popov Dol, srednji, markirani, na Plješivicu, a desni (cesta) prema rudanskoj drazi. Markirani put skreće nalijevo, gdje ulazi u šumu, prolazi na desnoj strani pokraj ozidanog zdenca i polazi užbrdo te se desno odvaja prema piramidi. Piramida se nalazi na najvišem vrhu Plješivice Širokom Bregu, sva je od željeza, no vrlo rasklimana i trošna, bez ograda na stubama i na vrhu, potpuno zardala, pa se neće moći dugo održati. Ispod piramide nalazi se kamen s uklesanim inicijalima M. L. i godinom: 1904. G. 1881. sagradilo je H. P. D. na vrhu malu bajtu, koja je nazvana »čerga«, pa i danas narod to mjesto zove tim imenom.

S piramide puca divan vidik na Japetić, slovenske i zagorske planine, Oštrec, Vel. Črnc, Medvednicu, Zagreb, Jasku i daleko na jug Pokuplja, a vidi se vrlo lijepo i Klek. Put s piramide vodi hrptom kroz prastaru šumu prema zapadu u smjeru rudanske drage i izbjiga na glavnu cestu u malu kotlinu zvanu Poljanica, pokraj male kapelice, a odavde kreće cestom nadesno u selo Braslovje ispod Oštresa, pa kroz Rude i niz potok Gradnu u Samobor. Put od Okića do Plješivice traje dva i po sata i nije nimalo naporan. Od podnožja Plješivice do Samobora ima tri sata hoda. Od Okića može se na Plješivicu doći i preko sela Terihaj i sela Kotari na Sv. Leonard i Bukovje. Na Plješivicu vodi i put preko Ruda iz grada Samobora te od Oštresa preko Preseke i sela Mrakušića.

Plješivica se nadaleko ističe sa svoja tri zaobljena i čunjasta vrha. Čitava je šumovita i nije tako zanimljiva kao kraj oko Japetića i Oštresa. Na južnim obroncima zasađeni su vinogradi, pa je ovaj kraj poznat po izvrsnom vinu. Od Jastrebarskog do Plješivice ima 7 km hoda, a put vodi s juga kroz selo Plešivici. Ostali vrhunci na Plješivici jesu: Gaj (661 m) i Duga Peć (646 m) s ogrankom Padežom (309 m) i dr. Na Plješivici nalazi se i prirodna ljepota Vražja pećina udaljena pola sata hoda od piramide u smjeru istoka, a do nje se dođe tako, da se ispod piramide na raskršću dvaju putova krene lijevim putem, dok desni vodi u selo Jurjevčane, pa preko tri ogranka po grebenu ravno sijekući jedan lijevi put, koji vodi u Okić. Odavde skreće se nadesno preko kamenitoga terena, na kojem se ističe velika klišura sva izbrzdana i rastočena od zuba vremena, koja se strmo ruši u dolinu, ističući se u šumovitom kraju. Narod ovu pećinu zove i »Piljena pećina«, a čistinu ispod nje »Vražji vrčak«.

Od Plješivice, preko Prekrižja, Mrakušića i Preseke stići ćemo za sat i po na Oštrec, pa se u jednom danu može prevaliti put od Samobora preko Okića, Plješivice, Oštresa i Šoićeve kuće za 8 sati. Na Prekrižju nalaze se poznati skijaški tereni, koje skijaši mnogo posjećuju. Na obronku, lijevo od Prekrižja nalazi se mala pećina, na kojoj je uklesan natpis: Slava Gaju-1809-1909, što je postavljeno na uspomenu stogodišnjice rođenja Ljudevita Gaja. Pola sata odavde, u smjeru juga nalazi se, u selu Prilipju, iskopite iz prehistorijskog vremena, u kojemu su g. 1952. pronađene ljudske kosti i kameno oružje i oruđe, staro oko 3500 godina. U samom selu, kuća br. 9, nalazi se u voćnjaku Josipa Mišića špilja duga oko 30 m, koja je služila kao zbjeg ispred Turaka. Špilja nije još istražena, a zanimljiva je po tome, što je unutra pravi bunar, a osim toga nađena je brončana rešetka.

Pod Oštrcem

Foto: E. Rakoš

RUDE

Selo Rude također je poznato izletište, a nalazi se u Rudanskoj drazi, koja se je protegla 5 km uz potok rudansku Gradnu uklopljena između dolomitnih bregova pokrivenih šumom i vinogradima. Kroz Rude vodi cesta na Plješivicu i u Jastrebarsko, a nadesno se odvaja put na Palačnik i, kod br. 61 (pošta), put kroz veliki Dol na Oštrcu.

Kako samo ime kazuje u Rudama ima rudača, koje se i danas vade. U 16. st. Rude su se zvali »Rovi« te su bile mnogo eksplotirane. U Rudama ima dosta sadre te željezne rudače, nešto kositra i olovnog sjajnika. Najviše ima bakrene rudače, koju je već godine 1530. kopao svlasnik Samoborskog grada Leonard Gruber, poznat iz Senoina romana »Zlatarevo zlato«, a kasnije su ga vadili brojni gospodari Samobora. G. 1697. osnovano je rudarsko društvo za eksplotaciju bakra. G. 1825. kupio je rudnike poznati Samoborac Franjo Reizer. On je godišnje dobivao 400-500 centi bakra. U Rudama bila je i talionica, a u Samoboru bakrana za preradu. Iza Reizera eksplotirali su Rude neki Bečani, a g. 1926. prodani su rudnici na dražbi jednomo Nijemuću. U Rudama radili su uglavnom rudari iz Njemačke, koji su se pojavili, a o njihovom podrijetlu svjedoče šamo njemačka prezimena.

Danas se kopa u Rudama sadra, pa se rudarska okna lijepo vide na desnoj strani uz cestu idući prema Plješivici.

PALAČNIK

Put na Palačnik vodi kroz Starogradsku ul. do br. 48. pa preko mosta, cestom prema Rudama i odmah nadesno uzbrdo preko napuštenog kamenoloma. Palačnik leži na maloj visoravni okružen samim vinogradima, voćnjacima i brežuljcima, te je pogled s njega prema Zagrebu, i okolnim bregovima vrlo lijep, a osobito po najbližoj okolici, kojoj naročiti čar daju brojne klijeti i malena seoca. Na Palačniku

lijepo se ističu crveni krovovi kuća u zelenilu vinograda. Palačnik je sa svojim osebujnim i krasnim položajem vrlo omiljelo izletište Samoboraca i Zagrepčana, budući da je blizu Samobora i put do njega traje svega 1 sat od kolodvora. Naročito je lijep ulaz na Palačnik iz sumračne šumice, iz koje naglo puca vidik na krasnu prirodu obasjanu jarkim suncem. U dolinama žute se uz potok vrbe, koje nas podsjećaju na lirske krajolike Hrvatskog Zagorja. Iz vinograda povrh Palačnika puca prvi put vidik na Oštrc i crveni krov planinarskog doma pod njim.

Na Palačniku nalazi se planinarska kuća »PD Samobor« a okolo je raštrkano nekoliko ljetnikovaca među vinogradima.

OŠTRC (753 m)

Put od Palačnika prema Oštrcu vodi izmjenično preko krša i mlađih šumica, čas uzbrdo, čas nizbrdo, te je vrlo zanimljiv, naročito na strminama, izbrzdan jkim bujicama, kojih u ovome kraju imade obilno, budući da se oborine ne mogu zadržavati zbog ogoljelih brda, pa se silnom snagom ruše u doline, obarajući sve pred sobom i dubeći sve više put. Na ovome putu pruža se vidik na zagorsko gorje, Kamniške Alpe, Medvednicu, Japetić i daleko na jug. Naročito je lijep pogled na Japetić i Dolinu ribarskih jezera, kojom šumno protječe lipovačka Gradna, koja se u Samoboru spaja s rudanskom Gradnom i protjeće gradom te utječe u Savu.

Karakter ovoga gorja vidi se naročito na putu do Oštrca, jer se izmjenjuju travne strmine i vrtace, koje su preostale kao duboke ovalne udubine, u kojima su nekada bila krasna gorska jezera. Ovo gorje ima svoj posebni čar kao rijetko koje je mjestimično šumovito i krševito, a mjestimično puno planinskih pašnjaka s rijetkim planinskim biljem, koje služi u ljevkovite svrhe i na glasu je kao takvo. Ovi su pašnjaci naročito lijepi u svibnju, kada čitavo gorje izgleda kao prekrasan sag izrađen u različitim i divnim, jarkim bojama.

Put od Palačnika dobro je markiran, oko njega izmjenjuju se vinogradi, voćnjaci i sitna, zbijena planinska seoca. Još pred tridesetak godina prostirale su se, na sada pustim mjestima, orijaške šume s deblima koja su mogla obuhvatiti 3 čovjeka, kako se još i danas stariji ljudi sjećaju, kada je šumska uskotračna željeznica vozila dolinom lipovačke Gradne i odvozila drva u Samobor.

Na brežuljku prije Gregurić se, put se dijeli na 2 kraka: lijevi je kolni, a desni je kratica koja kroz mlađu kestenovu šumu izbija na taj kolnik te je markiran. Lijevo od kolnog puta odvaja se šumski puteljak prema Velikom Dolu. Put se dalje nastavlja na lijevo od Gregurić se, iza velike okuke, no ona se može presjeći malo dalje od izvora i tako skratiti. Gore, na vrhu, ide jedan put lijevo u Veliki Dol, a glavni vodi ravno prema razvalini biv. skijaškog doma kroz ugodnu i hladovitu šumicu sa prekrasnim vidicima na Japetić, selo Veliki Lipovac te Mali i Vel. Lovnik.

Ovim, glavnim, kolnim putem dolazi se do raskrsca puta iz Velikog Dola, koji vodi od Ruda ispod Oštrca kraj razvaline nizbrdo prema Šoćevoj kući. Skijaški dom je prije rata bio poznato odmaralište skijaša, a sada je tužna razvalina, pa bi bilo potrebno da se obnovi, budući da u Velikom Dolu ima izvrsnih terena za skijanje. Od razvaline nadesno vodi uski put vododerinom strmo do lipovačke Gradne, odnosno Šoćeve kuće. Par minuta od razvaline odvaja se nalijevo od kolnika iz Velikog Dola uski put, pa preko strmih planinskih pašnjaka vodi preko brojnih serpentina na Oštrc, otvarajući krasne vidike na Plješivici, Sv. Lenard i Rude. Na sedlu iznad Vel. Dola sastaje se ovaj put s lijeve strane s putem koji vodi iz Ruda, a blizu doma siječe ga isto s lijeva staza iz Braslovja. Idući kolnikom, koji vodi iz Velikog Dola, oko 5 minuta dolazimo do strmog puteljka nalijevo iza okuke, nazvanom po simpatičnom njegovom izgraditelju planinaru Hoffmannu »Hoffmannov put«, koji je najkraći put do Oštrca, jer se po njemu dođe u dom za 15-20 min. laganih hoda uz dosta veliku strmu gorskiju livadu.

Flora na ovim i susjednim visovima zadvljuje ljepotom boja i cvjeća. Na ovim brežuljcima uhvatilo se tu i tamo kržljavo grmlje hrasta, šibikovine, bukve i drugog drveća i grčevito se držeći za ono malo od bujice preostale zemlje, životari izvrgnuto sjevernim burama, nestaći hrane i vlage. Na kraju »Hoffmannovog puta« sastaje se serpentinski put s ovim i kreće, nalijevo, pa nadesno prema domu, koji se iznenada pojavljuje iza druge okuke. Od ovoga raskrsca vodi jedan puteljak, zapravo nastavak »Hoffmannovog puta«, preko strmog pravilnog čunjastog vrha zvanog Ptičji vrh također na Oštrc. Oštare konture, strmi obronci i daleki vidici posudu ovome masivu posve alpski karakter.

*Skijaška livada
Kovinščica*

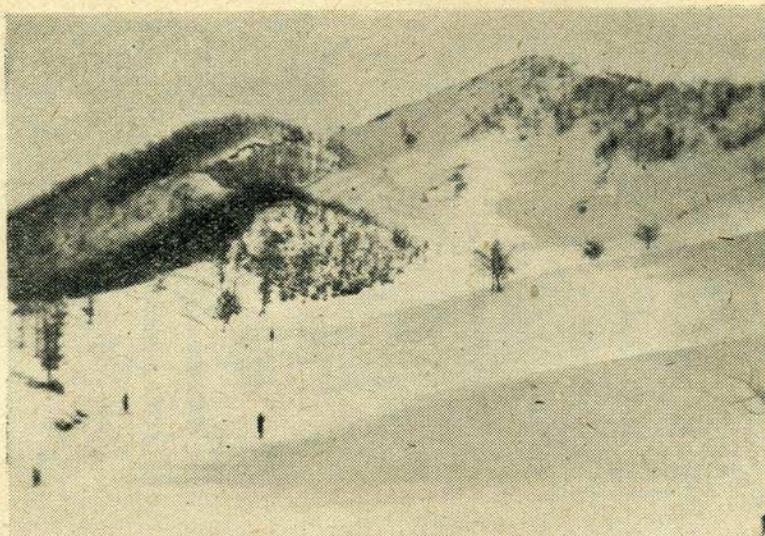
Foto: P. Lučić-Roki

Dom na Oštrcu, koji se zove »Dom Janka Gredelja« nalazi se pod samim vrhom Oštrca, a sagradio ga je g. 1934. Higijenski zavod za dačko odmaralište. Dom je sa građen od kamena kao čvrsta zidanica ispod planinskog sedla visokog 621 m na strmini s pogledom na Plješivicu i Rude. U domu se nalazi velika lijepo uređena blagovaonica i spavaonica u I. katu, te prenoćište u zgradbi pokraj doma. Prostor oko doma je malen i pust i nepodesan za odmaranje i sunčanje, pa bi bilo potrebno da se oko doma postave stolovi i posadi crni bor, da se dobije više hlađe. Iza rata dom je obnovljen i sada njime upravlja »PD Željezničar«, koji ga opskrbuje uzorno s mnogo požrtvovnosti. Taj je planinarski kolektiv, 1949. godine, izgradio u dolini na potoku hidrocentralu, koja snabdijeva dom električnom strujom.

Iznad doma nalazi se sam vrh Veliki Oštrc (753 m), koji je vrlo zanimljiv sa svojim strmim klisurama s kojih puca prekrasan vidik na bosanske planine, Plješivicu, Preseku, Japetić, Zumberak i zagorske planine. Ime Oštrc potječe po oštrom čunjastom obliku, a okoljuje ga Mali Oštrc, Gregurić Breg i Breg, koji su izmjenično obrasli travom i grmljem.

Prema Lipovcu i Japetiću vodi od Oštrca, sjeverozapadno, samo jedan planinarski put usječen na strmoj padini Oštrca te vodi vodoravno uz desni planinski krški hrbat prema Preseki, do koje ima desetak minuta. Blizu same Preseke odvaja se od njega nadesno mali puteljak, koji se po vrhu hrpta, a paralelno s onim na Preseku, spušta prema razvalini lipovačkog grada. Oba su puta markirana, a pogled s puteljka na hrptu spada među najljepše u Samoborskom gorju prema zagorskim planinama, a naročito prema strmim livadama ispod Oštrca, a iznad Doline ribarskih jezera, kojom vijuga cesta uz bučni potok lipovačke Gradne. Ova je panorama vrlo lijepa, jer je strma.

Preseka je lijep planinski pašnjak i raskršće raznih planinarskih putova na Plješivicu, Japetić, selo Mali Lipovac, stari grad Lipovac i Šoćevu kuću. Kako smo spomenuli na Preseku se križaju 4 puta, i to lijevi, markirani uzbrdo kroz malu šumicu u Mrakušić selo i Plješivicu, srednji prema Japetiću, treći strmo u selo Mali Lipovac, a četvrti, nemarkirani, sasvim desno strminom kroz malu šumicu do strogog grada, podno kojega se sastaje s onim preko hrpta i skreće nadesno, pa nalijevo prema novoj lugarnici i spušta se do Šoćeve kuće. Od raskršća odvaja se strmi puteljak na sam stari grad Lipovac, s kojega se spušta u strmim serpentinama na Šoćevu kuću. Preseka je sa svojim gorskim livadama poznata kao vrlo dobar teren za skijanje, te je mnogo posjećuju skijaši. Od Preseke vodi put prema Kovinščici, koja također ima izvrsnih skijaških terena.

Skijaška livada
Koviščica

Foto: P. Lučić-Roki

STARI GRAD LIPOVAC

Razvaline grada Lipovca leže na šiljastom brijegu, visokom 589 m. Grad je sazidan g. 1251. po uzoru Okića samo je od njega nešto manji. Danas je grad potpuno razvaljen, a sačuvan je samo vanjski obrambeni zid ovalnoga oblika i zatrpani bunar u malom dvorištu. Naročito je lijep pogled na grad s Japetića s kojega se može točno vidjeti, budući da je obrasao šumom, pa se iz nizine slabo vidi. U historiji bio je grad važna tvrđavica na prometnom putu prema Jastrebarskom i predstraža grada Samobora kao i Okić.

ŠOIĆEVA KUĆA

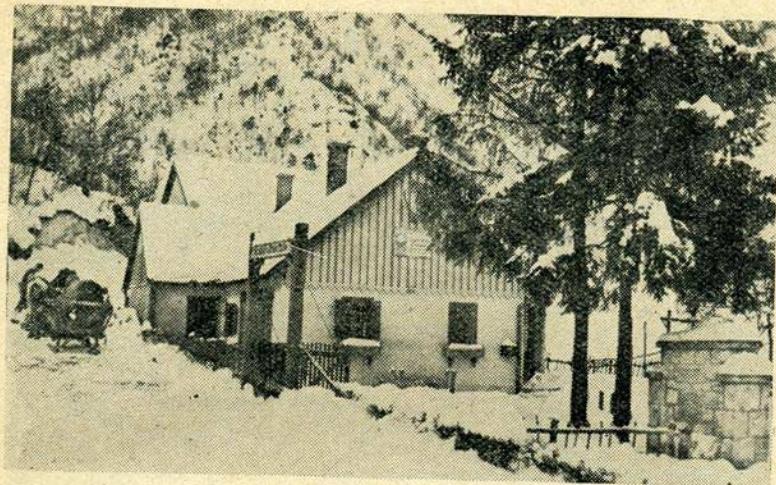
U drazi između sela Malog i Velikog Lipovca, brda Vel. Rebar, te staroga grada Lipovca nalazi se planinarski dom »Šoićeva kuća« na nadmorskoj visini od 384 metra. Kuća je najprije služila za prenoćište drvosječama, koji su krčili okolne šume, a Samoborsko planinarsko društvo preuredilo ju je kasnije za planinarski dom.

Šoićeva kuća najpopularnija je planinarska kuća u Samoborskem gorju, jer se nalazi u krasnoj crnogoričnoj i bijelogoričnoj šumi tik uz potok Klokočevicu, koji pokreće brojne mlinove, što okolici daje naročiti čar. Stara je kuća vrlo draga i intimna s niskim stropom na gredama. Iza kuće nalazi se betonski bazen za kupanje dug 15 m, širok 5 m, a dubine od pola, do 2 m, u koji se napušta voda iz potoka, pa kupanje naročito osvježuje umorne planinare u šumskoj tišini. Ispred doma nalazi se g. 1935. zidani zdenac između dvije jеле, koje domu daju poseban čar. Naročito je lijepa panorama masiva pod Oštrecom.

Dom imade oveće prostorije i 3 pokrajne spavaonice te spavaonice u potkovljiju, u svemu 23 ležaja. Boravak u Šoićevoj kući je vrlo ugodan, pa se planinari rado onamo navraćaju, da se odmore i zabave. Put od Samobora do Šoićeva kuće traje 2 i po sata lijepom cestom uz potok.

IZLETIŠTE SMEROVIŠČE

Kako smo naprijed spomenuli, desni put od mosta u Starogradskoj ulici br. 48 vodi ravnom cestom prema Šoićevoj kući. Već na početku toga puta nailazimo na desnoj strani ceste zanimljivi starinski dvorac Podolje, koji izvanredno djeluje svojom starinom. Uza zid dvorca raširila je svoje grane orijaška glicinija, koja je oplela

Lipovački dom

čitav dvorac, pa mu daje naročit starinski izgled zapuštenosti, a pred vratima stražare tri vrlo stara i debela jablana. Dvorac Podolje nalazi se u predgradu Gornjim Krajima broj 20 nasuprot nogometnog igrališta i straroga grada. Na istoj strani presijeca cestu u predgradu Gornji Kraji Ludvić potok, uz koji vodi nadesno markiran put do Vilinskih Jama. Na lijevoj strani ceste nalazi se na brežuljku, povrh lipovačke Gradne, već spominjano Gregurić selo, a dalje uz potok nalazi se uzgojna stanica i mrijestilište ribarskog društva s 8 lijepih bistrih bazena, zapravo jezeraca s bistrom vodom zelene boje. Po ovim krasnim jezercima zove se ova dolina, u novije vrijeme, Dolina ribarskih jezera. Uz romon bistrog potoka, koji na mnogim mjestima šumno pada preko brojnih brana poput malih ali bučnih slapova, odvija se cesta zanimljivom okolicom, punom prekrasnih vidika, naročito na obronke Oštrelja, često presijecajući potok drvenim mostovima. Desno uz cestu protežu se brežuljci obrasli vinogradima i šumicama, iz kojih vire crveni krovovi bijelih seoskih kućica. Put od Samobora do Dumića traje 2 sata, gdje je ugodno izletište smješteno na uštu potoka, koji ovdje utječe u potok Klokočevicu, pa zajedno teku pod jednim imenom Lipovačka Gradna. U ovome naselju nalazi se planinarska kuća PD Samobor »Smerovišće«, sa 6 kreveta, i osnovna škola.

CERINSKI VIR

Desno od glavne ceste kod Smerovišća (Dumića) odvajaju se dva puta: jedan na Cerinski vir, a drugi, uzbrdo, prema Smerovišću. Put na Cerinski vir vodi strmo šumom, gdje se odvaja od jednoga nadesno gore, zatim planinskim pašnjacima i vinogradima preko potoka kroz šumsku divljinu. Nakon pola sata od Dumića siječe lijevo cestu u selo Vel. Lipovac i stiže preko gudura i klanaca, na Cerinski vir sa slapom visokim desetak metara, koji se usjekao duboko u hridinu, padajući preko brojnih kaskada, pragova, koji je svaki za sebe mali bazen. Slap dobiva vodu iz potoka, te je naročito lijep u proljeće i u jesen, kada potok nabuja od kiša ili snijega. Za vrijeme ljeta slap presuši.

JAPETIĆ (871 m)

Markirani put od Cerinskog vira do Japetića vodi starim crnogoričnim mračnim šumama odvajajući se desetak metara ispod vrela nalijevo, a ravni put vodi planinskim pašnjacima, koji su vrlo lijepi, jer im je flora vrlo šarolika i bujna. Podno vrha, a i na vrhu Japetića ima mnogo šumskih čistina i pašnjaka po kojima pasu goveda alpske pasmine. Pašnjaci su naročito lijepi u mjesecu svibnju, prije košnje, kada cvijeće cvate u svim bojama, a najviše se ističe encijan.

Japetić je najviši vrhunac u čitavom Samoborskom gorju, i to njegov južni dio, koji je visok 871 m. Na Japetić možemo doći — kako smo spomenuli — preko Preseke, Cerinskog vira, od Sv. Jane i Jastrebarskog, od Šoćeve kuće, te preko sela Malog Lipovca uz gorski potok. Potonja su dva puta najzgodnija, jer se njima stiže najbrže na vrh. Put od Šoćeve kuće vodi nadesno preko mostića i brda Vel. Rebar, zdesna ga sijeku 2 puta u selo Vel. Lipovac. Na šumskom proplanku odvaja se nadesno preko livada i gore se sastaje s putem koji vodi s Japetića u Vel. Lipovac. Tim putem ide lijevo i dolazi do kotline, gdje je bila nekada žičara za otpremu drva u dolinu. Iza toga stiže do velikog pašnjaka, desno se odvaja na Cerinski vir, a ravno kroz duboki koridor preko pašnjaka ide prema vrhu, presijecan s 2 puta s desna, zatim zaokreće nalijevo prema vrhu.

Put kroz selo Mali Lipovac, koje je udaljeno 15 minuta od Šoćeve kuće ide uz potok Klokočevicu. Oko 20 minuta hoda iznad sela nalazi se duboko usječeno planinsko sedlo s kojega iznenada puca vidik na kotlinu Jastrebarskog, u koju taj put vodi preko Vranov Dola. Sa sedla odvaja se desni put na Japetić, a druga, dva, lijevo na ogranke, koji vode na Preseku. Put iza sela vrlo je krševit, a iznad njega izbočile su se strme i okomite klisure, od kojih su se u dolinu odvalili orijaški blokovi.

Put od Samobora, preko Cerinskog vira, traje oko 4 sata, pa se planinari malo njime služe. Obično u subotu prenoće kod Dumića na Smerovišću, na Oštretu ili u Šoćevu kući i u nedjelju porane na Japetić.

Vidik s Japetića na Sv. Janu, Jastrebarsko, Žumberak i dalje na jug vrlo je lijep, a za jasnoga jutra, obično poslije kiše, mogu se vidjeti prostim okom Julijске Alpe i Triglav obasjan ranim rumenim suncem, te Kamniške Alpe.

Na Japetiću pronađeni su grobni humci ilirskog plemena Japoda, koji su ovdje obitavali u II. v. pr. Kr., što nam svjedoči, nalaz njihovih novaca t. zv. »samoboraca«, koji su nađeni g. 1922. kod sela Klaka u šumi Jami, a i drugdje u Samoborskem gorju i Žumberku.

Pola sata od Japetića prema jugu na Žitnici nalazi se u gradnji planinarski dom Planinarskog društva u Jastrebarskom.

VILINSKE JAME

Put na Vilinske Jame vodi kroz samoborsko predgrađe Gornji Kraji, te se kod kuće br. 50 odvaja nadesno uz korito potoka Ludvića, koji se je duboko usječao u gudure. Nakon 20 min. dolazi se na raskršće putova: jedan vodi desno, markirani ravno, a preko mostića jedan užbrdo. Ovdje utječe jedan potočić u Ludvić potok. Cesta uz Ludvić potok usječena je u kotlinu između bregova, ide vrlo lijepim i divljim krajem, u kojemu se ističu brojni kamenolomi. Nakon 35 min. hoda na lijevoj strani od potoka nalazi se mala čistina, a par koraka desno siječe cestu šumski kolnik. Cestu presijeca Ludvić potok, a zatim se glavna cesta i potok rastavljaju, a put vodi nalijevo uz potok prema zapadu kao šumski kolnik. Iza 5 min. siječe ga slijeva šumski kolnik, a potok ostaje zdesna. Iza

Cerinski vir u Samoborskem gorju

Foto: D. Zupanc

toga dolazi se na raskrsće putova slijeva i zdesna; 5 min. iza njega put se dijeli na dvoje, a desni vodi na Vilinske Jame. Tu je izvor Ludvić potoka; dalje se ide suhom kotlinom, koja se sve više širi, a oko nje se ističu strmi planinski pašnjaci, iznad kojih se na vrhu nalaze vinogradni. Pri usponu na sedlo puca vidik na Medvednicu. Put je sve strmiji i pri kraju duboko usječen u kamenom brdu. Na vrhu se otvara vidik na zagorske planine. Jugozapadno, t. j. naličje nalazi se selo Slani Dol, iz kojega se lijepo vidi Oštac i Japetić.

Sa sedla odvaja se put nadesno pokraj zidane klijeti, okreće naličje kroz vinograde, zatim se strmo spušta prema zapadu kroz guštaru, gdje ga zdesna siječe staza, a zatim se spušta u kotlinu, gdje ga slijeva siječe puteljak i potočić iz Slanog Dola. Put, zatim, kreće nadesno, dolazi do ceste uz koju teče potok Breganica, pa preko mosta okreće naličje, a desno vodi u Breganu. Cesta vodi pokraj napuštenog mlinu i jedne kuće ispod planine Mali Lovnik i nakon 10 min. dolazi do zaselaka Kumari i Tušin, koji se nalaze na brdašcu desno od ceste. Ispod ovih zaselaka a 10 m. iznad ceste, nalaze se na desnoj strani, u brdu, iznad mlinu Vilinske Jame, koje su sastavljene od više manjih šupljina. Najljepša i najveća mjeri 12 m-u duljinu, 10 m u širinu i 8 m u visinu. Svod šipilje je vrlo bogato izbrazdan, a vide se i ostaci siga, koje su polomljene. Na desnoj strani šipilje nalazi se niski ulaz u hodnik, koji vodi u dubinu brda. Sudeći po nalazima kamenih sjekira u potoku Breganici, koji teče ispod šipilje, ovdje je očito prebivao pračovjek, jer je šipilja kao stvorena za stanovanje ljudi. Put od Samobora do Vilinskih Jama traje 2 sata lagalog hoda.

Od Vilinskih Jama može se doći na Japetić i Šoćevu kuću za 3 sata hoda. Put vodi uz potok Breganicu, koju nakon 5 min. siječe šumski kolnik, a malo dalje preplavljuje sam potok cestu, gdje se jedan kolnik odvaja uzbrdo. Dvadeset min. iza Kumara otvara se slijeva duboka kotlinina, kroz koju vodi šumski kolnik. Nakon 45 min. počinje uspon, a cestu siječe s desna opet kolnik. Prema vrhu nalazi se šumski proplanak, a iznad njega siječe put, lijevo ispod planine Vel. Lovnika, šumski kolnik koji je kratica glavnoga puta. Pod vrhom siječe cestu put iz sela Osredak i Stojdrage preko Noršić sela. Odavde se lijevo vidi Medvednica, Žumberačko gorje, te sela Jarušje i Draganoš. Na vrhu odvaja se jedan put u kotlinu pod Vel. Lovnik, desni vodi u selo Jarušje, u koje se stiže za sat i po od Vilinskih Jama. Odmah iza prve kuće lijevo ide seoska cesta prema Draganošu te okreće kod kuće br. 2 i odvaja se, naličje, uzbrdo.

Iz Draganoša puca vidik na Sv. Geru i sjevernu Plješivicu. Iz sela vodi jedan put lijevo u selo Šipački Breg, a između kuće br. 6 i 7 odvaja se desno u Sv. Janu, a srednji, naličje vodi prema Japetiću po krasnim gorskim livadama, na kojima se naročito ističu mladi borovi, koji okolici daju naročiti čar. Podno Japetića uspinje se put i naličje skreće na sam vrh, a odavde lijevo, nizbrdo, na Šoćevu kuću, a desno u selo Mali Lipovac.

Put od Samobora preko Vilinskih Jama vrlo je lijep i lagan te ide divljim krajem, gustim šumama, i prekrasnim gorskim pašnjacima, i može se prevaliti u jednom danu.

Upotrebljena literatura:

Gušić B.: Samoborske gore (Planinarski kalendar, 1925)

Hirc: Prirodni zemljopis Hrvatske I. Z. 1905.

Noršić: Samobor-grad, S. 1912.

Novotni: Vodič na Plješivicu i na Sv. Geru, Z. 1906.

Peyer: Planinarska karta Samoborskog gorja sa okolicom 1 : 50.000

»Samobor« Spomenica 1942.

Stanojević: Narodna enciklopedija

Szabo: Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji Z. 1920.

Kod sastavljanja Vodiča pomagao mi je i vrsni planinar Remzo Djumišić savjetom i uputama, pa mu se ovdje najljepše zahvaljujem.

Autor

V I J E S T I

RAD PLANINARSKOG DRUŠTVA »CEPIN« U VRAPČU

PD »Cepin« jedno je od najmladih društava Zagreba i nedavno je održalo svoju prvu godišnju skupštinu. Na čelu društva nalazi se prof. Jakša Golubić, koji se ističe svojom aktivnošću.

Iz izvještaja biv. tajnika starog alpiniste Hajaša vidilo se, da je društvo u minuloj godini bilježilo niz uspjeha. Prijedeno je 40 izleta i tura od kojih su najznačajniji bili pohodi Kleku, Plitvičkim jezerima, Postojni, Škocijanskoj jami, te usponi na najmarkantnije vrhove Julijskih i Kamničkih Alpa.

Drugovi Baćić i Delač rukovodili su radovima, koje je provela markacijska sekcija i uspješno izveli markiranje puta Vrapče, Ponikve, Glavica i onaj na Pongračevu lugarnicu.*

Ovo društvo proslavilo je rođendan maršala Tita logorovanjem, planinarskim krijesom i vatrometom, a Dan planinara Hrvatske proslavljen je 7. i 8. VI. na Glavici. Za ovu sezonu planirani su planinarski i alpinistički tečaj, brojni masovni izleti i niz predavanja sa diafazitimima, koja će se održati u Domu kulture u Vrapču.

Društvene prostorije veoma su ugodne, nalaze se u blizini želj. stanice »Samoboraca« u Vrapču, a redoviti članski sastanci održavaju se svakog utorka u četvrtka u 19 sati.

H.

* U prošlom dvobroju objavljeno je nesporazumom u vijestima, da će ovu markaciju provesti PD Susedgrad.

Op. ur.

PLANINARSKA KUĆA NA IVANČICI

Dovršena je i opremljena veoma ukusnim namještajem u narodnom stilu. Kuća ima opskrbnika i može se sada u njoj veoma ugodno boraviti. Iscrpne informacije daje Planinarsko društvo Ivanec — tajnik Levanić.

PLANINARSKA KUĆA NA RAVNOJ GORI

Jedna je od naših najugodnijih planinarskih kuća. Pristup je veoma lagan, a ljepote ove relativno niske planine, široki vidici na pitome bregove Hrv. Zagorja i Slovenije, te blizina Trakoščanskog jezera, pružaju veoma ugodan boravak i najrazmaženijim planinarima.

PREGLED RADA ALPINISTIČKE ŠKOLE

Alpinistički odsjek Planinarskog društva Zagreb organizirao je ovog proljeća školu za članove planinarskih društava grada Zagreba.

Medu mlađim i starijim planinarima i alpinistima vladao je velik interes za ovu školu, što se najbolje vidjelo iz neobične živahnosti prilikom prijava za školu. Usprkos nemarnog odnosa rukovodstva nekih zagrebačkih planinarskih društava prema stručnom izdizanju mlađeg kadra, na što bi se trebao posebno osvrnuti, prijavio se za školu 41 učesnik. Ova brojka svakako pokazuje koliko kod nas raste interes za ovu vrhunsku granu planinarstva. Tečaj je bio veoma dobro pripremljen. Započeo je 10. travnja i trajao do 18. svibnja. Svakog četvrtka održavala su se u društvu teoretska predavanja, a nedjeljom i blagdanom praktične vježbe sa teoretskim satovima na samom terenu.

Otvorenju škole prisustvovalo je 70 članova alpinista, pripravnika, instruktora, i ljubitelja alpinizma, te rukovodstvo Komisije za alpinizam Planinarskog saveza Hrvatske i rukovodstvo Planinarskog društva Zagreb. Svrha tečaja bila je upoznavanje s alpinizmom i sistematskim sposobljavanjem mlađeg kadra za bavljenje alpinizmom.

Rukovodilac škole Drago Belačić, predavači-instruktori Mirko Zgaga, Ivo Babić-Gjalski, Ivo Bumba, Alfred Židan, Krešo Kadrnka, Edvin Rakoš i drugi savjesno su izvršili preuzeti zadatci i mnogo doprinijeli potpunom uspjehu škole.

Stijene Okić-grada vrvjele su nedjeljom od tečajaca, koje su instruktori vježbali u penjačkoj tehnici, nakon teoretskih uputa i predavanja. Na dan 1. maja rano ujutro našli su se svi alpinisti i tečajci na zbornom mjestu, da uveličaju veliku paradu najvećeg našeg blagdana. Nakon parade otputovali su svi učesnici sa instruktorma prema Julijskim Alpama. Grupa od 22 člana iskricala se u Mojstrani, a ostalih 20 proslijedilo je do Kranjske Gore. Prvog dana su vršeni usponi po lijepom vremenu, dok su drugog i trećeg dana tečajci imali prilike, da osjetite, kako je u visokim planinama po lošem vremenu. Svaki in-

struktor radio je sa 2 učenika i upućiva ga u sve što treba znati jedan alpinista.

Ovom su prilikom izvršeni usponi na Malu i Veliku Poncu, Špikovu Skrbinu, Dovski Križ sa silazom u amfiteatar, zatim na Mojstrovku »Uroševom grapom«, na Prisojnik Hanzovim putem, na Stenar, kroz Krišku stijenu do Pogačnikova doma na Kriškim podima.

Neke su se grupe spustile u Trentu i preko Vršića vratile se u Kranjsku Goru.

Završna vježba izvršena je u stijeni Kleka, kojom prilikom je 19 učenika prošlo stijenu HPD-ovim smjerom, a jedan Omladinskim smjerom.

Konačno je ispitu pristupilo 26 tečajaca, od kojih je ispit položilo s uspjehom 21, što znači 50% od upisanih u ovu školu.

Ovo je bio najmasovniji i najuspješniji alpinistički tečaj do sada u Hrvatskoj i vjerujemo, da ćemo, ako krenemo ovim putem imati uskoro u Zagrebu jaku alpinističku momčad. DB

SKUPŠTINA PLANINARSKOG SAVEZA JUGOSLAVIJE

U prošlom dvobroju javili smo, da je 10. i 11. svibnja ove godine održana u Beogradu redovna godišnja skupština Planinarskog saveza Jugoslavije.

Rad skupštine je, nakon izvještaja tajnika, bio podijeljen na komisije, koje su pred skupštinu iznijele prijedloge za zaključke po pojedinim sektorima.

Na temelju tih prijedloga i diskusije, skupština je donijela slijedeće zaključke:

Zaključci gospodarske komisije

1. Usvaja se predloženi budžet za 1952. g. u neizmijenjenom ukupnom iznosu prihoda i rashoda sa slijedećim izmjenama na strani prihoda smanjuje se part. 112 prihoda od članarine članova za . . . Din 100.000.— povećavaju se part. 106 prihod od legitimacija i part. 108 prihod od znački svaka po . . . 50.000.— tako da rashodi iznose „ 3,814.000.— vlastiti prihodi „ 1,520.000.— i potrebna dotacija Savjeta za prosvjetu na- uku i kulturu „ 2,294.000.—

2. Doprinos republičkih saveza PSJ po prodatim markicama iznosit će za 1952. godinu za članove 6 dinara

za omladince (u koje spadaju studenti bez obzira na godine ako su učenjeni u studentskim planinarskim društvima)

3 dinara

za pionire 1,50 dinara

Republički savezi su dužni da doprinose po markicama obračunavaju sa Planinarskim savezom Jugoslavije svakog tromjesečja.

3. Planinarski savez Jugoslavije pokrit će iz svoga budžeta deficit Reševalne službe Planinske zvezne Slovenije za 1951. god. od Din 100.000.

4. Ponovo se stavlja u zadatku Izvršnom odboru PSJ da u zajednici sa zainteresiranim društvima i državnim organima nade sredstva da pokrije planirani deficit Reševalne službe za 1952. god. iz subvencija Crvenog Križa, Socijalnog osiguranja ili iz eventualnog viška prihoda po budžetu PSJ Jugoslavije.

5. Sekretarijat PSJ ima pravo da računa kamatu za zakašnjenje onih republičkih saveza za njihove obaveze koje ne namire u roku.

6. Stavlja se u zadatak republičkim savezima, da dostavljaju PSJ za njegovu dokumentaciju svoje budžete, završne račune i materijalne bilance, kao i spisak svojih domova u upotrebi i u izgradnji (počete, u izgradnji i u završnoj fazi) sa oznakom vrijednosti.

7. Za izgradnju domova mobilizirati lokalne izvore na najširoj osnovi (prihode od pošumljavanja, ljekovitog bilja, šumskog voća, dobrovoljne priloge, pripredbe, pomoći privrednih organizacija) kao i lokalne izvore materijala.

8. Obećanu državnu dotaciju za završetak domova od Din 12,000.000.— podijeliti na:

Savez Hrvatske . . .	Din 2,525.000.—
„ Srbije . . .	“ 2,525.000.—
„ Slovenije . . .	“ 2,500.000.—
„ BiH . . .	“ 2,050.000.—
„ Makedonije . . .	“ 1,700.000.—
„ Crne Gore . . .	“ 1,700.000.—

U slučaju da se dobije manja ili veća dotacija, podjelu izvršiti u istom razmjeru.

9. Stavlja se u dužnost Sekretarijata PSJ da osigura za dovršenje i opremu planinarskih domova dugoročne investicione zajmove.

Savezu Slovenije . . .	Din 21,500.000.—
„ Hrvatske . . .	“ 20,000.000.—
„ Srbije . . .	“ 20,000.000.—
„ Makedonije . . .	“ 20,000.000.—
„ BiH . . .	“ 10,000.000.—
„ Crne Gore . . .	“ 6,000.000.—

„ 97,500.000.—

Ako se dobije manji ukupni iznos, podjelu izvršiti u istom razmjeru. Nastojati da se zajmovi dobiju sa rokom otplate od najmanje 25 godina, a obzirom da bi kratki rok izazvao previše teško opterećenje anuitetskom službom. Anuitetska služba treba da počne tek pošto se završeni objekt počne koristiti.

10. Stavlja se u dužnost Sekretarijata PSJ da sa nadležnim državnim organima riješi pitanje vlasnosti planinarskih domova i drugih planinarskih objekata.

11. Skupština stoji na stanovištu da djelatnost planinarskih domova nije ugostiteljska nego kulturno-socijalna, jer bez planinarskih domova ne mogu se mase trudbenika baviti planinarnstvom, koje je fiskulturna i kulturna djelatnost. U vezi sa ovim, skupština apelira na privredno rukovodstvo države da se djelatnost planinarskih domova ne izdvaja iz kulturno-socijalne planinarske organizacije u pogledu plaćanja poreza i ostalih dažbina kao i u pogledu kredita kod Narodne banke.

12. Preporučuje se republičkim savezima i planinarskim društvima da koriste sve lokalne izvore sirovina i izvodnih kapaciteta za proizvodnju što jeftinijih i što kvalitetnijih planinarskih rezvizita.

13. Stavlja se u dužnost republičkim savezima da izdaju i ovjeravaju objave za grupna putovanja, s tim da društva ne mogu upotrebljavati druge objave. Ovo u cilju kontrole i sprečavanja zloupotrebe.

14. S obzirom da kolektivno osiguranje svih planinara kod DOZ-a nije usvojeno kao povoljno, preporučuje se republičkim savezima da sami riješe ovo pitanje zaključenjem ugovora sa DOZ-om ili obrazovanjem fondova za ovu svrhu.

Zaključci komisije za propagandu.

1. Propagandi u dosadašnjem radu nije dato ono mjesto koje joj po njenom značenju pripada.

2. Učvrstiti propagandne komisije kod saveza i društava.

3. Podići nivo naše propagande, uklanjujući apolitičnost, primitivnost, bezdejnost i neozbiljnost koja se ponekad pokazuje.

4. Za propagandu budžetom osigurati sredstva time, da propaganda ne bude izvor prihoda.

5. Propaganda treba ići odozgo prema dolje, a savezi se više trebaju baviti velikim planinarskim manifestacijama, radiom, eventualno snimanjem filmova, vezom u propagandnom smislu sa inozemstvom (izmjena časopisa, predavanja, izradom albuma naših planina, plasiranjem filmova sa naših planina).

Organizirati dopisničku mrežu po svim društvima i uporno je pomagati.

6. Obrazovati kod PSJ redakcioni odbor za izdavanje priručnika za fiskalne nastavni.

7. Društva se trebaju baviti širokom djelatnošću propagande usmenom propagandom i predavanjima, izradom i prikazivanjem diapozitiva, prikazivanjem filmova, očiglednim sredstvima, izložbama, propagandnim ormarićima sa redovnim mijenjanjem materijala, koji treba biti ukusno i ozbiljno postavljen. Osnivati manje i veće planinarske biblioteke. Okupljati fotoamatere. Daljnji zadatak društava je da se bave širenjem planinarske literature i štampe.

8. Propaganda u radu sa omladinom i pionirima:

Predavanja u školama, suradivanje u omladinskoj i pionirskoj štampi, priređivanje skupnih izleta sa omladinom i pionirima u planine. Razvijati interes za ljepote planina i planinarstvo uopće; kod »Saveza planinki i izvidnika« i »Partizana«, na velikim radilištima organizirati izlete u planine i planinarska predavanja sa diapozitivima.

9. Posebnu pažnju treba posvetiti planinarskoj propagandi u tvornicama, većim kolektivima i na selu.

Zaključci komisije za alpinizam.

1. Potrebno je da se alpinizam proširi na čitav teritorij FNRJ. Ovo posebno vrijedi za republike, gdje alpinizam još nije razvijen.

2. Pošto je planinarstvo i alpinizam potpuno na dobrovoljnoj bazi, alpinisti ne mogu za svoje uspjehe biti plaćeni. Instruktorima na kursevima priznaju se samo efektivni troškovi i gubitak plaće.

3. Uzdizanje kadrova izvodi svaka republika organizacijom kurseva, alpinističkih škola, izleta, ekspedicija.

4. Pošto komisija za alpinizam NR Makedonije ne može uspješno da djeluje bez praktičnih izleta i uspona alpinista,

organizirati će alpinisti NR Hrvatske alpinistički kurs u Makedoniji, a alpinisti NR Slovenije u Crnoj Gori. Troškove će snositi sami učesnici u koliko ih ne bi pomogla pojedina republika. Bilo bi potrebno da Planinarski savez Jugoslavije pronađe finansijsku mogućnost za podupiranje ovog pothvata. Kurs bi se održao u mjesecu kolovozu.

5. Za usavršavanje i uzdizanje alpinističkih kadrova počele su odvajati 5% od članarine sve republike osim Crne Gore i Makedonije. Komisija predlaže da se ovo u svakoj republici sprovede.

6. Planinarski savez Slovenije poslati će NR Makedoniji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini knjigu »Pomen u razvoju alpinizma« i »Plezalna tehnika«, po mogućnosti i po jedan izvod »Našeg alpinizma«.

7. Hrvatska će u roku od osam dana poslati pravilnik koordinacione komisije, kojeg će Slovenija umnožiti, staviti ispravke i onda dostaviti svakom savezu.

8. Svaka komisija za alpinizam mora najkasnije do kraja maja mjeseca dostaviti plan rada za 1952. godinu svim republičkim savezima.

9. Sve republike trebaju za svoje lokalne ture u inostranstvu pravovremeno obavijestiti ostale republike, kako bi eventualno i one mogle uzeti učešće u njima.

10. Predlaže se, da se ove godine pošalje u inostranstvo jedna grupa alpinista, za koje bi pojedini savezi, po svojim mogućnostima, pronašli devizna sredstva. Organizacija ovoga puta povjerava se komisiji za alpinizam NR Hrvatske, dok pojedine republike, učesnice, snose troškove same. Put grupe uslijedio bi u ljetu ove 1952. godine.

11. Neophodno je potrebno da ne bi dolazilo do nesreća zbog pomanjkanja užeta (na Sloveniju dolazi tek na svakih 8 alpinista po jedno uže, a da se o ostalim republikama i ne govori), da planinarski savez Jugoslavije nabavi 200 komada užeta. Užeta trebaju biti u Jugoslaviji već za ovu penjačku sezonu.

12. Gorska Reševalna služba Slovenije (Planinarska služba za spasavanje) i nadalje će davati svoju pomoć ostalim republikama u pogledu razvitka Službe za spasavanje.

13. Novac prikupljen i od ostalih republika (po 5 dinara) koji se prikuplja po svakom gostu planinarskih kuća, a u duhu zaključka na Sljemenu, treba raspodjeliti na Sloveniju za GRS, dok ne bude i u ostalim republikama organizirana Planinarska služba spasavanja.

14. Gorska reševalna služba mora nastojati da bude stalno dobro tehnički opremljena kao što je to GRS u inostranstvu. Stoga je neophodno da bude savršena transportna služba (motorizacija) obavještajna služba (radiofonija), lična oprema i oprema za spasavanje unesrećenog, kako za ljetno tako i za zimsko doba. Planinarski savez Jugoslavije i Sekretarijat moraju preduzeti energične mјere, da se ovo ostvari. Te mјere treba preduzeti uz pomoć Savjeta za narodno zdravlje i socijalno staranje i JNA.

Zaključci po sadržini rada

1. Skupština smatra da treba ozbiljno analizirati postavke u pismu CK KPJ koje se odnose na sadržinu rada naših organizacija. U dosadašnjem radu pojedina društva su se tako orijentirala u svom radu na planinarske akcije, sa pojavom apolitičnosti, malograđanštine, a ponegdje raspuštenosti, pijančevanja, nediscipline i slično, ili su došli do izražaja u rukovodstvima društva pojedini apolitični elementi koji nemaju nikakve veze sa karakterom naše organizacije niti im se može dati povjerenje u vaspitanju novih ljudi.

Treba raditi na općem pa i političkom odgajanju i odgoju članstva, a naročito omladine u podizanju borbenog duha i zdravog morala, drugarstva, patriotizma, socijalističke svijesti u izgradnji i obrani zemlje. Preorientirati u tom duhu sadržinu rada društva — treba da bude osnovni zadatak dana, kako na izletima, tako i na društvenim sastancima. Praviti godišnje kalendare i programe rada, razradivati programe pojedinih akcija i obogaćivati ih sadržinom. Insistirati na ostvarivanju i konkretizirajući odluka skupštine u tom pravcu.

Udaljivati iz planinarske organizacije apolitične, špekulantске i druge tude elemente koji su se uvukli da profitiraju.

2. Svi savezi su izvršili krupne zadatke u jubilarnoj godini Narodne revolucije u pogledu vanarmijskog vojnog odgoja. Mnogobrojne akcije su doprinijele jačanju čitave naše organizacije i razvoju patriotizma kod članstva. Sada se pojavljuje u ovom radu izvjesna stagnacija te treba podvući da je vanarmijsko vojno odgajanje i dalje jedan od osnovnih zadataka. Po preporuci u pismu CK KPJ: »trebalo bi da se rad na vanarmijskom vojnom odgoju ne odvija sasvim odvojeno od stručnog sportskog rada«. No i dalje provoditi i pojedine posebne akcije, povezujući se sa organizacijama

Saveza boraca, streljaštvom, »Partizanom« i sl.

3. U omasovljenju — jednom od osnovnih zadataka — nišmo ni izdaleka postigli cilj kako po broju organizacija, tako i po broju članstva. Ne smijemo se zadovoljavati postignutim brojem društava i članova, već stalno imati na umu u koliko gradova i sela nemamo naše organizacije i koliko je radnih ljudi i omladine ostalo van našeg domašaja i uticaja u odgajanju.

Naročito se postavlja pitanje socijalnog sastava u vezi sa omasovljenjem. Težište rada još više upraviti na radnike, a naročito na omladinu. Stoga uspostaviti daleko širu suradnju sa sindikalnim i omladinskim organizacijama.

Za omasovljenje je važno imati potreban rukovodeći kadar. Stoga je nužno da sva društva i savezi obrate pažnju stručnom ospozobljavanju istoga, jer je dosadašnji kadar nedovoljan. Naročitu pažnju posvetiti organizacijama među studentima, u učiteljskim i drugim srednjim stručnim školama, po internatima i sl. odakle treba da budu rasadnici planinarskih kadrova.

Raditi na omasovljavanju planinarstva među pionirima, bilo u okviru pionirske organizacije ili u okviru planinarskih društava.

Osuđujemo pojave samozadovoljstva i skepticizma kod nekih naših kadrova u pogledu daljeg razvoja i omasovljenja organizacije.

4. Konstatiramo da su pojedine partiske, omladinske, sindikalne i dr. organizacije pa i državni i fiskulturni forumi u unutrašnjosti pogrešno shvatili pismo CK KPJ u pogledu pomaganja pojedinim organizacijama, pa skoro jedino ili čak isključivo pomažu organizacije »Partizana« — saveza za tjelesni odgoj. — Smatramo da »Partizanu« treba dati prvenstveno ali ne i apsolutno mjesto u odgajanju omladine, pa stoga treba pomagati u materijalnom i svakom drugom pogledu i naše, streljačke i ostale fiskulturne organizacije.

5. Naša suradnja sa drugim organizacijama »Partizanu«, Saveza izviđnika i planinki, smučara, strijelaca, turističkim društvima i sl. treba da bude što šira i neposrednija, bez ustezanja i uskogrudnosti, bez nekakvog straha od prestiža. No smatramo tamo gdje ima planinarskih društava, treba ove organizacije i njihove izletničke, sekcije i sl. zvati na suradnju i obraćati se na stručne kadrove pri organiziranju izleta a ne ignorirati postojanje naših organizacija.

U pogledu smučarstva, smatramo da pismo CK KPJ jasno govori da je masovnost u fiskulturi osnovni zadatak, te ćemo i mi raditi na razvoju masovnog smučarstva pod parolom: »Svaki planinar-smučar«, kako se naše članstvo ne bi jednostrano bavilo fiskulturom u prirodi — samo ljeti. Otuda nisu potrebna posebne sekcije smučara u planinarskim društvima, već samo tamo gdje ima takmičara. Treba uspostaviti što tješnje kontakte sa smučarskim savezima i društvima, a gdje su uslovi sazreli ići i na fuzije.

6. Smatramo da literatura republičkih saveza ne posvećuje dovoljnu pažnju problemima sadržine rada. U našim časopisima treba tretirati i planinarska iskustva iz NO rata. Obradivati u tom duhu pojedine marševe i akcije i primjere korisne za odgajanje patriotizma. Također vršiti dublju tehničku obradu naših akcija, vanarmijskih vježbi i t. d.

7. Odrediti rok za izradu planinarskog priručnika i оформiti redakcioni odbor za isti. Kad se isti izradi poslati ga republičkim savezima na mišljenje.

8. Pitanje obrade planina i markacija, a u vezi s tim i izgradnje domova uzeti u ozbiljniji rad u svim republikama. Povezati sa ovim što masovnija taborovanja društava. Iskoristiti ih kako za stručno ospozobljavanje kadra tako i za omasovljenje organizacija te u istima obuhvatiti članove sindikata, omladinskih organizacija i sl.

9. Nastaviti na medurepubličkoj i međudruštvenoj suradnji u cilju doprinosa bratstvu i jedinstvu naših naroda. PSJ treba da pomogne tečajevima u mladim savezima, a isto tako i starije organizacije omogućavanjem učešća na svojim tečajevima.

10. Zbog sve razgranatijih veza sa inozemstvom, koje zadiru u red više naših sektora, predlažemo da se što prije pri PSJ i republičkim savezima obrazuju komisije za veze sa inozemstvom.

VIJESTI IZ INOZEMSTVA

ŠVICARSKA EKSPEDICIJA NA MOUNT EVEREST

Nedavno su radio i novine javljali o uspjesima švicarske »Everest-ekspedicije», koja se uspela do visine 8.600 m, na grebenu Everest-a.

Ekspedicija je imala dosta neprilika sa nevremenom, ali je ipak bila bolje sreće od engleske ekspedicije, koju predvodi Eric Shipton s namjerom da osvoji vrh Co-Oyi u Nepal Himalaji. Ovu potonju stalno prati nevrijeme i izgledi za uspjeh veoma su slabi.

Švicarsku ekspediciju obrazovala je švicarska ustanova za alpska istraživanja pod vodstvom Dra Eduarda Wyss-Dunanta. Voda penjačke grupe je René Dittert, a članovi grupe su Jean-Jacques Asper, René Aubert, Leon Flory, Gabriel Chevalley (lječnik), Ernst Hofsteter, Raymond Lambert i André Roch. Članovi naučne grupe su gđa Marguerite Lobsinger-Dellenbach, prof. dr. Augustin Lombard i Albert Zimmermann.

Svrha ove ekspedicije je pokušaj uspona na vrh Mount Everesta južnim prilazom što ga je 1951. godine izvidao Eric Shipton. Prilaz usponu podijeljen je na tri dijela: Od logorske baze na rubu Khumbu-ledenjaka (5000 m) kojih 10 km preko divljeg, razrovano ledene ledenjaka do visine od 7.500 m, zatim preko okruglog ledeno prevjesa, smještenog 500 m više, t. j. do visine od 8.000 m. Odavde vodi snježni greben kojih 800 do 900 metara viši, ali ne strmiji (oko 350 nagiba) do južnog vrha i jedan očevidno teži greben do glavnog vrha.

FRANCUSKA EKSPEDICIJA NA HIMALAJU 1952. G.

Pet francuskih alpinista, među kojima i jedna žena, oputovali su 17. travnja iz Pariza, da se popnu na nekoliko »majnij« vrhova u Himalaji. Voda ove ekspedicije je alpski vodič Edouard iz Chamonixa, a članovi su Lucien Georges, Victor Russenberger, Gerard Gery (snimatelj) i gđa Plavier Chapelle, ispitana njegovateljica bolesnika. Ova ekspedicija će se uspeti na vrhove između 6.000 i 7.000 metara u Garhwal-skupini (Centralna Himalaja).

PRVI USPON NA NEVADO ALPAMAYO

Učesnicima francusko-belgijske ekspedicije u peruanske Ande uspjelo je uspeti se na najljepši vrh tih planina Nevado Alpamayo 6100 m.

Osim ovoga izведен je u Andama 1950. i 1951. cijeli niz prvenstvenih uspona i pohoda na vrhove oko 5000 m visine.

Francuska Patagonija-ekspedicija koja je smiono svladala Fitz Roy, zaputila se u Ande Chilea i popela se na najviši vrh novoga svijeta Aconcagu. Ovaj uspon izvršio je Lionel Terray i jedan Argenitinc.

U kolumbijskim Andama izvršeni su također brojni prvenstveni usponi, a član Austrijskog alpinskog kluba Hans Ertl povratio se u La Paz nakon četirimjesecnog istraživanja područja Amazonke.

Nova planinarska izdanja

GROPUZZO—ZGAGA: KROZ VISOKE PLANINE

Priručnik za planinare i alpiniste. — Knjiga ima nešto preko 300 stranica, štampana je na finom, naravnom papiru za umj. tisak. Opremljena je sa 200 fotografija i crteža domaćih autora, iz kojih se vidi, da naši planinari-fotoamateri dobro poznaju planine Jugoslavije. Ovu knjigu je izdala Sportska biblioteka u Zagrebu, a priredio je Planinarski savez Hrvatske.

Sadržaj: Uvod, Razvoj planinarstva (Svjetski alpinizam - Planinarstvo kod nas), O planinama (Postanak planina, Oblikovanje planina, Građa i oblik planina, Biljni pokrov, Voda, snijeg i led, Stijenje, Putovi i skloništa), O planinaru (Duševna svojstva, Tjelesna svojstva, Lična oprema planinara, Ishrana, Higijena), O vremenu (Atmosfera, Kretanje zraka, Pojave u atmosferi, Predskazivanje vremena), Kretanje u planinama (Priprema ture, Orientacija, Tehnika hodanja, Noćenje izvan kuće, Signalizacija u planini), Opasno-